

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 4

БЕОГРАД 1935 ГОДИНЕ

КЊИГА 2

VII РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 21 ЈУЛА 1935 ГОДИНЕ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК

СТЕВАН ЂИРИЋ

ПОТПРЕТСЕДНИЦИ:

ФРАЊО МАРКИЋ и Др. ЈОСИП РЕЖЕК

СЕКРЕТАРИ:

МУСТАФА А. МУЛАЛИЋ и МИЛАН Љ. БАЦАК

Присутни г. г. Министри: Председник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан Стојадиновић, Министар унутрашњих послова др. Антон Корошец, Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо, Министар пољопривреде Светозар Станковић, Министар социјалне политике и народног здравља Никола Прека, Министар трговине и индустрије др. Милан Врбанић, Министар правде др. Људевит Ауер, Министар физичког васпитања народа Мирко Комненовић, Министар шума и рудника Игњат Стефановић, Министар без портфеља Ђура Јанковић, Министар просвете Добривоје Стошовић, Министар финансија Душан Летица, Министар грађевина Милош Бобић.

ПОЧЕТАК У 8.30 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника VI редовног састанка.

Дневни ред: Наставак претреса и усвајање у начелу предлога закона о буџетским дванаестинама за месеце: август, септембар, октобар, новембар и децембар 1935 године и јануар, фебруар и март 1936 године и накнадним и ванредним кредитима уз буџетске дванаестине за месеце: април, мај, јуни и јули 1935 године и уз буџет државних расхода и прихода 1934/35 године.

Говорници: Радисав Вучетић, Тодор Р. Тошић, Драгиша Стојадиновић, Иван Мохорич, др. Миле Мишкулин, Милан Банић, Ристо Грђић, Војислав Ђорђевић, Никола Зубер, Душан Иванчевић, др. Андреј Вебле, др. Јуре Коце, др. Анте Новачан, Никола Кабалин, Председник министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан М. Стојадиновић.

Председник Стеван Ђирић: Отварам VII редовни састанак Народне скупштине. Молим г. секретара да прочита записник VI редовног састанка.

Секретар Мустафа Мулалић прочита записник VI редовног састанка.

Председник Стеван Ђирић: Има ли ко од господе какву примедбу на прочитани записник? (Нема). Примедаба нема, објављујем да је записник примљен.

Прелазимо на дневни ред. На дневном реду је наставак претреса у начелу о предлогу закона о буџетским дванаестинама за месеце: август, септембар, октобар, новембар и децембар 1935 г. и јануар, фебруар и март 1936 год. и накнадним и ванредним кредитима уз буџетске дванаестине за месеце: април, мај, јуни и јули 1935 г. и уз буџет државних расхода и прихода 1934/35 г.

Има реч народни посланик г. Радисав Вучетић.

Радисав Вучетић: Господо народни посланици, ја сам нов посланик и први пут ступам на ову говорницу, те ми опростите ако ја не би могао, или ако хоћете, не бих умео рећи све онако како треба да кажем. Али ја ћу се трудити да говорим онако како треба да се чује у овоме Дому од једног народног претставника.

Господо, прво што хоћу да зажалим, то је што ми је пало у део да ја као нови посланик говорим први пут пред овако малим бројем народних посланика. Јер господа посланици знају за колико сати је заказана седница па су требали да буду ту да чују свакога па нека се после опредељују како хоће. За осуду је што је већ осам и по часова, иако је седница заказана за осам, а нема нас ни десет.

Господо, пред нама као народним претставницима налази се на решавању један врло важан државни инструменат, предлог закона о буџетским дванаестинама, или простије речено буџет државних расхода и прихода за читаву годину. И баш кад је то на решавању ми морамо бити доста пажљиви, морамо добро проучити ту ствар, јер браћо моја, буџет је тај инструменат који регулисава за годину дана многе ствари, и ако хоћете у великој мери баца извесне терете на народ. Ја одмах морам констатовати да је овај буџет већи за једну милијарду динара од буџета из прошле године. Господо, није мала сума једна милијарда динара. И кад ми то упоредимо, кад знамо то, да народ, поглавито сељачки staleж, није ни у колико коракнуо напред већ напротив да је много и много сиромашнији и у много тежем економском стању, онда се морамо запитати од куда могућност таквом народу да сноси још и веће терете. И још поред тога кад је добро познато да се наш сељак, најблаже речено, налази у агонији.

Господо, наша је држава сељачка држава. Она почива на сељаку и морамо отворено признати да је сељак најмногбројнији и највећи носилац свих терета и да је највећи платац. И кад је тако морамо се осврнути на њега да видимо да ли може поднети један буџет који износи 15 милијарди динара годишње, и то у време кад он мора да ради на свом имању и једва има хлеба! Он ради и привређује и домаћини који имају 20, 30 и 40 хектара земље са свега 4—5 радне снаге, као што видите и како да се изразим не могу да обраде све своје имање и да на њему нешто зараде, а шта је остало тек за оне који немају имања па ни куће може бити. Шта ћемо ми са њима да радимо. Господо, одмах се морамо запитати да ли је истина да је тако тешко стање на селу? Многи и многи не верују и кажу да је сељак научио да симулира кризу, али господо, ја то одлучно одбијам. Ја сам посланик једног богатог краја, ја сам посланик среза тамнавског код Уба и подвлачим да тамо нема више богате Тамнаве, данас је она тужна и јадна. Господо, као што кажем сељак је највећи носилац свих терета и државних и самоуправних. Па не само то, него се наш сељак оптерећује сем тих самоуправних и државних дажбина и другим дажбинама, које му терете намећу варошке општине, а и несавесна шпекулација. Све своје производе сељак мора да однесе на пијаци, а кад се на пијаци појави онда му ту одмах долази трошарина, калдрмина итд., па му се онда тако одузима скоро једна четвртина. Па не само то, већ је сељак оптерећен и од стране несавесних шпекуланата, а да је тако ја ћу да вам изнесем неколико примера, који су се одиграли у Срезу тамнавском на Убу, па да видите како се тамо ради и поступа са сељаком. Свима је вама познато да је у прошлој години сељак могао једино да прода кукуруз. У Тамнави га је било много. Најближе тржиште је Уб. Тамо,

на пијаци је кукуруз био 20 до 30 динара 100 килограма у клипу. Сељак донесе пун кошар, или кола кукуруза, измери читаво кола на кантару, отера и по том изручи у трговачки чардак, па празна кола поново измери као дару, а трговац му приликом обрачуна каже овако: овај је кошар могао имати 20 цакова, ту је 40 кила даре, 20 динара за скидање на кантар тих цакова, и 20 динара за скидање тих цакова у магазин, и један динар се узима као кантарија, те тако се од сваког цака узима 3 динара а за цака он добије 12 динара, што значи да му се узима $\frac{1}{4}$, и то му одузимају несавесни шпекуланти. Под таквим околностима ја вас, господо, питам да ли можемо тражити од сељака да он плати највећи део државног буџета. Ја мислим да се то не може тражити. Данас је сељак дошао дотле да му се мора помоћи. Од њега се не може ништа више тражити нарочито с обзиром на то што је ове године пшеница апсолутно подбацила а кукуруза тако рећи ништа и нема. Ми ћемо у нашој питомој Тамнави још у новембру или у крајњем случају у децембру имати страшну глад. И кад је такво стање на селу, ја вас онда питам да ли можемо очекивати да се овај буџет може реализовати. Свакако не може. Овај буџет не може бити остварен.

Да се осврнем мало на ту чињеницу зашто је дошло до тако тешког стања у селу. О томе се већ много говорило у овом Дому и ви сви то добро знате. Међутим и ја хоћу да подвучем једну ствар. До тога је дошло само због тога, што су меродавни фактори који управљају државом, хтели чврст динар, банкарски, и отуд се хтело да важи динар, да важи сребро и злато, а да не вреди ништа хлебац. Можете, господо, имати пуну кућу злата, а ако немате хлеба, можете умрети. Али ето видите хтео се чврст динар, а хлебац да буде цабе. Отуд је сељак запао у тешке дугове, не луксузирајући се и посећи лепа одела, него је запао зато што је хтео да живи животом човека. Он је узајмио слаб-болестан динар, а сада треба да врати здрав динар за болестан. Тиме је сељак изгубио $\frac{3}{4}$ својих прихода и како се сада може од њега тражити да за један динар плати четири, или за 1.000, 4.000 динара. То никако не може да буде.

Кажем дугови! Јест, али не треба заборавити под каквим се околностима наш сељак задужио. Он је у најмању руку плаћао 60% интереса. Ја имам и могу да вам наведем примере, где је један сељак узајмио 2.000 динара код зеленаша и отплаћивао и раздужио се са 4.000 динара, плаћајући, а још увек дугује 2.000 динара. Зар су то дугови? Зар такве дугове не треба отписивати? Свакако да сељачке дугове једном речју треба отписати, јер, господо, жртва која ће да се поднесе, пашће на оне који могу то да поднесу. Ако хоћемо жртву од сељака, жртвовали смо државу.

Још један доказ да наш сељак, тај наш највећи платиша, не може поднети овај велики буџет. Ја ћу вам истаћи један случај: Срез тамнавски важи као плодан срез и кад је извршен катастар, одмах је извршена и класификација земље. Установљене су неке пореске лествице, уз које се ниједан сељак не може да успише. Катастарни чисти приход од једног хектара пшенице тј. од 1.000 килограма је процењен на 3.200 динара. На то се разрезује порез. Питам вас, како ће сада човек

да отплати свој дуг. Последица је тога та да мој срез дугује на пример 15 милиона динара порезе. Можда ћете се ви запањити, али ово је горка истина. Редовно задужење мога среза износи 5 милиона динара, свега дакле 20 милиона; и сада треба тих 20 милиона да плати мој срез у току ове буџетске године. Не може ништа да се прода, а та сума мора да се отплати. Како се може онда казати да ће буџет бити реалан и да се може остварити? (Један глас: Ми то знамо, то кажите Влади.)

Господо, кад погледамо расходе у овом буџету, одмах ћемо бити начисто зашто је дошло толико повећање и куда то све иде.

Ми видимо овде у буџету државном у расходима предвиђену дотацију од 30 милиона динара за народна позоришта. Затим у новој Влади видимо један новитет: два министра без портфеља. Господо све то терети државни буџет и ја хоћу да вас запитам, када је когод видео сељака у Народном позоришту? Никада! Он и не зна шта је Народно позориште нити је до тога дошао, и било би паметније да се ових 30 милиона бар у овој години употреби за исхрану народа. Нека господа из вароши једну годину не иду у позориште, па ће се после годину дана, ако буду прилике боље, гледати то позориште са више апетита.

Рекао сам, два министра без портфеља. Треба господо, да се запитамо, зашто су ти министри, шта они раде, па да их држава плаћа. Немојмо се исмејавати сами себи. Ми морамо једанпут истини погледати у очи. Докле ћемо све више повећавати државни буџет, а народна моћ плаћања иде све на ниже.

Господо, наш Инвалидски закон тако је наказан, да се човек заиста мора са болом у души запитати, како то да човек, који је изгубио ногу у рату, који је изгубио руку у рату, а свега поседује 5 ha. земље, како то да је он одбијен од права на инвалиднину са образложењем да је доброга стања, а данас ни здрав човек са женом и децом не може да живи на 5 ha. земље. Ја мислим, да Инвалидски закон треба изменити и дати право личној инвалиднини без обзира какав је ко газда, јер не треба заборавити, да ни један од нас не би дозволио да му се један део тела отсеће па макар му дали један милион динара годишње.

Господо, има још један недостатак који погађа нас сељаке. То је Кривични закон. У ранијем Кривичном законнику било је предвиђено да сељак, када другом сељаку преоре бразду и када му скреше дрво или учини ма какву мању штету, тужба може бити поднета општинском суду, који је био надлежан да такву ствар пресуди. Међутим, по новом Кривичном поступку то је укинута и данас када сељак сељаку преоре бразду или му учини ма најмању штету, он се упућује да поднесе тужбу Среском суду, а када он тамо тужи, он мора да плати 6—700 па и 1000 динара на име дијурне, и ја вас питам, да ли је по тим условима правда за сељака приступачна, т.ј. да ли може сељак да плати 1000 динара на име дијурне, а штета можда износи свега 100 динара. Сељак једноставно каже: „Нећу да продам вола или краву и да тражим правду. Она је за мене скупа. Ја ћу да га убијем“. И чести су случајеви, господо, да се из тих разлога врше убиства. Зар не би било правилније ипак дати право општинским

управама да такве ствари оне пресуђују а не да се сељак у тим стварима обраћа среским судовима.

Господо, Краљевска Влада тражи од ове Скупштине овлашћења да може донети извесне политичке законе. Е, ту је господо, по моме мишљењу, још и највећа мана овога предлога.

Господо, када је влада г. Богољуба Јевтића расписала изборе, ми смо се сви везали за листу г. Богољуба Јевтића и добро смо знали шта народу треба и шта народ хоће, господо, ми смо приликом изборне кампање све то народу обећали.

А шта му данас дајемо, господо? Апсолутно не дајемо му ништа. Влада форсира доношење политичких закона. Добро је то, господо. Добро је донети закон о слободи штампе, о слободи збора и договора, о слободним изборима, али, господо, пре тога прече је донети закон о сузбијању корупције. (Одобравање) Јер, господо, сваког дана читамо по јавним гласилима, у селу се чује како се говори да су државни милиони покрадени а да нико зато није одговоран. Сељак каже, зар ја украдем једно мало бreme сена, да нахраним коња или кравицу и идем зато 6 месеци у затвор, а милиони се украду и то се зове корупција, нико није зато крив. Зато је, господо, потребно да се тај закон у првом реду донесе.

Господо рекао сам, потребни су нам политички закони, али да их ми доносимо овде а не да дајемо овлашћења другоме да их он доноси, јер ако то учинимо ми смо се огрешили о пуномоћије које нам је народ дао и ми то пуномоћије на врло незгодан начин хоћемо да пренесемо на другога. Господо, у нашем народу постоји једна онако као прича у којој се каже: онај који много тражи и који тражи оно што му се не може дати у најмању руку је дрзак, а онај који му то даде зове се неурачунљив.

Осим тога, господо, да ли ћемо погодити циљ ако дадемо слободу и те политичке законе? Свакако, господо, ја опет кажем, то се мора дати и треба дати, али, господо, докле год је сељак у економској беди није му до политичких слобода. Ми треба прво сељаку да дамо законе који ће учинити да он постане економски независан, а тек онда политичке слободу, јер од економског роба не можете направити политички слободног човека. Због свега овога, господо, ја тражим да Краљевска Влада даде свечано обећање овде пред нама да ће у првом реду донети закон против корупције (Одобравање), да ће донети закон о монополисању цена земљорадничких производа да би избавила сељака, као што сам мало пре казао, да га несавесни шпекуланти отворено не плачкају. Даље да се донесе закон о раздужењу сељака, о коначном брисању дугова. Кад то, господо, донесемо, кад те законе донесемо онда ћемо установити и потпуне политичке слободу и мирне ћемо душе ићи својим кућама рећи својим бирачима, шта смо урадили и они ће увек остати верни нама. Не будемо ли то, господо, урадили, ја се бојим да неће настати код њих оно што сам казао, да они неће казати: више никоме на свету не верујемо!

Господо, из свих ових разлога, ја овде изјављујем да ћу гласати против буџета. Имао бих само још нешто да кажем. Неко је рекао да је и сељак крив за своју пропаст. И ја, господо, кажем да је сељак крив за своју несрећу, крив је, госпо-

до, зато што је све до сада давао поверење да га овде у Народној скупштини претстављају разни индустријалци, адвокати, зеленаши, господа а врло мали број сељака. Господо, и у овој Скупштини је мали број сељака и оно што ја највише жалим то је да се и ми оволико колико нас овде има раздвајамо, и ако ја верујем да свако у души верује и сматра да је ово овако, али се ми подвајамо и докле је год тако сељак је крив. Гласаћу против буџета и законских овлашћења. (Пљескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Тодор Тонић.

Тодор Тонић: Господо народни посланици, ја нисам узео учешћа у дискусији поводом верификације мандата, јер је дискусија била врло оштра. Сматрао сам, господо, да једном народном посланику, какав сам ја, из једнога краја, који је питом, који је радиша, који је велики работник, који је велики привредник и као пчелица само улива у државну касу, да не треба таквим тоном да говоримо у Народној скупштини, и право да вам кажем, нисам се јавио за реч. На тај начин осудио сам тај начин и тај тон дискусије у Народној скупштини, јер се је господо она изборна грознаца, за време изборне кампање, пренела у Народну скупштину, место да са овога места, у овој народној кући, господо, говоримо другим тоном, другим речима, мирно и хладнокрвно, да се претресају проблеми села, сељака, сиротиње, малих и ситних, оних браћо, који су нас послали у Народну скупштину да за њих радимо, да за њих деламо.

Па и ова буџетска дебата, господо, у почетку узела је такав тон, против кога сам ја противан. У основи сам противан, јер не треба тај тон, ту жучност, господо, уносити у овај народни дом и говорити овде, са овога места, тим тоном и таквим начином, јер се тим путем ништа не постиже. (Одобравање).

Да је се тако радило, господо, не би се поједини говорници толико затрчали овде, у Народној скупштини, да су, господо, отворено проповедали да се извесни проблеми треба да решавају терором и пресијом мањине над већином. Када то кажем, господо, ја морам да констатујем да су говори Г. г. Банића и Јанка Барићевића међу најширим слојевима нашег народа наишли на оштру осуду.

Не решавају се крупни проблеми данашњице проповедањем терора и насилним путем. Не ради се онако, господо, у тако озбиљним стварима, какве рецепте дају г. Банић и г. Барићевић. Господо, ради ли се тако са хрватским питањем да мањина господари над већином, да се терором решавају тако важни проблеми?! Али такви проблеми, господо, нису уродили плодом. Тако сам ја јуче слушао и од г. Драгише Цветковића, који је пре петнаест дана говорио да не постоји хрватски проблем, а међутим јуче је рекао да постоји и да треба предузети све припремне радње да се он што пре реши јер је то животно питање.

Ја дубоко верујем, господо, сезона је таква, врућина је, па могу да се мењају мишљења од пре 15 дана, па да се пре 15 дана говори онако, а после 15 дана овако, када је он заузео један став добронамеран према влади г. др. Стојадиновића, да говори како њему доликује.

Исто тако г. Драгиша Цветковић поменуо је да није актуелно питање раздужења сељака, јер његови сељаци у нишком округу не дугују ништа, а колико ја знам, ја сам комшија његов, па знам када потеряју сељаке, они дотрче без душе у Лесковац, у моју адвокатску канцеларију, те траже помоћ.

И ја сам, господо, видео да нишки округ дугује још те како. Дугује, разуме се, зеленашима који задужују сељака, те би то питање требало озбиљно узети у претрес и решавање, као и у другим местима. Како се то слаже са његовом политиком, ја остављам њему, нека он води нишку политику а ја ћу водити лесковачку политику.

Господо народни посланици, ја сам из једног краја, како сам малопре напоменуо, на кога је такорећи велика повика: те газде сте, те милионари сте. Манчестар је то, фабрике имате, имате плодна поља, прави Мисир итд. Господо, налазим се сада у положају да вам кажем истину. Истина је да има богатих људи у Лесковцу, као и у другим местима, али, господо, има и много сиротиње, много паупера, много гољака, много босих и голих људи. Има фабрика, има оцака али се ти оцаци не пуше. Они су замрли па велика сиротиња радила би али рада нема, угрожена јој је, господо, и сама егзистенција и кад се говори о Лесковцу не треба помињати само оцаке и димњаке, не треба помињати само то, не треба помињати само оне велике богатше и милионаре него се треба обазрети и на оне работнике и оне, господо, мученике и оне негре, црнце, који раде по тим фабрикама и ону сиротињу и оне голе, босе и испијених лица људе, који подносе све терете и дације држави и плаћају данак у крви и одужују се држави и нацији кад буде требало и кад куцне час. И зато кажем господо, да су муке Лесковца велике, не мање од других сиротних крајева наше отаџбине Југославије. Лесковац, господо, и Лесковачки срез, и сељак и грађанин, даје држави све. Он трпељиво и јуначки подноси све, не ропће, не буни се. Он даје у државну касу све, улива у ту бачву што се буџет зове и последњу пару, а кад треба нешто Лесковцу и Лесковачком срезу онда се са њима поступа као са пасторчетом.

Да чујете сад чудо невиђено. У Лесковачком срезу има једна гвоздена ћуприја на Морави, која вреди 5—6 милиона динара, али наши инжењери и технички инструктори из Министарства грађевина поставили су ту ћуприју, тај гвоздени споменик, тај мртви сандук, не на Морави да се народ служи њиме, него поставили су господо на суву а Морава иде и носи куће, ливаде и њиве. Молбе и вапаји за помоћ народног посланика Тодора Тонића и у Бановини и у Министарству и свуда и преко новина и преко штампе па и слике које сам подносио ништа не помажу. Гвоздена ћуприја од неколико милиона динара стоји и даље на суву, а народ гази Мораву. (Један глас: Неће ваљда бити тако!) Хвала ти што си се и ти овде умешао. Уместо да народ иде у апотеке и да тражи лека он се ту лечи под том ћупријом. Жао ми је само што ми, ако добијете неку велику болест, нећете моћи доћи под ту ћуприју да тражите спаса и лека, јер сељак неће да вас пусти, гледајући како ћуприја од 5 милиона динара висн изнад сувог а они газе Мораву која и даље плави куће, њиве и ливаде и имања.

Даље господо, ја сам упућивао апеле надлежнима да се оправи један пут у Срезу лесковачком, али се сва та моја акција свела на то да се изврши увиђај на лицу места, дошли неки инжињери, појели ту по неки ђувеч и мало се поткрепили, узели дијурне, а од посла ради кога су они тамо дошли, не би ни до данас баш ништа. Ево, молим вас, да прочитате апеле Тодора Тонића па ћете се уверити да је све овако као што сам сада овде изнео. (Показује документа и предаје господи министрима).

Исто тако Лесковачки срез па, изгледа, и цела Вардарска бановина у погледу снабдевања монополским производима стоје горе него ма који други крај наше отаџбине. Моје писање и моје богорађење да Управа државних монопола пошаље народу со у крупицама остали су мртво слово на хартији. Народу и привреднику Лесковачкога среза липсава стока на овој жези, а Монополска управа и не узима у поступак молбу и апел народног посланика Тонића ни после месец дана. Јер ево прошло је већ месец дана како се ја бакћем око питања да се народ Лесковачког среза и Вардарске бановине снабде крупицама соли, па то још ни до данас није учињено. Ја сам то питање покретао преско Монополске управе, преко ресорнога Министра и преко јавности. И ево слободан сам да вам ставим на расположење све податке из којих ћете се уверити шта сам ја учинио да народу у овој ствари помогнем. Уверите се какве све муке и невоље трпи тамошњи наш сељак што не може да добије со у крупицама. То је за њих, за тамошње људе који имају нешто стоке, једно најважније питање. Лесковац је без и трунке крунице соли.

Исто тако ја сам писао и молио Господина Претседника владе и ресорног Министра и у ствари пријема радника у Нишку радионицу. Радници у тој радионици који су из Лесковачког среза, отпуштени су, не знам по чијој жељи, ни из кога разлога, али ми изгледа да се то чини по жељи г. Драгише Цветковића који хоће да тамо упосли само своје Нишлије који би му осигурали мандат и на идућим изборима. Ја сам напоменуо господо, да Лесковчани подносе све терете, да су исправни грађани, да су у ратовима ратовали, да је свака кућа тамо обележена црним барјаком, јер је дала жртве за државно и народно јединство. Лесковчани не жале те жртве јер сматрају да су тиме испунили свој дуг према отаџбини и зато је, господо, за највећу осуду што се овако са њима поступа, што се терају из ове радионице и гоне као да су неки странци или црнци, као да су неки губавци и неки прокажени људи, а примају се и постављају само Нишлије. Жалосно и срамотно. Ја сам у томе смислу поднео једну претставку г. Министру претседнику, па ћу бити слободан да је и овом приликом поднесем г. Министру финансија. (Предаје писмену претставку г. Министру финансија).

Што се тиче ових овлашћења која Влада тражи у овом предлогу закона о буџетским дванаестинама и ванредним кредитима, одмах ћу рећи неколико речи о овом политичком питању. Ја, господо, имам своје мишљење. Кад би ме неко питао као правника и адвоката, може бити да бих дао друго мишљење. Али, господо, мене овде у Народну скупштину није послао ни правни факул-

тет, ни г. Слободан Јовановић, нити Адвокатска комора; мене је послао народ, онај народ који плаћа све терете држави и који испуњава све дужности према држави. Ја морам овде да говорим као народски човек. Законска овлашћења тражи Влада, јер, видите, то питање хрватско изгледа ми у фази припремања за најбоље решење. Ми смо, господо један народ. Не може г. Баричевић, да проповеда да се то питање реши терором, јер је г. Баричевић, како чујем, посланик једног среза близу границе Мађарске, Италије, Аустрије, где ли беше, па је можда под утицајем црних кошуља, можда је под утицајем фашизма, може бити да је дух и Мађарске и Аустрије утицао на њега. Али ми, из предратне Србије, нарочито ми Лесковчани, ми смо хладни, хладнокрвни, разумни, и све меримо апотекарским теразијама. Ја друкчије то питање схватам и појимам. Влада тражи ова овлашћења у најбољој намери да реши то питање најбољим путем, јер не можемо се вечито кавжити и доказивати да ли постоји или не постоји хрватско питање. Ја могу да кажем овако: наша отаџбина, наш народ, без обзира на то био сељак или грађанин, у тешком је положају. Ми се услед ове светске кризе, услед овог рата без крви, налазимо у таквом положају, да мора сваки мислени човек сваки грађанин ове земље, да метне прст на чело и да запита; зар могу, господо, кад је мајка болесна и лежи на узглављу, да се синови свађају и туку, а да се синови не прикупе и не слушају мајчин савет да се измире и крену бољим путем. Ми у Лесковцу, браћо, кад је такво питање, кад је отац или мати болесна, кад је, разуме се, у питању такво стање, ми се, господо, не свађамо, ми се миримо. Па и тај др. Мачек срђен је, хапшен је, интерниран је, прогањан је. Па кад је тако, ту су браћа Хрвати и браћа Словенци, па ћемо их позвати, па ћемо се мирити, па ћемо га мало погладити. Нарочито данас је повољна ситуација и повољна атмосфера за то. Јер покојни Краљ оставио је Аманет да сви чувамо Југославију; оставио је Аманет да се држимо југословенске идеологије; и тај Аманет мора да се испуни. Видите, господо, и Шумадија је гласала за Мачека, па и славно Куманово, па Оплепац.

Па, виде смо да Мачек замало не удави газда Илију Михаиловића у његовом срезу. Па, кад све то знамо, како можемо онда да кажемо да не постоји хрватско питање. Ми ћемо позвати г. Мачека да дође код нас, а и ми ћемо ићи код њега у Загреб. Ја ћу га позвати да дође у мој Лесковац. Па, кад сам могао да се пољубим са Карлом Ковачевићем, зашто да се не пољубим и са др. Мачеком. И он је за ову земљу, за ову нацију и за ову форму владавине. Ја не бежим од овог питања. Зато ја честитам и аплаудирам Влади не као адвокат, не као правник, него као народни посланик, јер ја с пуним правом могу да кажем да сам прави народски посланик. Ја сам водио нечувену борбу, какву до сада можда ниједан посланички кандидат није водио. Ја сам тукао на изборима фирера и лидера једне бивше странке, и народ ме је послао у Народну скупштину да говорим народски и да радим за народ. Зато ја могу да отворим уста, па да вам отворено кажем, као прави народски посланик, да одобравам Влади што је тражила ова законска овлашћења, јер је

то једно крупно и веома важно питање. Зар ћу да будем против оваквог Владиног захтева да даћу напреднији и бољи изборни закон, да би се створила једна ћуприја, један мост, преко кога бисмо дошли до потпуног измирења са браћом Хрватима и са др. Мачеком. Зар ћу да будем против овлашћења које Влада тражи да донесе један савремен и напредан Закон о штампи, јер ми знамо шта су новинари, какви су то великани, знамо да је наша штампа национална, да је она народни васпитач. Зато је потребно да добијемо један добар Закон о штампи, који ће омогућити да наша штампа буде у истини апостолска, да буде учитељ народни, да проповеда морал и доприноси стварању и јачању карактера у нашем народу, а не да доноси вести о филмовима, о голманима, фудбалерима, о Ита Рини и сличним стварима. (Глас са левице: Али ће ти онда доћи Жика за Министра!) Нека дође! Ја нисам полициски посланик. Нисам декретован. Нисам изабран у суботу увече. (Говорник се окреће према г. г. министрима) Ја сам од народа изабран. Ја сам био прописну битку. Били су ту и топови лубарде...

Претседник Стеван Ђирић: Молим Вас, г. посланиче, да говорите Народној скупштини, а не господи Министрима.

Тодор Тонић (наставља): Ја сам изабран вољом народа, и то оног малог ситног народа, оног народног пука. Дошао сам овде у Народну скупштину вољом народа, и како се у своме раду посланичком држим политике заштите државних и народних интереса, ја ћу, мислим, још неколико пута вољом народа долазити у Скупштину.

Дакле, господо, ја нисам против овлашћења које Влада тражи, јер налазим да је тај њен захтев оправдан, пре свега судећи по људима који су у данашњој Влади. Ту је г. Милош Бобић, који се родио у Лесковцу. Он је син Стеве Бобића, народног човека и бораца. Па ту је Претседник Владе г. др. Стојадиновић, који је провео детињство своје у Лесковцу и познаје добро Лесковац. Па, господо, г. Корошец који је толико пута долазио у Лесковац и ишао у село Вучје, па познаје Лесковачки срез. Казаће да је народ тога среза прожет искреним тежњама да се народу да један закон о зборовима и удружењима, да ће се народ ослободити, да се амнестира и аболује јавна реч, зборови и договори и да може сваки од њих да каже шта мисли, шта му на срцу лежи, да можемо да се допитамо и да се договоримо о најважнијим проблемима, која интересују јавни и политички живот.

Народ хоће политички живот, у народу се осетила струја, голфска струја и јавило се са свију страна наше велике отаџбине и настао је један повољан курс. Држе се конференције, зборови, па и у моме Лесковачком срезу појављују се тежње мојих пријатеља да се обнови стара радикална странка. Сања се и велича се Никола Пашић и говори се да је Никола Пашић и Стјепан Радић, они не би гледали да се крве Срби и Хрвати и да се политички прогонимо, него би нашли решење, нашли би модус да се та питања ликвидирају, па је народу мило да говори о таквим људима. Значи да се осетио нов курс, нова голфска струја и не треба од тога да бежимо, ја то повољно примам, јер живим ту на терену са народом, и народни дух је у томе смислу и правцу.

Господо, онај је прави народни посланик који је под утисцима и таласима тога свога народа у коме живи, па немам ништа против тога да се поврати политички и јавни живот, да настане оно време и утакмица да у овај Дом долазе људи од вредности, који неће бити изабрани у суботу увече, већ после једне борбе, после утакмице и после једнога положенога испита, јер шта значи та борба и та утакмица, ја сам осетио на својим леђима и на својој кожи, а осетио сам, и шта значи декретовани посланик, и посланик без противкандидата, као и посланик изабрат у суботу увече, као г. Рафајловић. Тодор Тонић трчао је толико да се избезуми, јер је тражио народно поверење, а није желео ништа готвр. То је Тонић осетио на својој кожи, па поздрављам акцију Владе у томе смислу и изјављујем да ћу гласати за то овлашћење. Исто тако, господо, могу да кажем, као што је стање економско и привредно у Лесковачком срезу тешко, исто је тако тешко и у другим крајевима наше отаџбине. Господо, цео народ, нарочито народ који зна квалитете и вредност господина Стојадиновића поздравља његов долазак и образовање његове Владе, јер је то човек одличног квалитета, са потпуним познавањем како економских и финансиских тако и привредних проблема. Он је најбољи лекар на финансиском и економском пољу, најбољи економски и финансијски стручњак и практичар. Господо, ако од икога треба да очекујемо економско и финансиско побољшање то треба баш од њега и његовога режима, јер је то доктор економских и финансиских наука, па ће од његових рецепата и финансијског начина управљања доћи до побољшања и Лесковачком срезу и сељаку и грађанима и привредницима и ситним трговцима и индустријалцима и целокупном нашем народу у нашој великој и питомој Југославији. И ја, господо, имам поверења у ту Владу којој је на челу г. др. Милан Стојадиновић, и ја, господо, очекујем исто тако повољне резултате и позитивне и на економском пољу, као што господо, очекујем од ових тражених овлашћења и на политичком пољу. Земља ће се, господо, стабилизovati, настаће бољи дани. Јер, господо, са овога места не треба да се чују само жалопојке, не треба у народ уносити панику, као да је земља Југославија пропала, као да је банкротирала. Не, господо, Југославија је једна од најбогатијих земаља природним благом. И, господо, то је највреднији народ, најпоштенији народ и најхрабрији народ кад треба бранити државу. Господо, лако је данас говорити о тешком стању јер је земља изгубила свога домаћина. Иако је малолетан Краљ, судбина наше државе и земље Југославије и нашега народа је у сигурним рукама. Јер, господо, она је у рукама три најмудрија чамесника, Југословенски народ не треба да очајава јер је ту Њ. К. В. Кнез Намесник Павле, који је, господо, ишао у дух и смисао и све тенденције и намере покојнога Краља. Он ће, господо, најбоље схватити и разумети како треба бродом Југославије руководити и управљати. Па ту је, господо, г. Раденко Станковић, један велики научник на пољу интерне медицине, па и као Министар просвете показао је велике резултате и његово време министровања обележено је једном значајном епохом. Па ту је г. др. Иво Перовић, један одличан правник, један народни човек. Па, господо, ту је још и Краљевска Влада, ту су наши држав-

ници и великани па зато не треба очајавати над судбином Југославије и југословенског народа, него треба отворено баш са овога места рећи да ће настати бољи дани, дани консолидације, дани среће и напретка нашега народа, и бољи часови за његов живот и његову егзистенцију.

Ради тога што сам уверен да ће бољи дани настати за цео наш народ, за целокупну нашу државу и што са поверењем и са најлепшом надом то очекујем од Краљевске Владе, ја ћу, господо, отворена срца и душе гласати за предложене дванаестине и за ова овлашћења, поздрављам Владу у том правцу и у тој целој акцији за боље и срећније дане за цео југословенски народ и за целу југословенску државу. (Пљескање и одобравање код већине).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Драгиша Стојадиновић. (Пљескање на левици).

Драгиша Стојадиновић: Господо народни посланици, нисам навикао да говорим и нападам некога, а да он није присутан, и ја вас молим да ме извините, јер кривице до мене није, пошто распоред говорника утврђује Народна скупштина, а г. Милан Стојадиновић није нашао за потребно да дође и да чује шта се овде говори.

Приликом дебате у Финансијском одбору Народне скупштине о предлогу закона о буџетским дванаестинама и овлашћењима, које садања Влада тражи за себе, ја сам истакао, да је наша земља, у низу многобројних политичких непријатности у својој политичкој историји од Уједињења до данас, имала и два догађаја, који су веома важни по судбину наше земље и о којима је требало упознати и обавестити народ, да и он своју реч каже. Почи догађај тиче се објављивања захтева наших пунктатора широм целог света, а други је одлука да се г. др. Милану Стојадиновићу да поверење, за састав садање Владе, у моменту, када Влада г. Богољуба Јевтића почиње конституисање новоизабране Народне скупштине.

Објава пунктација претставља први корак ка растурању заједнице, наше Отаџбине, створене крвавим и тешким ратовима а запечаћене споразумом од 1 децембра 1918 године и Видовданским Уставом, који је био признат и усвојен како од стране Срба, тако и од стране Словенаца, па, најзад, и од стране целокупног хрватског народа, на чијем је челу тала стајао пок. Стјепан Радић.

Састав Владе др. Милана Стојадиновића треба да буде, према свима изгледима, почетак спровођења у живот пунктаторских услова, како Краљевска Влада, у којој седе и потписници ових пунктација, у својој декларацији свечано изјављује, да ће поштовати Устав и да ће чувати јединство државе.

У своме говору у Финансијском одбору претрпао сам детаље историје пунктаторских тежња, од 1914 године до данас и указао на несрећну судбину наше земље и ситну политичку увиђавност и тесногрудост наших људи, који у време ратова, уместо да прихвате и братски пригале нашу поробљену браћу Словенце и Хрвате и да, по цени сваке жотве, учврсте братску љубав, нису могли да се уздигну на достојну висину праштања, већ су по старој словенској одлици пркоса и зависности, гледали да у споразум внесу што више жучи, што више раздора, те да се то доцније затрује до

такве мере, да се дође до уверења да заједница више није могућна, да се дође до пунктаторских изјава. Указао сам на аномалију, да баш они људи, који су највећи кривци за тровање наших односа с браћом Хрватима и Словенцима у Риму, Женеви, Паризу, Пешти и Бечу, да ти људи сада носе заставу споразума са браћом Хрватима и Словенцима, да ти људи треба да реше истакнуто Хрватско питање. Ради ове аномалије и политичке нецелисходности, ја сам са зебњом за судбину наше земље примио вест о образовању владе др. Милана Стојадиновића и са правом се запитао: због чега је била државна потреба да се обара Влада Богољуба Јевтића и како је могло и смело да се пређе преко свих обзира наше скоре историје и политичке истине, да се влада повери др. Милану Стојадиновићу, човеку, који је, господо, у нашој земљи и у нашем народу изгубио у потпуности не само симпатије, већ и свако поверење.

Казало се, да је промену владе диктовала спољна политика. За наиван свет овај разлог могао је бити згодно измишљен, јер народ обично не улази у крупне спољно-политичке односе и о њима мало зна.

Али, господо, та обавештења долазила су и до нас и ми смо се у недоумици питали, да ли је овакав корак могућан и ко сме примити на себе тако крупну одговорност пред народом, да измени досадању нашу оријентацију, према нашим пријатељима, државама и верним савезницима и да у циљу преоријентације ове политике обори једну Владу и доведе другу, која ће прећи преко свих досадањих уговора, споразума, политичких и моралних обавеза и тражити наслон на државу, на које се до сада нисмо наслањали. Те преоријентације нису тако лака ствар. То није проста унутрашња политичка промена, која се често дешава, већ живот једне земље и једнога народа бележи врло мали број таквих преокрета. Ти преокрети повлаче тешке ударе у земљи. Те промене повлаче и крваве борбе, грађанске сукобе, револуције, убиства итд. Мала Србија имала је, од свог ослобођења до уједињења са Хрватима и Словенцима, лепих примера у оријентацији своје спољне политике, када је наклоност тражила код Русија, или код суседне талање монархије Аустро-Угарске. Династија Обреновића угасила се благодарећи својој оданости и наслону на Аустро-Угарску. Ми смо у рату победили и ујединили се благодарећи слепој вери династије Карађорђевића и радикала у Русију и Француску.

Ако је у садањем моменту заиста спољна политичка преоријентација изазвала пад Владе г. Богољуба Јевтића и састав Владе г. Др. Милана Стојадиновића, онда, господо, сматрам за свету дужност, да укажем на сву фаталност оваквог једног експеримента и да примером упутим до каквих се погрешака може доћи када се, са добровољно искуством, решавају овакви случајеви.

Пред почетак светског рата а нарочито после инвазије Аустро-Угарске војске у нашу земљу у 1914 год., у Србији је кришом почела да се формира политичка наклоност према Немачкој код једног дела тадашње опозиције. Преоријентација талање радикалске политике и наслону на Русију и Француску није се смела јавно испољавати, али је било људи, који су у души веровали да је та политика утопија за српске интересе и да та политика води Србију у пропаст. У почетку 1915 го-

дине, део опозиције у Нишу, долази у тајну везу са Немачком и са графом Тисом, мађарским претседником владе, и у међусобним споразумима који су вођени у Нишу, Букурешту, Софији и Пешти, део српске опозиције изјавио је своју готовост, да свим силама поради да се радикали оборе са владе, да се са Немачком закључи мир и да се српска војска распусти кућама. Примљена су и акцептирана немачка обећања, исправке границе према Босни и Херцеговини, припајање Санџака и Црне Горе и заузеће Албаније до реке Шкумбе, а жртвована је, у корист Бугарске, спорна и неспорна зона у Македонији. Заиста, када се имало да мисли на инвазију Немачке, Аустрије и Бугара на Србију и да се бирају или страшне последице од ове инвазије, која је донела Албанску голготу, или мир, макар само са изгледима на горња обећања, онда је било тешко одолети искушењу и одбацити пружену руку цара Виљема. Сада нам је лако направљати ово питање када знамо резултат рата, али тада — када су се тражили одговори, само су далекосежни умови могли својим политичким искуством и промишљивошћу да процене где је стварни интерес Србије и с ким треба да буде у савезу. Краљ Мученик Александар, као Регент и Радикална странка, остали су доследни својој политици и кроз тешка искушења довели су свој народ до часне победе. Цела Европе, господо, цео свет одао је малој Србији онако признање какво је ретко која земља добила.

А питам ја Вас, господо посланици, шта би било од мале Србије, да је тада, под сугестијом дела тадање опозиције, пошла путем преоријентације своје спољне политике? Шта би било у случају предаје српске војске на милост и немилост наших непријатеља, који би сву своју снагу са Балкана бацили на Француску и ову смрвили. Зар би, тада Аустро-Угарска и Бугарска, као победници, фермали обећања цара Виљема и водили рачуна о малој Србији. Ми би, господо, били избрисани са европске карте, ми би били презрени од целог света као издајнице. Сматрам, господо, да о садашњој нашој преоријентацији спољне политике не треба више ни речи да кажем.

Да видимо како стоимо са унутрашњом преоријентацијом и да ли је она диктовала потребу промене Владе Богољуба Јевтића.

У томе смислу пала су преко јавности и званичне изјаве владине. Међутим, господо, ви се сетите да је декларација Владе др. Стојадиновића објавила да ће Влада остати верна Уставу, а да се унутрашња политика променила само у толико што су у Владу ушле извесне нове личности. Поред тога пала су и нека обећања за већу демократизацију земље. Од обећане слободне штампе, умрла је „Штампа“ под забраном Владе, а од обећаног поштовања Устава, добили смо овлашћења за Владу да сама издаје политичке законе мимо духа Устава, на штету угледа Народне скупштине и на срамоту народних посланика. Дакле, на првом кораку свог живота Краљевска влада показала је колико јој је стварно била потреба преоријентације унутрашње политике, да се обори влада г. Јевтића, показала је колико је њој стало до садашњег Устава.

И када ове очигледне чињенице знамо онда се морамо поново озбиљно запитати шта је ово и коме је све ово требало? Да ли су ове промене

биле потребне хрватским пунктаторима или лично др. Стојадиновићу. Ако су оне биле намењене да се задовоље Хрвати и њихове федеративне тежње, онда откуда стратегијски састав Владе према ратном плану „заокружавања“ Хрвата? Ми чујемо и видимо да др. Мачек није задовољан с овим планом др. Стојадиновића, и он благовремено ускраћује своје поверење Влади др. Стојадиновића и у Хрватској ради шта хоће, као да Влада и не постоји, иако се Влада труди да се прикаже као Влада широке руке не само за слободоумне законе, већ и за све тежње хрватских федералиста.

Ја признајем да је Влада Богољуба Јевтића била пошла једним погрешним путем, али знам и то да се је она могла са мало речи упутити правим, исправнијим и сигурнијим путем него што иде Влада др. Стојадиновића. Влада Богољуба Јевтића сама од себе излечила би се од болести од које је боловала; али ко ће сада стати на пут погрешкама др. Милана Стојадиновића.

Ја сам, господо, истакао малопре две могућности да до промене дође. Прва је могућност да су промене дошле због Хрвата, а друга да је исту желео и хтео лично др. Милан Стојадиновић. Мислим и верујем да нећу погрешити ако кажем да је ова друга претпоставка тачна.

Г. др. Стојадиновић није нова личност у нашем политичком животу као Богољуб Јевтић, па да његове поступке не можемо процењивати и оцењивати. Ми г. Стојадиновића добро познајемо. Познајемо га мало по добру, мало и по злу. И ја верујем да и ви, господо посланици, знате г. др. Милана Стојадиновића.

Њега је у политику увео др. Момчило Нинчић крфски Министар финансија. Као вредан и окретан чиновник Министарства финансија истакао се прилично. Г. Нинчићу је био потребан поуздан човек, човек који би радио мало више него што се тражи од чиновника и он га је подигао. Њихове везе биле су мост преко кога је г. Стојадиновић дошао у додир са Пашићем, а убрзо и за Министра финансија. Узајамне пријатељске везе између породице покојног Пашића учиниле су да је др. Стојадиновић постао врло важна личност у свим кабинетима које је образовао покојни Пашић. У ствари г. Стојадиновић је био финансијски апсолутиста за све време владавине г. Пашића. Али, господо, рад г. др. Стојадиновића, доктора Велизара Јанковића и сличних, срушио је и упропастио нашег највећег политичког колоса, нашег највећег државника, какав је био покојни Пашић. Пре него што је пао Пашић, од рада ових људи упропаштени су сви великани радикалне странке. Разривена је радикална странка, поткопан је и заљубан темељ и саме државе. То је ваљда била судбина, то је било неко рпоклетство. За г. Узновића рекао је један мој посланички пријатељ за време кризе његове последње владе, мало неестетску реч, која означава човека који не доноси срећу, а ја бих за ове Пашићеве питомце рекао то су фатални људи за свакога који их уз себе има. Када су ми се за време избора пријатељи жалили на околину г. Јевтића, ја сам их умиривао да се стрпе. Људи који су му били најближи срушили су Пашића својим услугама, па ће и Јевтића срушити далеко брже ако г. Јевтић не увиди са ким је. Исто бих и сада могао да кажем за владу г. Стојадиновића и да мирно чекам раз-

вој догађаја, да се само ти догађаји не развијају на штету наше државе и нашег народа.

Господо посланици, да се вратимо на г. др. Стојадиновића.

Као Министар финансија др. Стојадиновић није оставио за собом оне резултате који су се од њега очекивали. Његов финансијски апсолутизам донео нам је такве плодове да се наша земља морала стидети пред целим светом. Корупција је тада поникла и почела да се развија под најповољнијим условима. Нови богаташи почели су да се стварају. Луксузан и раскошан живот извесних личности занимао је целу земљу. Земља је запливала у непријатности а огорчена борба између радикала обуставила је цео привредни живот наше земље. И ако у то време народ није знао шта је криза, нити схватио значај њен, као што га сада схвата, ипак је са одвратношћу пратио рад Пашићеве околине и протествовао је против таквог начина вођења државе и противу финансијске политике др. Стојадиновића.

Да вам, господо посланици, цитирам шта је покојни Михаило Ранковић, тадашњи потпретседник Народне скупштине, рекао за политику др. Милана Стојадиновића:

„Доста сам запамтио Министара финансија. Многима познао рад. Било их је добрих и рђавих; луди и паметних. Спроводили су финансијску политику, неки како су сами хтели, неки по жељи других, а неки споразумно са Народном скупштином. Али, ни један, па чак ни Вукашин Петровић са укупним и свадбеним друштвима није народу нанео штете, нити је ко обмањивао народне представнике и газно Устав и законе колико данашњи Министар финансија г. Стојадиновић. Он је тражио 1923 године од Народне скупштине одобрење за ванредне кредите у износу једне милијарде и двеста милијона и та му је сума одобрена. Он је тражио прирез, пет стотина на сто за извесна покрића, и, после дуже борбе у Клубу, одобрен му је с тим, да тим прирезом обвезници буду оптерећени само за годину дана, да важи до првога јула 1924 године а за то време да поднесе Народној скупштини Закон о порези, на основу кога ће се завести прогресивна пореза по приходу. Па то није урадио. Он је казао да је постигао буџетску равнотежу. Овакву је изјаву дао у Финансијском одбору, у Клубу и, у неколико, у Скупштини. Све је то нетачно: закон о порези није поднео ни до данас; прирез 500% и даље је утврдио Финансијским законом; буџетску равнотежу није постигао, нити је могао постићи, пошто је буџет напамет састављао.

Буџет није уравнотежио, стога је морао сада тражити још веће накнадне кредите него за 1922 буџетску годину. Нажалост опет је одобрено једна милијарда и неколико стотина милијона, без обзира на његову ранију изјаву да је буџет уравнотежио.

Било је Министара, који су газили Уставе, али се ни један није код Устава и његових јасних одредаба и позитивних закона оволико одметнуо од закона, апсолутно владао и управљао финансијама по својој сопственој вољи без обзира на Устав и законе и расположење Народне скупштине, као данашњи Министар финансија г. Стојадиновић. Његова самовоља у финансијским питањима спре-

ма нам један неминован економски слом, финансијски крах.

С погледом на досадашње обмане и садашње расипање државног новца, ја верујем да он и данас данашњу Скупштину заварава и обмањује као и ону пре.

Како ми изгледа њега хвале и рекламирају, као финансијера, они који од ове његове штетне политике за народ и државу извлаче за себе лично користи. Он каже, да је успео, да се динар поправи. Сматрам, као лаик, да је та поправка извештачена, јер од те поправке не видимо ни у чему бољитка. Динар се поправља, цене производима не падају; неким артиклима остају исте а код неких скачу. У новцу оскудица, интерес за новац све већи и већи. Пореска оптерећења и државне дажбине иду до неиздржљивости. Опорезовано је све. Може се рећи да је у пореском систему наступило право мрцварење а у располагању финансијама право распикућство.

Па у чему се огледа та финансијска мудрост г. Стојадиновића? Пошто је не видимо у државним финансијама, онда је, ваљда у његовим младим годинама; у његовом раскошном и луксузном животу; у његовим, за њега пријатним забавама; у његовом расипању новца и новом богаћењу. Ово све виде и знају многи људи од положаја и без овога, али нико ништа не предузима. Крајње је време да се томе распикућству стане на пут и да он буде замењен паметним и разумним човеком, који ће и штети и моћи поправити што је за поправку, упутити послове правилним током и довести наше финансијско стање до потребне срећености.

Верујем, да у Народној скупштини има већина људи, који неће и не смеју дозволити, да се и даље буџетира дванаестинама, издају бонови и задужује држава и сваљују наметнута на народ противно Уставу и Закону; да се неће солидарисати са министром у овим противуставним радњама и да ће се уклањањем његовим спасити државне финансије а народни посланици сачувати себе од неминовне одговорности пред народом.

Др. Стојадиновић се вара, ако мисли, да све његове радње, макар какве биле, могу остати некажњене с погледом на све што је радио и што ради? Ја мислим, да ће он бити први од Министара, који ће за свој рад пред Судом одговарати, ако у земљи има правде и закона.”

Тако је вапио добри чича Ранковић, али га изгледа нико није чуо. Време му је тако било, па ко је мислио да овај сељак паметно и добро говори. Али ево време је лагано донело резултате те политике, и народ је на својој кожи добро осетио све што је чича Ранковић прорицао.

Ако би се, господо посланици, ма и за тренутак вратили на речи пок. Михаила Ранковића о финансијској политици г. др. Стојадиновића из тога времена и пренели их на садањи предлог Владе о буџетским дванаестинама на поступке Претседника Владе, ја мислим, да би и сада са најмиријом савешћу могли да кажемо ово исто, што је написао пок. Ранковић пре 10 година.

Зар гажење Устава и данас немамо од стране г. др. Стојадиновића као и пре 10 година.

Зар одметање од закона и у садашњим дванаестинама немамо као и пре 10 година.

Зар се и данас не обмањују народни посланици као и пре 10 година.

Реците, господо, шта је све обећао г. Стојадиновић када је дошао на Владу. Слободу штампе, рад са Скупштином; поштовање Устава! Зар је одржао реч?!

Задуживање, делење државне имовине, изигравање закона, омогућавање афера, расипање, рекламисање и т. д. и т. д. Тачно као и пре 10 година.

Из изјаве пок. Ранковића, видите господо, како је народ ценио тада др. Стојадиновића. Народу није била симпатична његова финансијска диктатура, народу није била симпатична ни веза са сином Пашићевим и народ је преко Михаила Ранковића, трезвеног сељака, изрекао свој суд о овом човеку. Када је пок. Пашић пао с власти због политике, коју су водили његови помоћници у Влади, веровало се да г. Милан Стојадиновић неће више никад доћи до изражаја, да неће никад више сести у министарску фотељу. То уверење диктовао је политички морал тога времена, који је на исти начин склонио са позорнице повише интимних пријатеља пок. Пашића.

Господину Стојадиновићу уписивали су се разни грехови, који су га онемогућавали. На првом месту била је објелодањена његова веза са сином пок. Пашића. Та веза прекорачивала је границе пријатељства између једног Министра и сина Претседника Владе. Син Претседника Пашића, човек трговачког спекулативног духа, нашао је пута и начина да на свој начин реализује пријатељство свога оца са Министром финансија, а Министар финансија нашао је опет начина да својим услугама привеже за себе не само сина већ и оца који је био Претседник Владе.

Те су везе, господо, утврђене и на суду и у јавности. Ево да вам цитирам једно пословно писмо о тим везама:

„Драги Господине Стојадиновићу,

Видео сам Радосављевића овде у Паризу, који је отишао у Лондон ради енгл. пушака. Само како чујем ствар не иде тако глатко.

Ја овде имам једну Американску групу која би узела наше бонове под условима овим:

Жириром од Народне банке на 6 година амортизују се од године дана после 85 — за 100 — 8% интереса.

Али ако би били гарантовани неким приходом монополским дали би за десет година 88 до до 90 за сто — 8% суму коју дају 12,000.000 долара па може бити и више. За ово не треба дозвола Амер. владе пошто је ово есконт бонова а може новац да се једним делом употреби за наоружање и војску а други део за желез. или друге држ. потребе. Спалајковић је видео претставника групе и послао вам је телеграм. Зато молим вас ако вас ствар интересира да дате одговор Спалајковићу и инструкции Радосављевићу.

И Кулон је молио да не заборавите да пошаљу листе Вој. изасланику у Париз за 300 мил. француских франака.

Радосављевић је спровео понуду маршала друштва „Металуржи Елетрик“ вама а што се тиче фабрике муниције то је јака група банкарска у којој је Рочилд за банк Приве и још неколико разних банака и био би велики интерес да их са капиталом увучемо у нашу земљу.

Молим вас да видите за ову американску понуду и дате прецизне инструкции Радосављевићу,

јер видим да он није баш прецизан или је необавештен или је плашљив.

Много поздрава примите

Рада”

Ово је, господо, оригинал. (Говорник показује оригинал писма).

Такве везе давале су права сину Претседника владе да уложи сав свој уплив код свога оца те да обезбеди положај др. Стојадиновића. Те пак везе дале су могућности Стојадиновићу да у Влади пок. Пашића буде не само финансијски диктатор, већ и диктатор у самој Радикалној странци. Није више било силе која је могла да пољуља положај др. Стојадиновића и он је могао пасти само заједно са падом пок. Пашића. Зато је залуд било и чица Ранковићу да у Скупштини диже глас противу Стојадиновића, залуд му је било и да пише преко јавности.

Када је борба у Радикалној странци дошла до врхунца пок. Пашић, да би борбу стишао, упути сина у моју канцеларију. Тада сам се други пут у животу видео са њим.

На моју изјаву да ћу борбу обуставити ако се он реши да прекине везе са Министрима свога оца, млади Пашић поставио ми је овакво питање: а од чега ћу ја живети. У даљем разговору млади Пашић отресао се свију министара, обећавао да за њих да поразне доказе о корупцији, али ни у ком случају није хтео жртвовати г. др. Милана Стојадиновића. — „Мени треба минимум 100.000 дин. месечно и ја без тога не могу да живим” — рекао је. Ето, господо, какви су појмови владали тада, када је био Пашић по среди, а сада вас питам ко је заменио Пашића.

Да видимо како је до тих пара долазио син Пашићев.

Узмимо један, судом утврђен случај. Наша држава дуговала је 66 милиона ч. к. Чешкој фабрици за оправку вагона у Адам-Сталу. Тај дуг се вукао из године у годину и Чеси су у очајању почели нудити 50% отписа да само дођу до ма каквих пара. Речено је фирми да потражи везу са Пашићевим сином и да ће исплата одмах уследити. Тако је и рађено. Фирма се обавезала Пашићевом сину да му исплати 12 милиона динара, а млади Пашић ствар експресно регулише у Министарству финансија. Г. др. Милан Стојадиновић, као Министар финансија, изврши исплату, делом у готову државним чековима, делом у боновима. Млади Пашић дође до 12 милиона динара, али при деоби провизије посвађа се са ортацима и тако ствар дође у јавност. Комисија Министра трговине и индустрије прегледа књиге Славенске банке и утврди које је чекове исплатио син претседников. Тако се изроди Адам-Сталска афера, тако се дошло до скупштинског претреса по пословима Пашићевог сина, тако је дошло и до расцепа радикалне странке и пада и смрти пок. Пашића.

Преко јавности у то време ређале су се афере за аферама Пашићевог сина.

Афера код ковања новца, Трбовље, зајмови Блер-Фондештен, послови са Амстронгом, излети и лов на фазане; исплате зајмова и ослобођавање казне кријумчара и утајивача, Локрум, репарације, лиферације итд. итд. Време министровања др. Стојадиновића пуно је народних потреса, пуно је афера.

Ја, господо, не желим ни за тренутак да стваравам код вас уверење о личној неисправности г. др. Стојадиновића у овим пословима. Његово учешће у њима тумачим као средство за постигнуће својих великих политичких амбиција, преко оних који су се богатали на рачун његове наклоности. Али, господо, тако ието не смем ни за тренутак веровати, да би они, који би знали за ово, могли ове особине једног Министра занемарити, и дати пуно поверење, овако и оволико амбициозном човеку.

Господин Стојадиновић је за мене био једаред за свагда политички дисквалификован да може водити државне послове. Та истина треба да буде свакоме јасна, а ко је не зна, нека се поучи на сличним примерима који се дешавају у Америци, у Француској или Енглеској.

После ослобођења и код нас је усвојен принцип, да је у политици све допуштено. Прокламовали су га они којима је било потребно да у народу правдају извесне своје недопуштене поступке. Али, господо, ја сматрам да се са овим није могло и није смело ићи у народ. Као што ни један посао који није заснован на поштењу и савесности, не може бити добар и честит посао, тако исто ни политика која нема за основу поштење не може бити добра политика. Наш народ научно је и свикао је да на челу наше управе види само светле карактере, људе у чије поштење он има пуно вере, наш народ стао се колебати, почео је губити веру у државу када се о корупцији и неморалу почело говорити да је има и тамо где је не сме бити. Ја сам, господо, за један високи морал, морал који ће наметнути свакоме да поштује своје грађанске дужности, морал који ће нас уврстити у редове културних држава, јер без тога нема нам места међу културним народима.

Г. др. Стојадиновићу се даље приговарало да је оперисао са плаћеном штампом ради своје рекламе. Због ове његове особине био је оштро нападнут од стране наше јавности и његово име везано је са именом и Хенриха Кулона, берзијанца и журналисте из Париза, који је тада као и сада сарађивао на многим француским финансијским часописима и у париском „Журналу“, где су штампане славопојке финансијској способности новог министра Стојадиновића. У одбрану Кулонову г. Милан Стојадиновић написао је један чланак у „Политици“ под насловом: „Одговор клеветницима“ где вели: „Што се тиче Кулона, кога новине на један неделикатан и недостојан начин увлаче у ове београдске сокачке интриге и клевете, ја могу рећи само то да је Кулон уредник и сопственик једног великог и угледног финансијског листа у Паризу, са одличним везама и дубоко жалим што на овај начин отуђујемо од себе и оно мало пријатеља које наша земља у иностранству има. (Један глас у центруму: То није за Скупштину, то је лична ствар! — Војислав Лазич: Скупштина је јавно место. — Василије Трбић: Него где је место за ово! — Граја).

Претседник Стеван Ђурић: Молим Народну скупштину за мир. Овде је врло тешко повићи границе о ономе што је личне природе и о ономе што се односи на политички живот. Ја мислим, кад је један од господe народних посланика ово питање покренуо, да ће Претседник владе г. др. Милан Стојадиновић имати прилике да на ово одговори. (Одобравање) Молим господу народне посланике за мир.

Драгиша Стојадиновић (наставља): Ова одбрана, господо посланици, имала би смисла када ово не би био чек, наш државни чек од 700.000 динара: (Говорник показује један чек), који је наплатио г. Кулон и када у француској банци „Пејба“ не би лежали и други чекови у износу од 3,780.000 динара, колико је г. Кулон примио 1924 године од наше Владе за те рекламе, и кад у ту ортачину не би био умешан и син претседника владе, који је делом и за себе наплаћивао ове чекове и најзад кад не би постојао онај фамозни цитат у писму сина претседника владе Министру г. Стојадиновићу у коме стоји: „И Кулон је молио да не заборавите да пошаљете листу војном изасланику у Париз за 300,000.000 франц. франака.“ Ових 300 милиона односе се на одобрени зајам од стране француске владе нашој држави за наоружање. „Листе“ значе листе војних потреба за овај зајам, а Артиљериско техничко одељење по овим набавкама издало је у „Политици“ под А.Т.Бр. 3618 од 15 јула 1924 године изјаву да је „У том раду посредништво искључено, и да набавке врши непосредно наше Министарство војске преко француског Министарства војске.“

Кад се ово зна онда се и разуме зашто је г. др. Стојадиновићу било стало да брани г. Кулона, и зашто се онда веза Кулонова са лиферацијом војног материјала означавала као издајство отаџбине.

Тако је некада пре 10 година радио др. Милан Стојадиновић као Министар финансија, а да видимо како сада ради, и с ким ради.

У писму Раде Пашића стоји и овакав цитат: „Молим Вас да видите за ову американску понуду и дате прецизне инструкције Радосављевићу, јер видим да он није баш прецизан — или је необавештен или је плашљив“.

Тај плашљив Радосављевић, господо посланици, то је сада гувернер Народне банке г. Милан Радосављевић, кога је др. Милан Стојадиновић тамо наместио одмах чим је постао Министар финансија у Јевтићевој влади. Ту коментари нису потребни осим констатација да је под своје окриље г. Стојадиновић ставио и Хипотекарну и Аграрну банку, као и Поштанску штедионицу, сва четири наша највећа новчана трезора. То је вероватно била државничка мудрост његова и велика државна потреба.

Кулон је опет овде и вози се аутомобилом Претседника владе г. др. Милана Стојадиновића. Француски и српски листови пуни су и сада хвала о државничкој и финансијској способности Министра Претседника; буџетске дванаестине пуне су овлашћења за Владу да сама врши закључење свих врста споразума како у вршењу интересне и амортизационе службе по државним и држави гарантованим зајмовима тако и за регулисање услова за плаћање закључених уговора са иностраним фирмама, тако да и за све државне обавезе на страни.

У поднетом закону о дванаестинама није заборављен ни Бродарски синдикат, у коме је г. др. Стојадиновић главни акционар и у коме је до јуче био претседник Управног одбора. Овом синдикату додељено је 25 милиона динара за санацију, а за народ, за сељака, за радника и остале привреднике остају само обећања само празни разговори и голи финансијски проблеми. И још се од нас тражи да слепо и послушно гласамо за све ово.

Гажење Устава омиљена је забава др. Стојадиновића, исто тако као и буџетирање дванаестинама. За дванаестине он изјављује да су финансијски неред, па их опет предлаже. Тако је урадио и 1924 год. По чл. 113 Видовданског Устава он је био дужан да буџет поднесе Скупштини у року од месец дана од састанка Скупштине. Он то није урадио ни после 2 месеца, већ предлог баца у акта а Скупштини подноси дванаестине, иако је знао да по § 114 Устава није смео подносити дванаестине, док буџет не поднесе. За то је и чича Ранковић имао права да о њему онако пише.

Данас имамо исти случај. Само гажење духа данашњег Устава није у овлашћењу за доношење политичких закона није у одредби § 10 о амандманима. Ту се од нас тражи овлашћење да Влада може, мимо Народне скупштине, мимо Сената, да ствара и нове државне дугове и да регулише и исплаћује и приватне и државне дугове по свом нахођењу. Тражи се понова један финансијски апсолутизам исто онако као и пре десет година.

Како стојимо са финансијском способношћу и окретношћу Претседника владе др. Милана Стојадиновића? Да видимо какве су његове државничке концепције и чему имамо у том правцу да се надамо.

Пре свега моменат и начин доласка његовог на Владу приморава нас да размишљамо и да тражимо објашњења како је и којим путем и са каквим начином добио овако крупно поверење. У прерогативе Круне не можемо се мешати, али је потребно разјашњење и објашњење ко је могао саветовати Круни да овај избор учини. Ја, госпо, сматрам да Народна скупштина ово треба да зна, јер ми треба да смо начисто шта хоће г. Стојадиновић и чему ми имамо да се надамо.

Ово је потребно госпо, с тога што се ја добро сећам где су државничке способности г. др. Стојадиновића имале да одведу пок. Пашића.

За време владавине пок. Пашића и др. Милана Стојадиновића 1925 године, водила се оштра борба око верификације Радићевих мандата. Пашић-Прибићевићев режим поништио их је у Верификационом одбору и онда се јавила линија господина Пашића. Провоцирала се ампутација. Та је линија била готова да ампутира Парламенат, па буде ли згодно и потребно, није презала ни од ампутације државних области. Суверенитет народа збрисан је и заведен суверенитет извесне групе људи који су били апсорбовали вољу странке и вољу народа. Циљ оправдава средство, а циљ је била власт.

Ову школу свршио је тада и др. Стојадиновић и из те школе изнео је садање методе рада. Зар, госпо, не ради он сада то исто што је и раније радио. Да ли ће успети као Никола Пашић, да ли ће решити хрватско питање онако како Хрвати желе; да ли ће дати земљи ону слободу која се очекује, то су све крупна питања на која ми, који знамо све одлуке и све особине др. Стојадиновића, одмах одговарамо: не. Ја се, госпо, с правом питам, да ли г. Стојадиновић заиста мисли да може решити хрватско питање. Питам се, јер чујем да је према споразуму који он има са Хрватима, дао или ће дати одобрење г. Светозару Прибићевићу да се врати у земљу. Госпо, сваки онај који претендује да може водити државни брод наше земље, ко верује у своје државничке способности мора да зна ко је Светозар Приби-

ћевић и шта он значи за нашу земљу. А ко, госпо, не зна, или неће да зна, ја ћу му то јавно казати. Светозар Прибићевић припада једној групи људи, групи конспиратора — завереника, који и у предратној Србији нису могли никако да се помире да на челу државе гледају династију Карађорђевића. Светозар Прибићевић припада оној групи људи који су споразумно са грофом Тисом убили аустријског престолонаследника Фрању Фердинанда, али госпо, не да отклоне опасност рата од Србије, како се тада говорило, већ да олакшају мађарским политичким тежњама а по цену, госпо, да граф Тиса обезбеди Србију од рата са Аустријом, по цену да се из Србије протера династија Карађорђевића. То је човек који је за време рата седео у Пешти и шуровао са графом Тисом и емисарима који су слати у Србију, да би ову приволели на мир са Немачком ма и по цену подизања сељачке револуције. Светозар Прибићевић, госпо, припада оној групи људи који и данас не могу да виде на челу Југославије династију Крађорђевића. Тај човек за време, док се у Мађарској на Јанка пусти спремао убиство Краља Александра, пише ову књигу: „Диктатура Краља Александра“, у којој се каже да је монархија утопија за нашу државу а да само република може сачувати јединство Југославије. У овој књизи оклеветан је срамно српски народ, оклеветана је династија Карађорђевића, од Карађорђа до Краља Петра I и од Краља Петра I до Краља Петра II. Светозар Прибићевић, госпо, главни је иницијатор и потстрекач убиства Краља Александра. И сада мудрост, државничка мудрост др. Милана Стојадиновића доводи овога човека у земљу, доводи га да му повери судбину малолетног и нејаког сина убијеног нашег Краља Мученика.

Најзад, госпо, народни посланици, сетите се оне брошуре Кошутин-Кријевићеве, коју су они издали у Женеву и у којој је убиство Стјепана Радића и другога, у нашем Парламенту тако приказано да се ја морам питати: може ли г. др. Стојадиновић да се јавља са маслиновом гранчицом, да он буде тај који ће средити односе са Хрватима и решити хрватско питање. Ако ви мислите, госпо, посланици, да може, ја кажем, не. Познајем добро Хрвате, а познајем добро и Претседника Владе. Ми за сада, госпо, видимо сву државничку мудрост др. Милана Стојадиновића у вршљању и врдању да смело и отворено каже и призна народу шта он хоће и шта смера са др. Мачеком, шта жели са др. Корошцем, шта са гр. Спахом а шта са Главним одбором радикалне странке. Ако др. Стојадиновић мисли да све ове, које сам побројао, може да превари, онда се он грдно вара у своју мудрост. Тога ради се и бојим, госпо, од државничке мудрости садањег Претседника Владе. Бојим се за земљу и за наш народ и за његову будућност. Питам се и не могу да нађем одговора: ко је измислио овај експеримент, коме је он био потребан и ради чега се он изводи? Какве су га државне потребе наметнуле нама и држави на леђа?!

Све то није без разлога, а који су то разлози, потребно је да их и ми, Народна скупштина, знамо.

Политичка рушења ауторитета не зауставља се. Стојан Протић, Љуба Јовановић, Стјепан Радић, Павле Радић, Анте Трумбић, Љуба Давидовић, Воја Маринковић, др. Мачек и сада Богољуб

Јевтић. Па ми и онако већ смо јадни и жалосни. Или би требало да у томе гледамо државничку мудрост г. др. Стојадиновића.

Господо посланици, свесни сте тежине садашњице и зато уместо да се делимо у два табора, по жељи и вољи др. Милана Стојадиновића, уместо да се носимо око овлашћења и дванаестина којима се др. Стојадиновић обезбеђује, ја мислим да је далеко паметније, далеко корисније да се ми споразумемо о животном питању наше земље; да заједнички донесемо одлуку о томе шта има да се ради даље на спасавању нашег народа и наше домовине; да станемо на супрот даљем рушењу ауторитета; да споразумно истакнемо једну владу од заосталих ауторитета, која ће дати гаранције и Хрватима и нама, да се међу нама постигне братски споразум; да та влада са нама изврши све потребне припреме за консолидацију земље, без насиља и без „заокружавања“; да та влада донесе неопходно потребне законе за консолидацију; да се у земљи заведе пуно поштовање реда, правде, законитости и поштовања; да се чиновништво врати у стари колосек; да се корупција искорени строгим применама закона и казна; у колико тих прописа нема, да се они донесу, како за чиновнике тако и за несавесне Министре.

Када се са овим заврши, може се прићи изборима, може се и пружити народу нова могућност пуног учешћа у државном животу онако како је он заслужио.

Да завршим, господо, истим речима којима сам завршио свој говор и у Финансијској одбору.

Народ шапуће, народ стрепи; народ се брине и боји за судбину аманета нашег Блаженопочившег Краља Мученика, иако је др. Милан Стојадиновић изјавио да је и он компетентан да се о њему стара; народ почиње да очајава за наше највише уставне институције, у којима он гледа гаранције, не само напретка, него и опстанка наше државе. Народ види слабост нашу да се одупремо власти; народ види са каквом се лакоћом отима власт, народ осећа да то није добро, нити да добру води.

Не желим да примим на себе одговорност која ће пасти на ову Народну Скупштину, не желим да својим гласом помажем насиље које се врши над нама и над нашим народом, и свестан своје високе и часне дужности, дужности народног претставника, гласаћу против овлашћења која Влада тражи за себе, кроз овај буџет, гласаћу и противу буџета, јер немам поверења у др. Милана Стојадиновића, и ако у влади има људи које високо ценим и поштујем. (Одобравање и плескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. Иван Мохорич.

Ivan Mohorčić: Gospodo narodni poslanici, predgovornici koji su se izredali tokom jučerašnjeg dana na ovoj govornici dali su jednu jasnu sliku političkog i ekonomskog obeležja ove situacije u kojoj se nalazimo i u kojoj dolazi u raspravu nacrt zakona nazvan o budžetskim dvanaestinama. U prvom redu treba da budemo načisto da to nije običan zakon o dvanaestinama. Jer, da je to običan zakon o dvanaestinama, nama bi bilo dovoljno da primimo § 1, koji utvrđuje dvanaestine za 8 meseci, od avgusta ove do kraja marta iduće godine, i nama ne bi bilo potrebno da ulazimo u sva ova politička pitanja i u

sve druge probleme koji su nanizani u od prilike ostalih 80 paragafa, koje sadrži taj nacrt zakona. Mi vidimo da je u tom osnutku zakona nešto više, jer se ne traže samo dvanaestine, nego se traže i povećani i naknadni krediti za te dvanaestine, a traže se ujedno i za one prošle dvanaestine, odnosno dvanaestine koje su sada u toku, naknadni krediti, i, šta više, traže se i za prošli budžet naknadni i vanredni krediti. Prema tome, mi imamo pred sobom po sadržini jedan pravi pravcati budžet, i treba da budemo svесni odgovornosti koja pada na Narodnu skupštinu u ovako teškim ekonomskim prilikama kad izglasava jedan budžet.

Prvo, taj budžet koji se nalazi pred nama bitno se razlikuje od svojih prethodnika, od ranijih budžeta, gde se uglavnom nastojalo na tome: Da se komprimiraju budžetski rashodi, da se smanje izdatci, da se povećaju prihodi, da se sprovede što veća štednja, i da se na takav način što bolje osigura ravnoteža između rashoda i prihoda. Međutim, ova ravnoteža, kako vi svi znate, zbog teških prilika od 1931 godine na ovamo, nije osigurana. Od 1932 godine mi se nalazimo u eri deficitarnih budžeta, a ti deficiti nisu bili baš mali. Budžeti su zaključivani deficitima, i pored sviju napora i nastojanja, i pored toga što smo mi u ranijoj Skupštini preuzeli na sebe odgovornost za donošenje nepopularnih poreskih zakona, stavljanje novih opterećenja, povećanje već postojećih dažbina, i to u doba gde je nacionalni prihod ostao smanjen na polovinu, gde su bile prilike u narodu najteže, činjeni su svi ti naponi, navaljivane su nove poreze i dažbine samo iz toga razloga da se održi budžetska ravnoteža, da se očuva ono što je najbitnije, što je najvažnije, što je podloga zdravih finansija, i što moramo po svaku cenu očuvati.

Sada, međutim, Kraljevska vlada nalazi da je baš vreme gde ne treba više da se sprovodi štednja kroz budžet; da je naišlo vreme gde ne treba više smanjivati rashode, nego da se može dati povećani aktivitet državnoj administraciji, da se može proširiti njezin rad, i to u velikom obimu. Mi vidimo da se odjedared nalazimo pred jednim velikim, jakim preokretom, preokretom u vidu povećanja rashoda, preokretom u vidu jednog bezglavog i svestranog zaduživanja, o kome ne znamo kad će mu biti kraja, ali samo znamo kakve će mu biti posledice.

Mi znamo da ovaj budžet sadrži tri vrste povećanja rashoda, i to za idućih 8 meseci u iznosu od 42 milijona dinara. Osim toga za ove dvanaestine koje su sada u toku 66 milijona dinara i naknadne i vanredne kredite za prošli budžet u iznosu od 49 milijona dinara, dakle ukupno 357,7 milijona dinara. Prema tome vidimo samo jedno malo smanjenje od 148 milijona dinara u § 5, tako, da ostaje još uvek jedna cifra od 208 milijona dinara, za koliko se najmanje mogu povećati rashodi prema prošlogodišnjem budžetu.

Šta to znači, moramo da se zapitamo? Da li to znači da Ministar finansija nalazi da se ovogodišnjim kreditima nije moglo izaći na kraj i da bi trebalo te kredite povećati, ili znači, da je ekonomska situacija u zemlji toliko poboljšana da ima mesta i mogućnosti ovakvom povećanju državnih rashoda.

Da bi mogli da odgovorimo na to pitanje, koje se nama postavlja kad vidimo jedno tako osetno povećanje rashoda, treba da pogledamo stanje prihoda i rashoda kako ga publikuje Ministarstvo finansija, a koje se nalazi pred nama, i koje prikazuje šta je od prošlogodišnjeg budžeta od aprila 1934 godine do

kraja aprila 1935 godine moglo da bude ostvareno. Ako pogledamo te prihode, vidimo da se nije moglo ostvariti onoliko prihoda koliko je prošlogodišnjim budžetom bilo predviđeno, nego je od predviđenih 6.914.000.000.— ostvareno svega samo 6.705.000.000, dakle za 208 miliona manje.

Ako razgledamo prihode i rashode državnih preduzeća mi vidimo da je tu ostvareno za 407 miliona manje, dakle ukupno 616 miliona dinara manje, nego što je bilo očekivano. To znači da već prošlogodišnji budžet nije mogao biti 100% ostvaren. Ja moram to da naročito podvučem i molim Narodnu skupštinu da to ima u vidu prilikom izglasavanja novih kredita i povećanja već postojećih kredita.

Ja moram da konstatujem da se budžet na kome se baziraju te dvanaestine već sada nalazi u deficitu. Mi smo doduše već sada izdali 6.705.000.000.— dinara i ostvarili sumu od 6.705.000.000.— dinara i izdali za državnu administraciju 6.316.000.000.— ali imamo za ciglo 438.000.000.— dinara likvidnih i neplaćenih računa.

Gospodo, ako te cifre sumiramo, mi ćemo videti da smo već sada u deficitu, a taj deficit biće sigurno još osetno povećan do kraja avgusta, t.j. do kraja računске godine kada mogu računati za već izvršene materijalne rashode da se prezentiraju, da se likvidiraju i srpeme za isplatu.

Prema tome, ako se već danas nalazi budžet koji nam je baza u deficitu, ja se pitam, kakvom podlogom, na kojoj bazi i šta mi opravdava mogućnost da ja tražim od Narodne skupštine još povećanje ovih kredita i to jedno povećanje od 208 miliona dinara. Ja moram da kažem da za to nemam nikakvih opravdanih razloga, da tu stvarna mogućnost ne postoji i da mogu da izvršim te izdatke na taj način, ako Ministarstvo finansija namerava u idućim budžetskim dvanaestinama povećavati leteće dugove i zaduživati se beskonačno kod privilegovanih novčanih zavoda koje je njegov prethodnik, sadanji Pretsednik vlade, bistroumno baš u tu svrhu skoncentrisao pod svojim katancem. (Odobranje na levici).

Ali, gospodo, nije samo stvar u tome što se nema sasvim jasnih i cifarskih pregleda, a budžet je jedna računska operacija koja ne dopušta nikakvih fantazija, koja ne dopušta nikakve ekstravagancije gde treba samo sračunati i videti i uočiti rezultat, takav kakav se nama predstavlja. Već osim toga mi imamo u tom budžetskom odnosno dvanaestinskom zakonu još drugu jednu veliku nezgodnu operaciju, a to je ovlašćenje za vanbudžetske kreditne operacije, za koje su samo jedan minimalni deo otprilike 20% predviđene amortizacije. Gospodo, ima raznih ovlašćenja u tom dvanaestinskom zakonu. Ima ovlašćenja koja su nama cifarski po svojoj vrednosti nepoznata jer nije se tačno sada znalo, ili će se to zaduženje sada iznositi, ili se imalo interesa da se ta cifra ne kaže i unapred ne označi. Ali nama je dovoljno ako prikažemo ta ovlašćenja koja su cifarski izrađena, a ta iznose nešto manje nego onoliko koliko su bili predloženi u Finansijskom odboru, 533 miliona dinara, dakle preko $\frac{1}{2}$ milijarde. To je zaduženje koje se namerava sprovesti u toku idućih budžetskih dvanaestina, a za koje kako kažem nema druge nađe, nego one koju ste čuli u ekspozeu g. Ministra finansija, da će se iz budžetskih ušteta i viškova prihoda moći da se otplate ili da se ostvare. Ja sam vam citirao dovoljno jasne cifre da viškova prihoda nema, da ima samo deficita dakle preostaje nam u tom slučaju ono, da se smanjuju rashodi. Ako bi se smanjili rashodi, Mini-

star finansija može to da učini već sada, jer on je za 148 miliona predvideo smanjenje odnosno ukidanje kredita. On je mogao još i dalje da predvidi smanjivanje kredita za rashode i potrebe, mogao je da računa barem na papiru sa jednom budžetskom ravnotežom. Međutim to nije učinio i mi vidimo da za 200 miliona nepokrivenih stvaraju se novi rashodi, za koje nema nikakve mogućnosti da se prihodima pokriju, naročito ne zbog toga jer je ekonomska situacija takva, da je takoder i celokupna Vlada uvidela da je potrebno da narod rastereti. Ona je doduše počela samo na jednoj tači i to kod zemljarine. I tu kod zemljarine ona je popustila već sada 20% a od 1 januara 33%. Prema tome kako je g. Ministar finansija sam kazao: efekat ovih popusta i brisane diferencije i ostalih olakšica koje se odnose na zemljarinu iznose za ovu budžetsku godinu koja je tu pred nama 166 do 200 miliona dinara.

Ako mi dakle na bazi jednog budžeta, koji povećava rashode za 200.000.000 dinara, smanjujemo prihod za daljnih 200.000.000 i ako damo ovlašćenje za 530.000.000 kreditnih operacija vanbudžetskih, ja vas, gospodo, pitam: Kuda odoše državne finansije u ovo teško doba, ne treba ni malo da se zavaravamo. Mi narodni poslanici, a naročito oni iz vladine većine, morali su po svojoj savesnosti i dužnosti da dadu ovde izražaja o onoj teškoj situaciji, koja se nalazi po srezovima i sa kojom se svi moramo da borimo. Ja, dakle, vidim jednu bezizlaznu situaciju, jer od ovoga ovlašćenja od 530.000.000.— dinara samo je za 80.000.000.— dinara predviđeno pokriće. To je ono što se odnosi na beogradsko savsko pristanište. Gospodo, nije samo to finansijska situacija, koja me zabrinjuje, nego ima i drugih stvari, koje su me jako zabrinule, jer sam video toliko praznina i u deklaraciji Kraljevske vlade i u ekspozejima, koje smo čuli, da prosto ne znam, kako da se u ovoj bezprogramnosti snadem. Mi nismo čuli nikakvog programa u pogledu državnih dugovanja, za koja se traži ovlašćenje, da se mogu sklopiti sa inostranim porterima — na strani sporazumi. Ja razumem transferni i moratorni sporazum, ali nije nigde govora o onome, što je najpreče, što je trebalo pre nekoliko godina da se uradi, a to je da se sprovede konverzija naših dugova, jer je kamatna stopa za veliku većinu naših dugovanja previše visoka i ne može na toj visini više da se održi. I sve zapadne zemlje u toku prošlih godina nalazile su, da je jedna od najvažnijih potreba za lečenje privredne krize i za prilagođavanje novim prilikama u privredi, to, da se što brže i u što većem obimu sprovede konverzija državnih dugova. Međutim, ovo poglavlje državni dugovi vrlo je nesredeno poglavlje, da ne kažem da Vlada tu zapravo haotični nered. Mi znamo da od Ujedinjenja na ovamo ne vrši se za niz papira, inostranih papira, koji su nacionalizovani, a za koje treba da se vrši amortizaciona i kamatna služba, da se ta služba ne vrši, a same štedionice u Dravskoj banovini potražuju preko 150.000.000.— dinara na ovim dospelim kamatama i dospeloj amortizaciji, koja do sada nije vršena. O ovome ne dobijamo nikakvog pregleda, i prema tome, ne možemo ostvariti sliku, kako ovde stvar stoji.

Gospodo, ova ovlašćenja za kreditne operacije van budžeta, izvodljiva su, jer je novac tu, novac se nalazi u privilegovanim zavodima, koji su pod kontrolom g. Ministra finansija t.j. Državnoj hipotekarnoj banci i Poštanskoj štedionici. Mi znamo da je kod tih novčanih zavoda novac težauriran s obzirom

na nepoverenje, koje vlada, s obzirom na teške prilike, koje postoje, teauriran je toliki novac, da će se moći sprovesti i ona operacija na osnovu ranije Uredbe o javnim radovima.

Ali time će se iscrpiti i sva gotovina kojom ti novčani zavodi raspolažu. Međutim to su još jedini likvidni zavodi u ovoj zemlji, jer mi znamo da se pitanje kreditnih ustanova i njihove sanacije sprovodi samo sa jednog formalnog gledišta, u vidu komisijskih pregleda i prečišćavanja bilansa, a ne u vidu jedne materijalne sanacije zavoda, nego je to čak osporavano raznim provizornim uredbama, pa i sad se traži da mi u jednom paragrafu bez ikakve rezerve, bez ikakve primedbe i bez diskusije primimo k znanju i predemo preko toga, kao da je sve u najlepšem redu. Ja vas pitam, gospodo, ako Kraljevska vlada upotrebi sav taj novac koji se nalazi u novčanim zavodima, kako će izgledati njihov likviditet i kakva će biti situacija ako se kod ulagača tih novčanih zavoda pojavi nervozitet, koji može da bude na dnevnom redu u eri nepoverenja prema novčanim zavodima. To su privilegovani novčani zavodi koji primaju ne samo novčane fondove, nego su jedini imali priliv uložaka. Ja mislim da nije u interesu našeg kredita, pogotovu našeg hipotekarnog kredita da i ovde, užurbanim kreditnim operacijama od strane Kraljevske vlade ugrozimo taj likviditet, jer on mora biti po svaku cenu očuvan, da imamo sačuvanu bar ovu rezervu likvidnog novca za hitne potrebe u našoj zemlji.

Predlažu se investicije. Niko u ovom domu ne može da bude protiv investicija. Mi svi pozdravljamo tu stvar, jer znamo da jedino na taj način može da bude oživljavanje privrede, oživljavanje privredne delatnosti, ali ne možemo da se pomirimo sa ovim načinom kako nam se to servira, gde se zapravo i ne kaže kako će biti ovaj ovoliki novac od 300 miliona dinara za Ministarstvo saobraćaja utrošen, a gde moramo, po iskustvu iz ranijih godina, da budemo vrlo skeptični, jer vidimo veliku jednostranost u koncepciji kako se namerava utrošiti taj novac. Vidimo da se nije vodilo podjednako računa o svima krajevima zemlje i njihovim potrebama, jer da je toga bilo mi bi imali drukčiji plan raspodele tih investicija i onda bi poslanici svih krajeva mirne duše mogli da glasaју. Gospodo, mi vidimo da se ne možemo složiti ni sa ranijom uredbom o izvodenju javnih radova, jer ta na pr. za Dravsku banovinu predviđa svega 35 miliona dinara, jer nije u srazmeri sa poreskom snagom naših krajeva i nije vodila računa o onome što je najbitnije, a to je veza našeg privrednog centra sa morem na Sušaku. Gospodo, ako ovako posmatram situaciju, ja moram da učinim još neku napomenu mojim predgovornicima. Oni su govorili o zapadu države kao o jednoj obetovanoj zemlji, gde se cedi mleko i med, gde ima najvećeg blagostanja. Ja međutim moram da primetim da je u Dravskoj banovini u toku privredne krize reducirano 37 hiljada radnika i to većinom profesionalnih, najvećim delom kvalifikovanih radnika, a jedva 17 hiljada uspeli smo da povratimo na službena mesta, dok je još 20.000 ljudi i danas bez zaposlenja i prema tome i za tu Dravsku banovinu postoji potreba da se predvide javni radovi.

A ako se ne predvide javni radovi u dovoljnoj meri, onda imamo pravo i dužnost da zahtevamo nešto drugo, a to je da se bar ne smanjuje i ne pogoršava onaj ekonomski aktivitet, koji mi sami po sebi stvaramo. Međutim mi vidimo u poslednjoj odredbi Ministra finansija da se samo za Dravsku bano-

vinu, isključivo za Dravsku banovinu, za državne železnice povisuje cena dok se to za ostale krajeve ne čini. Mi moramo da držimo i to, da se osnivanje novih tvornica sprečava, tvornica koje su za organsku celinu i za to, da naš produkcionni progres uopšte ne može sistematski da se organizuje, da se na taj način i ovde sprečava mogućnost da ljudi dođu do novih mogućnosti i zarade i egzistencije.

Gospodo, izbori od 5 maja vršeni su u našim krajevima pod parolom onoga što je bitno, onoga što je najkarakterističnije, što je za život najpreče, t.j. pod parolom ekonomske obnove i rada na rešavanju socijalnih pitanja. Međutim moramo na žalost da konstatujemo, da smo izgubili dva meseca pre nego što smo se konstituisali i da se nikako ne želi saradnja sa nama i da se sva dobra volja, koju smo uneli u to da doprinesemo, svaki po svojoj skromnoj sposobnosti, rešavanju tih pitanja, da se to onemogućiti, da se to omalovažava i da se svim sredstvima nastoji, da se naša saradnja eliminiše.

Gospodo, mi ne možemo da poneseo političku odgovornost za ovakav postupak. Ne možemo da se pomirimo sa ovakvom taktikom prema Narodnoj skupštini i ja za svoju osobu na veliko žaljenje moram izjaviti, da me baš ovi momenti prinuduju na to, da moram da glasam protivu ovog budžeta.

Gospodo, budžet je bio u ranijim godinama i trebalo bi da bude plan, obavezan plan gazdovanja državne administracije i njenih privrednih preduzeća. On je već davno prestao da to bude. On je već nekoliko godina samo jedan deo kreditnih operacija i rashoda i rashodi se vrše preko budžeta. U stalnom je porastu obim operacija van budžeta i to na osnovu letećih drugova kao i pomoću raznih fondova i drugih operacija. Gospodo, na taj način i ovde nama je uzeta mogućnost, da dobijemo pregled pravog stanja državnih finansija, a zavodenje reda u državnim finansijama, to je onaj minimalni, onaj primitivni zahtev, na kojem mora da ustraje svako Narodno predstavnništvo.

Gospodo, i pored toga što se traži od nas za sve one provizorije, koji su ranije doneti u vidu rešenja nekih ekonomskih pitanja, da primimo bez diskusije i bez ikakve ograde ka znanju, ja bih gospodo mogao se pomiriti sa ovom situacijom da ne moram ujedno da konstatujem, da dok je jedna Vlada utrošila celo vreme na pripremanje i izvodenje izbora, druga Vlada jedinu sadržinu svoga rada vidi u tome da pripremi iduće izbore. (Pljeskanje i odobravanje na levcici).

Gospodo, cela se je ova godina utrošila u potpunom osustvu svake pozitivne privredne politike. Mi se nalazimo u provizorijumu što se tiče sanacije novčanih zavoda, nalazimo se u provizorijumu što se tiče seljačkih dugova od prilike u onome što je preduzeto 1932 godine. Ni na jednome polju nismo putem energičnih reformi preduzeli pozitivne radnje da prilike prilagodimo privrednoj strukturi i prome-njenim odnosima u zemlji i na strani. Vrlo velika zabrinutost vlada u privrednim krugovima zbog potpunog pasiviteta i indiferentnosti onih koji bi trebali da vode našu privrednu politiku prema događajima na strani, prema svima agresivnim ekonomskim merama koje preduzimaju strane države.

Gospodo, Italija je zavela na naše drvo 60 do 100% carine, uvela je kontingenat, uvela je još jednu prometnu dažbinu i šikanira naš izvoz na sve moguće načine, a godinu i po dana je prošlo da se sa naše strane nisu ni otpočeli pregovori da se ovo neodrživo

stanje sredi i da dodemo sa ovom zemljom sa kojom smo najjače povezani u našim trgovinskim odnosima do sredenih prilika. I Austrija može da preduzima represivne mere ne samo protivu našega saobraćaja nego i protivu turizma, a vi znate kako je teško stanje naše industrije a ipak se ne može tvrditi da je anacionalna i u tudinskim rukama i vi vidite da je i tu potpuni pasivitet. I tek sada čujemo da će otići neka delegacija u Beč da u oktobru ili novembru zaključi neku konvenciju koja će važiti za prošlu sezonu! Mi smo čuli da je neki inostrani činovnik u nekoj Ministarstvu podmićen od strane mađarskih zastupnika da odobrava veće kontingente i da sasvim drukčije tretira Mađarsku nego što se tretira naša zemlja. Ja se pitam šta je u tome pogledu sa naše strane preduzeto i da li je tražena neka remedura i šta je postignuto. Vi vidite, gospodo, i ovde osustvo svakog aktiviteta, vi vidite i to da od očekivanih revolving-kredita ranijeg Ministra finansija nije preduzeta ni jedna mera i da su sve pretstavke privrednih organizacija koje su mu upućene ostale bez rešenja Ministarstva finansija.

Gospodo narodni poslanici, i kada sve to sumiramo i ako uočimo da se traži od Narodne skupštine da da svoj pristanak i svoje ovlašćenje na jedno bezplansko zaduživanje, na jedan budžet koji ne može da aktivira da bude nazvan realnim; kada vidimo da se u državnim preduzećima vodi takva politika da su kvalifikovani profesionalni radnici na državnim železnicama danas u celoj zemlji najgore plaćeni; kada vidimo da se odobrava budžet koji izvesna velika šumska preduzeća jednostavno prebacuje na državni budžet a suzbijaju se mali posednici u Dravskoj banovini u svakom aktivitetu i mogućnosti eksporta; kada vidimo da se ovoj Skupštini ne daje mogućnost da o svima tim aktuelnim i najbitnijim ekonomskim problemima, povede računa i donese celishodna rešenja, — ja, gospodo, ne mogu da nosim za ovakav rad, za ovakav postupak odgovornost, i žalim što sam ovakvom situacijom prinuden da se moram izjasniti protivu ovoga budžeta koji se nalazi pred nama. (Odobranje na levlci).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. dr. Mile Miškulin u ime grupe Vladine većine.

Dr. Mile Miškulin: Slavna Skupštino, svaki budžet po svome pojmu imao bi da bude ogledalo gazdinstva one institucije koja ga donosi. Obzirom na to redovni budžet donosi program, koji nosi karakter ekonomsko-finansijski. Konkretno to nije ovde. Ja držim da nije ni moglo biti, jer ovde ne radi se o redovnom budžetu nego se radi o zakonskom predlogu dvanaestina. Ove dvanaestine vrlo su uske i jako vezane za budžet od 1934/35 godine tako da ova Kraljevska vlada, koja je podnela ovaj predlog o dvanaestinama, nije ni mogla u njima kad bi i htjela, jer nije ni smela, da donese neki program unoseći ekonomsko-finansijske probleme.

Naravno je da i kad je reč o ovom budžetu nema mesta da se ovde analizira pitanje problema ekonomsko-finansijskog karaktera jer te dvanaestine nemaju taj značaj, onda ostaje nešto drugo. Ja mislim da ove dvanaestine dobijaju svoj specijalni značaj po tome što se donose u delikatnoj političkoj situaciji. Zato ovo političko stanje koje se odnosi na ovaj zakonski predlog o dvanaestinama igra važnu i odlučnu ulogu. I mislim da je opravdano, da je u redu da se sa tim baš političkim stanjem i ja zabavim.

Izgleda na prvi mah da je možda politika ovde u ovome slučaju izlišna kad se po budžetu i po njegovoj naravi ima raditi na pitanjima ekonomsko-finansijskog karaktera a da se politička pitanja puste po strani. Medutim ni to nije tako jer postoje razlozi koji nas na protivno upućuju.

U prvom redu krivo drže oni koji misle da se mogu rešavati i rešiti pitanja i problemi ekonomsko-finansijske prirode bez obzira na pitanja političke prirode. To ne može da bude. Niti mi možemo pustiti jedne na stranu dok rešavamo druge, jer između njih postoji jedan nexus i zato je potrebno da se analiziraju ove dvanaestine i sa političke strane naročito još iz tih razloga jer u § 7 Kraljevska vlada traži od ove Skupštine ovlašćenja da može doneti uredbe sa zakonskom moći za stanovite političke zakone.

Konačno još uvek se ta politika nameće kao jedna in ultima linca stvar od koje zavisi naš politički život.

Sad neka mi bude dozvoljeno da se, pre no što se upustim u analizu političkih događaja koji su prethodili ovim dvanaestinama oslonim na ta traženja zakonska ovlašćenja. Prigovori, koji se iznašaju s jedne strane ovoga visokoga Doma o davanju ovlašćenja imaju dvojak karakter. Prvi je formalno pravne prirode a drugi ima svoj izliv u političkim motivima. Prigovori, koji se odnose na formalno pravnu prirodu, izvire iz razloga koji se sad iznašaju, da se u koliko i ako se da ovlašćenje, krunji pravo ovoga Parlamenta s obzirom na principe demokratsko-parlamentarnoga sistema. I zaista priznati je kad bi ovaj Parlament imao sve kriterijume, koji bi uključivali u sebi sve pojmove tog parlamentarno-demokratskog sistema, onda bi možda u ovaj čas ti prigovori imali svoje stanovite važnosti. Medutim, čini mi se da se kod tih prigovora zaboravlja da ovaj Parlament nije ništa drugo nego jedna prelazna institucija iz autoritativnoga sistema parlamentarizma. (*Vojslav Lazić:* Ne piše to u Ustavu). Pročitajte Ustav, Gospodine, nećete me vi učiti Ustavu. A da je to tako odgovoriću onom gospodinu sledećim razlaganjem. Da je to tako sledi običnom nuždom iz toga što pravi Parlament ima dva glavna prava, ima dva glavna kriterijuma, da se poslužim ovim izrazom, a ta su, da se iz njega i samo iz njega kreira Vlada. Ta Vlada zavisi isključivo o poverenju i nepoverenju Parlamenta. Konkretno to ne postoji, jer kako vidimo od postanka ovoga Ustava još ni jedna Vlada nije bila kreirana a da nisu došli izvan Parlamenta pojedini ljudi iz raznih političkih grupa. Drugo što se tiče tih prava, to je pravo budžetiranja. Parlament ima to pravo da Vladi da odnosno neda budžet i da o njenoj volji opet zavisi sudbina te Vlade. Konkretno i ako hoćete striktno presudivati, ni ovaj slučaj za ovaj Parlament ne postoji.

Ali predimo preko toga. Ima i jedan drugi razlog, a to je da svi mi koji znamo, koji se malo bavimo sa naukom o parlamentarizmu, znamo da danas parlamentarizam u čitavom svetu stoji u jednoj jakoj krizi. I kako svršio da svršio, i kako taj parlamentarizam izašao da izašao, jedno stoji: da će znatna reorganizacija toga parlamentarizma biti. I onda mi vidimo dalje ovde sa leve i sa desne da se spominje Francuska. Sa desne strane pominje se da su Francuskoj data ovlašćenja, sa leve strane da se to odnosi samo na privredne odnose i na privredne probleme. To u istini i stoji. Ali ako dozvolite da uporedimo, u Francuskoj je jedan čist parlamentarizam, Francuska je jedna čisto parlamentarno-demokratska zemlja

koja je nosilac toga sistema u čitavom svetu, videće-te da su joj skoro data ovlašćenja privrednog karak-tera, pa kako ne bi naša Skupština, prolazno parla-mentarnog karaktera, dala politička ovlašćenja. (Odobranje kod većine).

A, gospodo, kada ne bi bilo svih ovih razloga, postoji jedan drugi, a taj je, ako ćete dozvoliti da taj izraz upotrebim, jedna politička potreba. Pita se od strane ovoga Doma i kaže se: mi ne znamo za te po-trebe, koje treba zemlja, i neka Vlada iznese te po-trebe, da ih vidimo i znamo. Ali slavna Skupštino, stoji jedno, da se danas političke prilike razvijaju filmskom brzinom. I ako stavimo u omjer spori me-hanizam parlamentarizma sa razvijanjem tih politič-kih prilika filmskom brzinom, onda tu toga omjera nema, i onda ako nastupe prilike drugog karaktera, onda je u redu da se Vlada osigura, da ne bude pre-tečena događajima političke prirode. (*Vojslav La-zić*: Zašto da mi ne donesemo te zakone ako su hit-ni? Zašto da ih donese Vlada?)

Pa gospodo, neka mi sada bude dozvoljeno da predem na političku analizu političkih prilika koje su prethodile ovom predlogu zakona o budžetskim dva-naestinama, kao i političkim prilikama, u kojima se sada nalazimo.

Kada je govor o politici, to hoću da podvučem i da naglasim, mi svi u našem javnom životu, a pogla-vito mi članovi ovog visokog Doma moramo nasto-jati i gledati da se inauguriira i u život dovede politi-ka koja ne rastače naše narodne snage, moramo gle-dati i nastojati, da se uvede u život politika, koja uči a ne zaslepljuje, politika koja nije vodena ni mrž-njom, ni strašću, ni osvetom, nego politika koju dik-tira ljubav, sporazum i sloga; moramo da uvedemo u život politiku koja je daleko od terora i sile i privesti u život takvu politiku koja će prikupiti sve narodne snage da možemo izvršiti potpuno one velike zadace koje sadašnjica i čitava nacija nameću.

Gospodo, kada je govor, kada počinjemo govo-riti o politici, onda se ne da i ne može da se ne poči-nje misliti o politici najnovijeg doba od istorijskog datuma od 6 januara 1929 godine, jer od toga datu-ma naša sva državna politika stupa u novu epohu. Zašto je moralo i zašto je došlo do događaja 6 si-ječnja 1929 neću da govorim, dostatno je konstatira-ti da su se političke strasti bile razmahale do tolike visine da su stranačke formacije u svojoj borbi došle dotle da je u Parlamentu prolivena krv koja i danas nas tišti, pa je zaista trebalo da dođe Aleksandrovski mač Velikog Kralja Mučenika da presječe ovaj gor-dijski čvor i da ovoj politici dađe drugi sadržaj i dru-gi oblik. I praktički uzevši ta politika dala bi se ka-rakterisati vrlo kratko: išla je za sredenošću u živo-tu, za konstruktivnošću u radu i za pregnućem za unificiranje čitavog našeg državnog i javnog života. Ali ako uvažimo i kritički pogledamo i pregledamo manifest kojim je ova politika inaugurisana, onda vidimo da je ta politika postavila temeljne principe preko kojih niko u državi, ni pojedinci ni stranačke formacije ni u jednoj prilici ne smeju da predu. Iz te politike izlaze tri bitna politička elementa na kojima je sazidana čitava zgrada našeg državnog organizma, a to su država kao jedinstven, jedini cilj priznate narodne jedinice, forma monarhije i dinastija narod-na Karadordevića. To su osnovni principi i oni su ustaljeni kao stalni i nepromenjivi. To ne poznaje kompromisa, to ne poznaje ustupaka i nikada ne mo-že biti predmetom bilo kakve političke pogodbe. Ali argumentum a contrario sve što bi se izvan toga

okvira nalazilo, o svemu tome u stanovitim politič-kim momentima, ako je diktovano političkom nuž-dom, može da bude govora, može i mora da bude sporazuma. A da je tako izlazi iz toga što je u tom istom manifestu koji je inaugurišao, potvrdio i sank-cionisao ovakvu politiku rečeno da i onda kada se provede jugoslovenska politika Hrvat ostaje Hrvat-om, Srbin Srbinom, i Slovenac Slovenem. To je što se tiče osnova. Iz ove temeljne političke linije izlazi logičnom nuždom i političkom konsekvencijom jedna jugoslovenska državna misao i ta jugoslovenska drž-avna misao znači jugoslovensku državnu politiku, tako da opet nakon ovih temeljnih principa kod ulaza u politiku sva naša politika mora da obeležava isključivo i jedino jugoslovensku državnu politiku. A koji je cilj te jugoslovenske državne politike? Cilj toj državnoj jugoslovenskoj politici jeste da re-alizuje i u život privede jugoslovensku državnu mi-so sa punim narodnim i državnim jedinstvom. Ali, gospodo, od jugoslovenske državne misli do reali-zovanja jugoslovenske nacionalne misli postoji dalek put, i na tome putu mora da bude više takta, više metoda, mora se upotrebiti više sretstava da se do te svrhe dođe. I eto, tu je temelj naše politike, tu je temelj naših formacija, u tome se može pogađati i sporazumevati, ali samo na tome temelju. To sve za to jer in ultima linea nije jugoslovenska nacionalna misao još stvarnost. To je tek jedna spoznaja, to je postulat naše budućnosti i to je jedno jemstvo da, kad dođemo do te realne jugoslovenske nacio-nalne misli, da dolazimo onda i do svih preduvjeta da i Srbi i Hrvati i Sloveni imaju sve preduvjete za slobodan državni razvitak u ovoj našoj velikoj Kraljevini Jugoslaviji. (Pljeskanje) Dopustite mi sada jednu malu digresiju. Mi u našem političkom životu često čujemo o nekoj diferencijaciji između takozvanog integralnog i progresivnog jugosloven-stva. Ja mislim da se u tom pogledu malo greši i da se ovi pojmovi na pravo mesto ne stavljaju. Na kraju krajeva, jugoslovenstvo može biti samo jedno i u tom pogledu ne može biti nikakve temeljne i jače diferencijacije. Može se razlikovati samo to koje metode upotrebljavaju jedni a koje drugi da postignu istu svrhu. I zato je mislim krivo zaključivati da je jugoslovenstvo neka sinteza srpstva, hr-vatstva i slovenstva. Neka mi se dopusti da se po-služim jednom krilaticom i to jednom filozofskom mišlju jednoga Hekla, i politikom jednoga Marksa koji postavljaju ovu sintezu. Mora postojati jedna stvarnost, iz ove stvarnosti suprotnost, ovo stvara reakciju a iz ovoga dolazi sinteza. Ja držim da je ovaj pojam pogrešno postavljen i da mi moramo jugoslovenstvo označiti kao potenciju i jednog i drugog. Jer svaka od ove tri jedinice koje sastav-ljaju jednu jedinicu zna da u tom jugoslovenstvu ništa ne gubi nego dobija. Jer njena snaga služi svima trima jedinicama da budu jake i moćne za sve ono za čime cela naša politika ide i teži. Iz ovoga se dađe i mora se sa sigurnošću zaključiti da se sva ova jugoslo-venska državna politika mora voditi na apsolutno jednoj jednakosti i ravnopravnosti, a ova ravnoprav-nost i jednakost u životu ne znače ništa drugo nego da treba da tražimo da postoji u našoj politici puna harmonija svih moralnih i materijalnih interesa. Jer dok postoji kolizija moralnih i materijalnih interesa, nema jedinstva i jugoslovenske nacionalne misli kao gotove stvarnosti. Zato je i pitanje da li smo mi pristaše narodnog jedinstva ili nismo. Ja za sebe po-stavljam ovo pitanje ovako. Mi ne smemo apriori

glede toga postavljati nikakve teorije jer to je iluzorno. Mi možemo postaviti teoriju da smo tri naroda, ali ipak nećemo biti tri naroda nego samo jedan narod ako postoji između nas potpuna harmonija svih moralnih i materijalnih interesa.

A ako i uzmemo da smo mi jedan narod a između nas bi postojala kolizija materijalnih i moralnih interesa, onda mi nismo i ne možemo biti jedan narod, jer život, koji je regulator svih naših nastojanja i svih naših pregnuća, najbolje dokumentuje one činjenice, koje se kao stvarnost u životu ispoljuju.

Sa ovakvim prosuđivanjem stvari mi smo sigurni da ovim putem dolazimo do jedne narodne solidarnosti. A ta narodna solidarnost ako je ikada potrebna, potrebna je danas u času ovako velike socijalne i ekonomske depresije. I, gospodo, u tom pogledu — a to mi je stalo naročito da istaknem, — ne može biti boljih i gorih Jugoslovena. Bolji je onaj koji više doprinese za harmoniju tih naših zajedničkih interesa. Bolji je onaj koji unese više trpeljivosti i snošljivosti da se međusobno bolje razumevamo i da ispunimo ove zadatke koji vode jugoslovenskoj nacionalnoj misli, da to bude jedna utakmica a ne neko teorijsko razglabanje. Monopoliziranje tu ne može i ne sme biti (Odobranje i pljeskanje).

Ja bih imao ovde još nešto da kažem. Izgleda da kod nas postoji neki inat o vrednosti jednog, drugog ili trećeg elementa naše državne organizacije: koliko je ko uneo. Ja ne mogu zamisliti, kad o ovome hoću da govorim, da bi se mogao naći ma i jedan Hrvat koji to ne bi znao ili koji ne bi i priznao, da su Srbi, bivša Kraljevina Srbija, preko svojih mačeva, preko gomile leševa svojih najboljih sinova, preko potoka prolivene krvi učinili najviše da dodemo do jedinstva i slobode našeg troimenog naroda. Ali s druge strane ne sme se zaboraviti ni potcenjivati ni to da ni Hrvati nisu došli u ovu državu ni kao prosjaci ni kao robovi, već da su oni u ovu državu uneli tekovine i svoju individualnost političku i državnu, koje su uživali, kao i materijalne i moralne tekovine iz svoje hiljadugodišnje prošlosti, a Slovenci omet da su uneli u ovu državu svoju poznatu solidnost i sve svoje osobine koje su realne i pozitivne i koje samo blagotvorno mogu da deluju na sve nas.

Ako mi ovo ističemo, ne činimo to radi inata ili radi nespokojsva, ni radi nesaglasnosti koje se u ovom pogledu mogu ispoliti. Mi to ističemo samo za to da svi budemo ponosni na ovo što smo doneli te da svi čuvamo ovu potenciju koju smo doneli, te da svi budemo složni, moćni i zadovoljni a da ne mogu postojati građani prvoga ili građani drugoga reda, da ne može biti podređenih i nadređenih, nego da među svima nama bude apsolutna jednakost i ravnopravnost.

Ali, gospodo, za postići sve ovo traži se mnogo širokogrudosti, traži se političke uvidavnosti, političke dalekovidosti, traži se od nas i samopregora osobnog i političkog, da bismo mi u to kolo za postignuće ovih velikih svrha i ciljeva privukli sve one dobronamerne elemente koji nisu neprijatelji ove države, već koji i nju priznaju i vole. I sad eto dolazimo do političke sadašnjice, do političke situacije ovoga časa. Ja ne želim da ispitujem i analiziram razloge sa kojih je pala Vlada g. Uzunovića. Ne ispitujem da li je bilo mesta što je onda, postavši pretседnik Vlade, g. Jevtić rasturio postojeću stranku

koja, pa i ako nije mala Bog zna kakovog sadržaja odozdo, ali je bila jedan skelet stranke organizirane na čitavoj teritoriji naše države. Ne ulazimo u opravdanost ili neopravdanost toga, jer se može postaviti i jedno i drugo pitanje, i jedno i drugo može se opravdati. Ali jedno je sigurno da je Vlada g. Jevtića došla sa svrhom da dade malo ventila političkom životu i da provede jednu koncentraciju koja se pokazala vrlo potrebnom. I sudeći po onim konsultacijama koje je g. Jevtić pri organizaciji svoje Vlade činio, on je u tome pogledu preduzeo napore, ali mu nije uspelo. Ja ne velim i daleko je od mene pomisao da je to njegova lična krivnja ili njegova nesposobnost. Ja bih pre rekao da je krivnja tadašnja politička situacija, jer ona nije bila zrela da se tada provede ono što se kasnije moglo sprovesti. I g. Jevtić sastavlja Vladu od ljudi koji nisu beznačajni u našem političkom životu, ali znatno moralnog i političkog kvaliteta i provada izbore 5 svibnja. I sad tvrdi se neprestano s leve strane ove Kuće da su ovi izbori provedeni sa jednim precizno izradenim programom. A to, gospodo, nije. Ti izbori su provedeni pod parolom koja se po svemu podudara sa onim temeljnim principima u kojima sam u prvome delu svoga razlaganja istakao kao nepromenjene i stalne. A kao druga parola bio je preporod socijalni i ekonomski. Sa time se išlo na izbore, time je postavljena lista, ali je jedan plus tih izbora koji mi ne smemo potceniti, a to je da je došla druga zemaljska lista kojoj je na čelu bio g. Maček i da je time odstranjen onaj pasivitet koji ako i nije onemogućio razvitak političkih prilika i događaja a ono je znatno kočio naš politički razvitak. Dakle, pasivnost je prestala i za tu drugu zemaljsku listu glasali su na čitavoj teritoriji naše države i Srbi i Hrvati i Slovenci. Dakle, to je jedan politički plus, o tome nema i ne može biti nikakve dvojbe. I oni koji su izabrani na listi g. Jevtića došli su u Skupštinu, i ti ljudi bezuvjetno ne razlikuju se nikada u ovim osnovnim linijama među sobom. Ali su već kod dolaska opstojale neke razlike o kojima sam pre govorio, one razlike koje zasebno povlače te taktike i metode političkog značaja. Jer je sasvim prirodno da ljudi koji dolaze u Skupštinu, na jedan skupni rad, sa jednim jedinstvenim zadatkom, hteli ne hteli unose kontinuitet svoje duše i svoje političke prošlosti. I bezuslovno, i da nije pala vlada g. Jevtića, te bi se diferencije kasnije ispoljile i u jednom tako jedinstvenom klubu kao što je bio klub većine poslanika izabranih na listi g. Jevtića. Ali, dogada se ono što se nije očekivalo. Političke prilike, koje su se razvile nepovoljnim pravcem posle 5 svibnja, dovele su do jedne psihoze psihološke, dovele su do jedne strahovite nategnutosti, i vlada g. Jevtića bila bi primorana nuždom, da bi održala javni red i poredak i tečaj razvitka političkih prilika i u ovom parlamentu i u zemlji, da se posluži najoštrijim zakonskim merama, a možda i vanrednim, da ne dode, neću da kažem do kakvog revolta, ali svakako da ne dode do jačeg nezadovoljstva, koje bi u našem društvenom poretku ugrožavalo mir i odnose snošljivosti. I pitanje je: ne bi li ta zategnutost, ako bi otišla predaleko, mogla biti politička fatalnost za sadašnjost, a politička katastrofalnost za budućnost. To je pitanje, ja to ne tvrdim, ja to kondicionalno govorim. I sada se dogada ono što je bilo tako strašno neočekivano: da je vlada g. Jevtića pala i da je prvi ustavni faktor dao mandat za sastav vlade g. dr. Stojadinoviću, sa zadatkom skoro iden-

tičnim s onim zadatkom koji je imao i g. Jevtić. I, sada, ono što nije uspeo g. Jevtiću, uspeva g. Stojadinoviću. (Glas sa leveice: Šta?!). Odmah ću reći. Ja ne tvrdim da je tu bogzna kakva razlika u velikoj državničkoj sposobnosti g. Stojadinovića ili nespo- sobnosti g. Jevtića, s obzirom na negativan uspeh, ali samo konstatujem to kao jednu činjenicu: g. Stojadinoviću uspeva ta koncentracija, uspeva mu da u vladu dovede g. Spahu i g. Korošca. Vi možete imati i simpatija i antipatija prema g. Korošcu ili prema g. Spahi. Možete se slagati ili ne slagati sa njihovim političkim delovanjem od Oslobođenja i Ujedinitelja našeg na ovamo. Mogu u tom pogledu biti razlike u mišljenju, ali se jedna stvar mora priznati, i to niko ne može osporiti, da su i jedan i drugi bili, jesu, i, ako svi znaci ne varaju, i biće važan faktor u javnom političkom životu našem. (Burno pljeskanje i odobravanje u centru.) Jer g. Spaho je predstavnik građana muslimana u našoj državi, a g. Korošec je predstavnik Slovenaca građana u našoj zemlji. To su dve stvari koje se ne smeju potceniti ni u jednoj političkoj situaciji, pa čak i onda, ako mi prema g. g. Spahi i Korošcu ne bismo imali nikakvih političkih simpatija. (Odobravanje i pljeskanje kod većine.)

Ali, g. dr. Stojadinoviću uspeo je i više. G. dr. Stojadinović proširio je svoju Vladu u sporazumu sa Glavnim odborom kluba biv. Radikalne stranke. On je sporazumom sa tim klubom uveo u svoju Vladu i tri čoveka: g. g. Bobića, Komnenovića i Jan- kovića. Ja ne govorim i ne pitam o njihovoj poli- tičkoj važnosti i veličini, već govorim o važnosti nji- hovoj u tome što su oni došli sporazumno sa Glav- nim odborom biv. Radikalne stranke, a to je jedan plus Vladi g. Stojadinovića, koji joj niko ne može oporeći, pa ni leva strana ovoga Doma. (Odobra- vanje).

Vlada g. Stojadinovića ima i jedan drugi uspeh, uspeh psihološke prirode. Niko ne može zatajiti, niti poreći da je dolaskom Vlade g. Stojadinovića pre- stala ona zategnutost i da je nastalo jedno smirenje. Istina je da će se naći elemenata u zemlji, a osobito u onima na radikalnoj strani, koji će hteti prikazati, a to sada i pokušavaju da prikažu ovo kao slabost i strah a ne kao uvidavnost jedne političke potrebe, koja je u državnom interesu. To će se pokušati ali Vlada će znati, moći i hteti da ove ispade koji idu izvan okvira toga smirenja duhova i staloženja poli- tičkih strasti da ih svede na pravu meru. Zato ovim ispadima ne smemo pridavati nikakvu političku va- žnost.

Gospodo, jedno je sigurno: da Vlada ima i dalje zadatke. Vlada namerava, a to joj je već i dužnost da ide i dalje i da nađe puta i načina i sretstava da i vanparlamentarnu opoziciju dovede na konstruk- tivan i politički rad.

Vlada je pred nas izašla sa jednom deklaracijom i ustanovila je jednu temeljnu liniju, preko koje si- gurno preći neće, a to je poštovanje Ustava i držav- nog i narodnog jedinstva. Dakle, ako je Vlada po- kušala i stupila u pregovore sa tom vanparlamen- tarnom opozicijom, onda je sigurno da ti razgovori pregovori i sporazumi, ako do njih dode, neće pre- laziti granice Vladine deklaracije u temeljnim lini- jama njezine politike. I tu je ona sigurnost, što se sa leve strane prebacuje i kaže da se nema vere u Vladu, a mi moramo imati vere u nju, jer je to je- dna temeljna politička linija koju je Vlada pred nas iznela i za nju se zalaže i mimo te linije ona niti

može, niti hoće, niti sme ići (Jedan glas: Maček odbija i pomisao o svakom razgovoru a kamo li o pregovorima!).

Gospodo, ako Vlada g. Stojadinovića, pa ma ona recimo i nemala državičkih sposobnosti, uspe da reši hrvatski problem, pitam ja vas, da li taj čo- vek neće biti najveći državnik u našoj zemlji? (Odo- bravanje). Pa ne samo Predsedniku Vlade, nego i svi- ma članovima Vlade, ako im to uspe, treba i u Za- grebu i u Beogradu podići spomenike. (Glasovi: To je tačno!).

Nastaje pitanje, a to je jako delikatno pitanje, u čemu se sastoji to hrvatsko pitanje i do kojih gra- nica može se ići sa strane Vlade i sa strane Parla- menta, koliko tu on bude značio, da se do toga sporazuma dode. Gospodo, spominju se razne gra- nice tih sporazuma. Polazi se od centralizma, pa se pominje decentralizacija, autonomija i federacija. I sve ovo nekako ide ali kad se pomene federacija onda izgleda kao da se neka vatra potpalila. Mi ne treba unapred da se opredelimo ni na jednu od ovih teza, jer ako postoji samo mogućnost tu, pa i ako je federacija ili centralizam, tu ne delim niti diferenciram između jednoga i drugoga, ali ako fe- deracija vuče za sobom kao nužnu konsekvenciju raspad države i njezinu propast, onda vam velim da niko nije pošten građanin ove države ko bi bio za federaciju, ali ako je mogućnost da se stvori federativno autonomno ili decentralizovano urede- nje zemlje, ili ma koja druga forma, koja može za- dovoljiti u glavnom sve građane naše države i može dati najveće jemstvo i sigurnost, da će se naš poli- tički život razvijati tako, da ćemo moći stvoriti unutra jaku a spolja moćnu državu, onda nema ni- kakove bojazni da mi ne prihvatimo onu prvu, dru- gu, treću ili četvrtu tezu. (Glasovi na levisi: To je mišljenje Vlatka Mačeka! — Jedan glas: Je li to mišljenje Vlade? — Da li to govorite u ime Vlade? Gospodo stenografi, zabeležite ovo dobro!).

To je teza jedna, ali ja opetujem to, da je jedno sigurno, da Vlada u tim pregovorima, u koliko ih bude vodila, neće izaći izvan onih linija koje je ona u svojoj deklaraciji postavila, i ta deklaracija je naše jemstvo da će Vlada moći znati i hteti povesti sve one političke akcije, koje su potrebne da se dode do sporazuma do kojega se može i do kojega ipak mora doći. (Dr. Srško Vukanović: Evo ga, viče: ži- vela federacija! I to je poslanik vladine većine!) Vlada će ispuniti potpuno i do kraja svoje dužnosti. Gospodo, na koncu koliko god su političke prilike teške, koliko god su zadaci, koji se nameću Kraljev- skoj vladi veliki u toliko niko nema razloga da se zabrinjava, da li će ovaj Parlamenat trajati četiri dana, četiri meseca ili četiri godine. Glavno je samo da li ćemo mi znati da izvršimo svoju dužnost poli- tičku, koja nam se u ovome času nameće. Pa, ako bi u tu svrhu trebalo da Kraljevska vlada žrtvuje ovaj Parlamenat, neka ga žrtvuje, ali ako i Kraljev- ska vlada tu političku dužnost ne može da izvrši, onda je dužna da učini sve potrebne predradnje, pa da i ona napravi mesta drugima. Ali žrtvovati može, kad dođe potreba i nas, a ako traže veliki državni interesi, žrtvovaće i sebe.

Ali ja verujem, ima nešto u šta ja verujem sveto i nepokolebljivo, ja verujem u genija naše nacije, jer ako će se verovati zakonima kolektivne psiholo- gije u vezi sa sudbinom naroda, izvanredno je mali broj kolektivnih zakona, koji nisu vidljivi i opipljivi, a ipak ima štamp toga genija, ne da da se zabrazdi

tako daleko i da se naprave pogreške koje bi poljuljale temelje države. Ja verujem, da ćemo znati voditi onu politiku koja ne unaša ni mržnju ni strasti, nego ljubav i slogu, koja ide sa solidarnošću svih snaga naše nacije, i verujem u Kraljevsku vladu da je kadra izvršiti svoj poziv do kraja, i zato imam u nju poverenje i zato ću glasati za ove dvanaestine kao i za ova ovlašćenja. (Burno odobravanje i pljeskanje kod većine).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Milan Banić.

Milan Banić: Gospodo narodni poslanici, pre no što predem na sam predmet, dozvolite nekoliko ličnih eksplikacija. Ja ne govorim u ime grupe, nego u ime svoje, prema tome snosim i punu odgovornost za sve ono što kažem, kao što sam snosio i za svoj govor u verifikacionoj debati.

Gospodo, ja sam se vezao uz g. Bogoljuba Jevtića, veže me uz njega zajednička služba pokojnom Kralju Aleksandru Prvom Karadorđeviću, veže me uz njega zajednička služba Aleksandrovske Jugoslaviji. Veže me uz njega još mnogo što. Ali to ne znači da sam ja ikad hteo da budem običan »šprahror« gospodina Jevtića, — on je toliko lojalan čovek da nikad ni u snu nije pomislio da mi to traži, a da je i zatražio ja to nikad ne bih izvršio.

Da predem na drugu stvar. I u ovome Domu bilo je spominjano da me je narod demantovao. Pošto nemam druge prilike, moram tu da ponovim, da me nije demantovao narod nego jedno gradsko veće, koje je imenovano, postavljeno, nažalost čak i mojom zaslugom, ili mojom krivicom, 1930 godine. Ono mi se lepo revanširalo: Na izborima od 1931 godine ono mi je udarilo nož u leđa. Ali i na tim izborima, u borbi protiv toga veća i protiv pokojnog Vjekoslava Spinčića, ja sam i u Sreću sučačkom i u gradu Sušaku izneo apsolutnu većinu.

To isto gradsko veće pucalo mi je u leđa kad je g. Jevtić označio mene kao svoga kandidata, i demonstriralo je protiv g. Jevtića i Kraljevske vlade. Demonstriralo je protiv mene, ali je konačno leglo na trbuh predamnom i pomoglo mi na izborima izvršenim 5 maja 1935 god. Na tim izborima, i sa voljom i protiv volje toga gradskog veća, ja sam dobio toliki broj glasova u gradu Sušaku, koliko ni jedan javan radnik nije dobio od postanka samoga Sušaka. Dobio sam, gospodo poslanici, najveći broj glasova i doneo sam državnoj politici najjaču apsolutnu većinu među hrvatskim srezovima. Uostalom da vam kažem i to: Nije me briga da li će me dezavuisati gradsko veće, pa čak i ogromna većina, koja je glasala za mene 5 maja. Ja sam izašao sa istim programom pred birače, koji i sada zastupam i rekao sam da ću se boriti za Aleksandrovske Jugoslaviju. Ako hoće moji izbornici da tu ideju izdaju, neka je izdaju, ali je ja neću izdati.

Dozvolite mi da napomenem i to, da se vrlo mnogo harangirao na osnovu moga govora, koji sam rekao u verifikacionoj debati, i kaže se da sam u njemu vredao sve Hrvate, čitav hrvatski narod, da sam sve doveo u vezu sa Janka Pustom, i da sam tražio nasilno rešenje hrvatskog pitanja. Gospodo, postoji stenogram moga govora i iz istog vidi se, da sam ja rekao: „Zar sam ja žedan hrvatske krvi? Odgovorio sam: ne. Zar sam željan da se hrvatsko pitanje reši nasilno? Rekao sam: ne. Rekao sam da se hrvatsko kao i druga pitanja treba da rešavaju novom organizacijom Jugoslavije na antikomuni-

stičkoj i antikapitalističkoj osnovici“. Ja sam, u tom mom govoru, osuđivao samo jednu politiku i to aktuelnu politiku g. Mačeka, ali sam rekao da je on — dr. Maček — razvio barjak jugoslovenskog seljačkog pokreta, ne samo da se ne bi borio protiv njega nego da bi bio uz njega. Sad je interesantno pitanje otkud dolazi ova haranga Hrvata protiv mene, Hrvata—unitarista? Možda bi g. Predsednik Vlade g. dr. Stojadinović mogao da odgovori iz koje sredine proizilazi ta haranga. U svakom slučaju ja konstatujem da izuzev vizavi naših amaterskih postupaka postoji jedna rutina, ali rutina, — dozvolite mi, da se eufimistički izrazim — koja nije sinonim sa lojalnošću i džentelmenstvom.

Prelazim na predmet. Ja bih govorio o budžetu i budžetiranju i finansijama, da pre kratkog vremena nije nastupila jedna promena od kapitalne važnosti u našem državnom životu i u našoj nacionalnoj politici; zbog toga, ja ću glavnu pažnju u svome govoru da obratim našoj nacionalnoj i državnoj politici, razume se, pre svega, aktuelnoj, a u vezi sa tom promenom.

Bilo bi potrebno da izvršimo jedan opšti pregled čitave naše nacionalne i državne politike od momenta kad smo se ujedinili. Vreme ne dopušta da se to temeljito učini. Ja ću to učiniti sasvim ukratko u tzv. Vogelperspektivi, ptičjoj perspektivi, pa ću da kažem, gospodo poslanici, da je centralno pitanje naše nacionalne politike od ujedinjenja pa do danas bilo i ostalo hrvatsko pitanje, hrvatski problem, zapravo problem odnosa između siamskih blizanaca na slovenskom Balkanu, odnosa između Srba i Hrvata. Gospodo poslanici, neka vas ne šofira što spominjem Balkan: Kad smo već do toga, hoću slobodno da kažem svoje mišljenje da n.pr braća Slovenci nisu Balkanci. Oni su alpinci, oni su stvarno srednjo-evropejci, ali mi Srbi i Hrvati mi smo Balkanci, makar da se pojedina braća Hrvati protiv toga vrlo često bune i pozivaju na hiljadugodišnju kulturu. U ostalom, nije uvreda u izrazu „Balkanac“. Nije uvreda biti Balkanac u vremenu kad se ljuljaju temelji zapadne civilizacije. Možda je u to vreme dobro biti Balkanac, možda čak i varvarin.

Centralno pitanje naše politike, kao što rekoh, jeste hrvatsko pitanje. Ono nije rešeno. Moram priznati pošteno: ono još nije rešeno. Zašto nije rešeno? Možda jedan od važnijih razloga je i ta činjenica što ratnici, oni koji su glavni teret svetskog rata izneli na svojim leđima, ne igraju gotovo nikakvu značajnu ulogu u našem javnom i političkom životu. Gospodo poslanici, ko organizuje savremenu Poljsku? Ratnici. Savremenu Nemačku? Ratnici. Savremenu Tursku? Ratnici. Savremenu Italiju? Ratnici. I kakvu ulogu igraju ratnici i u savremenoj Francuskoj i u savremenoj Engleskoj? Vrlo veliku. U savremenoj Čehoslovačkoj kakvu ulogu igraju legionari? Veliku i značajnu ulogu. Ali kod nas, gospodo poslanici, ratnici bez razlike, pa i dobrovoljci, su u narodnom, javnom i političkom životu nažalost *quantité négligeable*. (*Anton Videc:* Šta ste uradili u Rusiji sa onim korpusom što je trebao ići na Solunski front?) Mogu i na to da vam drage volje odgovorim, kada bih imao vremena. Ako mi gospodin predsednik dozvoli da govorim o ovom pitanju, ja ću da vam odgovorim.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslanice, ne vodite razgovore sa narodnim poslanicima. Od jednog sata ne možete više nikako govoriti.

Milan Banić (nastavlja): Mesto ratnika, u našoj državi politička klasa postala je, gospodo, liberalno-demokratska buržoazija. O našoj buržoaziji moglo bi se mnogo govoriti; mogao bih mnogo da pričam, n.p.r. o tome kako se je na zapadu buržoazija organski razvijala, kako je ona kroz vekove i vekove, radila intenzivno, radila i borila se; kako je ta buržoazija na zapadu borbom i prolivanjem krvi srušila feudalni sistem i zavela demokratski sistem. A s druge strane, kako se kod nas buržoazija neorganski razvijala, kako je ona proizašla iz jednoga naroda koji je sve do polovine devetnaestog veka bio ratnik i stočar; kako je ta buržoazija zaostala prema onoj na zapadu, kako ona nažalost nije solidna, kao što je n.p.r. buržoazija engleska i francuska. Mogao bih pričati o tome, kako ta buržoazija ne stiče bogatstvo radom, kao što se to dešava na zapadu, nego voli da stiče špekulacijom, i pogotovu, političkom špekulacijom. Ta buržoazija za sticanje kapitala bori se za vlast, i možda je u tome jedna od njezinih glavnih karakteristika. Razume se, gospodo, ni jedna generalizacija nije tačna. U svakome pravilu ima iznimaka. I ova, u glavnom, nesolidna i parazitarna buržoazija, imade i lepih primera solidnosti.

Opetujem, liberalna demokratska buržoazija postala je kod nas političkom klasom, a pojam politička klasa neću objašnjavati, mislim da je to suvišno. I kod nas, nažalost, od 1918 godine pa do danas, vlada prevlast liberalno-demokratske buržoazije, opetujem, nesolidne buržoazije.

Gospodo poslanici, setičete se da je 1929 godine Centralni presbiro priredio jednu izložbu, upravo jednu kurioznu izložbu o napretku Jugoslavije od 1918 do 1928 godine. Jednu kurioznu izložbu, jer je simptomatično, da Presbiro, organ jedne takozvane diktatorske vlade, priređuje izložbu o napretku Jugoslavije u liberalno-demokratskoj eri. Ja sam tu izložbu video, dapače, mogao bih reći, proučio. I znate, gospodo poslanici, šta mi je upalo u oči na toj izložbi: U onome moru dijagrama, tabela, statistika video sam to, da je od 1918 do 1928 godine kod nas u Jugoslaviji stvarno napredovala samo varoš, samo grad, a da napredka sela za ovo vreme nije bilo. (Pljeskanje na levici). To je prevlast jedne nesolidne buržoazije, i ona je došla do izražaja n.p.r. i u čitavom našem sistemu oporezivanja. U odnosu između direktnih i indirektnih poreza, na indirektnu poreze prebačeno je težište, na indirektnu poreze, koje plaćaju široki narodni slojevi. (Glasovi sa leve: Tako je!) Ta prevlast buržoazije dolazi do izražaja na svima mogućim područjima, došla je do izražaja i u tome, što je ta buržoazija duhovno, nažalost, zarobila čitavu naciju. Ta buržoazija sa duhovnom inercijom, sa svojim mizoneizmom, zazire od svega novoga, kako se u toj buržoaziji sa nonšalantnim preziranjem gledanja na svaku novu pojavu čovečanstva; kako se n.p.r. u toj buržoaziji sudi samo o fašizmu. Šta je to za buržoaziju fašizam? — Ništa! Nešto bagatelno, jedna fanfaronada. U stvari, fašizam, nemački ili italijanski, jedna je pojava velikih podviga i napora, velikih nacija, da izadu iz strašnog čor-sokaka. (Jedan glas: Kapital je stvorio fašizam i hitlerizam u Nemačkoj!) Ko je likvidirao kapital u Italiji? Ko ga je pojeo? Fašizam?! (Jedan glas: To nije istina!). Diskusija o tome bi nas daleko odvela.

Gospodo poslanici, ja nisam boljševik, ja nisam za boljševizam. Kada bi usvojili boljševizam, to bi

bila jedna od najvećih nesreća za ovu naciju. Ali, gospodo, ipak dozvolite da taj boljševizam treba studirati. To je također jedna neobična važna, možda jedna od najvažnijih pojava u savremenom čovečanstvu. Treba ga studirati a kod nas nema studiranja. Dosta je da čovek spomene izraz boljševik i da dobije batinom po glavi. (Jedan glas: Vaša nije razbijena).

Naša liberalno-demokratska buržoazija, razume se, nije jedinstvena. Ona se grupisala u glavnom oko dva centra: oko Beograda i Zagreba. I, između ta dva najjača centra naše buržoazije razvila se borba već od 1918 godine. Stvarno borba između srpstva i hrvatstva je, pre svega i u prvom redu, borba između Beograda i Zagreba; borba za vlast i borba za prevlast.

Bio je jedan čovek na srpskoj i srbijanskoj strani, razuman, pametan čovek, koji je hteo da izbegne tu borbu, koji je već odmah u momentu ujedinjenja predlagao kompromis i izvesnu podelu vlasti. Taj čovek zvao se je Stojan Protić. On je rekao: Podimo od zatečenog stanja. Mi imamo sedam zakonodavnih i sedam upravnih područja; nemojmo ih preko noći centralizovati, ujedinjavati, nego pustimo da ona i dalje postoje u odnosu autonomnih ili kvazifederativnih jedinica, pa neka se iz toga odnosa stvari prirodno razvijaju. To je, u glavnom, bio predlog pok. Stojana Protića. I, gospodo poslanici, pametan predlog. Da se je tim putem pošlo, ja verujem da bi mi danas imali već davno oborene sve tendencije autonomističke i federalističke u ovoj zemlji, i da bi potrebe rešavanja socijalnih i ekonomskih pitanja navele široke slojeve narodne da traže centralizam.

Nažalost pok. Protić doživeo je ešek i to je bila, kako rekoh, velika nesreća po našu naciju. Povedila je druga teza, teza Svetozara Pribičevića. U čemu se ona sastoji? U tome da se je gotovo sva politička vlast dala Beogradu, a to znači beogradskoj buržoaziji. A za uzdarje, zagrebačkoj, razume se i hrvatskoj, pa i slovenačkoj buržoaziji, dana je puna sloboda rada u pravcu jačanja njenih ekonomskih pa i kulturnih pozicija. Tim se putem pošlo.

Bila je parola posle ujedinjenja „bogatite se, jer bez bogatstva nema kulture“. Ta parola je odzvanjala i u Beogradu i u Zagrebu i u Ljubljani, a razume se i uopšte u našoj buržoaziji. I mi smo videli, gospodo narodni poslanici, videli smo jednu vrlo interesantnu pojavu: u vreme kada se govorilo o narodnom jedinstvu, o jedinstvu svih nas Srba, Hrvata i Slovenaca, u to isto vreme su se kod nas izgradivale ne jedna nego tri nacionalne kulture. G. Svetozar Pribičević zaveo je jedan metod za rešavanje hrvatskog pitanja, metod po kome treba Beograd da daje koncesije ali kome? Ne seljaku, ne radniku, ne malom čoveku, nego koncesije hrvatskoj buržoaziji. I gospodo, taj metod je na žalost ostao na snazi sve do dana današnjega. Nažalost i u eri autoritativnog sistema takode se rešavalo hrvatsko pitanje pomoću koncesije pojedincima, pomoću koncesija buržoaziji. (Jedan glas: Vi niste seljak). Gospodine, jam sam vam kazao da je mene izabrala najveća realna apsolutna većina koju je hrvatstvo uopšte dalo državnoj politici i politici Beograda. Koncesija hrvatskom malome čoveku, za hrvatskog seljaka i radenika, za maloga zanatliju, za maloga trgovca, nije se uopšte davala do današnjega dana. Nego, ako je mali čovek pokušao da prigo-

vara, ako je u teškoj ekonomskoj situaciji u kojoj se nalazi, prigovorio, ako je roptao, sistem je bio taj, i u eri demokratsko-parlamentarnoj, a nažalost i u eri autoritativnog režima, sistem je bio taj da je taj mali čovek dobio batinom po glavi. On je dobio batinom po glavi, a nikako oni koji su ga vodili na krivi put; nije dobila batinu po glavi buržoazija, nego je plaćao taj mali čovek, hrvatski seljak i radnik.

Ja ne bih hteo sada da pričam o ulozi Stjepana Radića u tome odnosu između beogradske i zagrebačke, između srpske i hrvatske buržoazije. A mogao bih da mnogo pričam o tome kako se je prvobitno, do 1925 godine, pok. Radić bio stavio u službu hrvatske buržoazije; kako je usled toga tražio saveznike na strani; kako ih je tražio i kod kuće, pa je naišao na nepouzdanje; kako je trebao da izolira srpstvo u ovoj državi a na koncu konca izolirao hrvatstvo; i najzad, na kraju krajeva, kako je kapitulirao i od separatiste postao Jugosloven. Mogao bih da pričam o tome kako je iskreno postao konvertit, kako je postao Jugosloven; mogao bih da pričam i o tome kako je predlagao da se fuzionira Hrvatska seljačka stranka sa Radikalnom strankom; kako je pokušao da iz naziva H. s. s. izbací „hrvatska” i da jenazove „Narodna” seljačka stranka; kako je pokušao da radi sa seljacima i u Srbiji, pa i u Južnoj Srbiji; pa kako je tamo slao svoga zeta koji je dobio batine; kako se je na to vezao sa Svetozarom Pribičevićem i kako je upao u grešku stvaranja jednoga fronta antisrpskog, antisrbijanskog, t.zv. prečanskog fronta; kako je krivo gledao na liberalnu demokratiju, kako nije shvatio da je liberalna demokratija jedna velika laž; i kako je Stjepan Radić, na kraju krajeva, u tome krstaškome pohodu samo protivu srbijanske buržoazije, — a u tome je grešio, jer je trebalo suzbijati i srpsku i hrvatsku i slovenačku nesolidnu buržoaziju, — kako je u tome pohodu na kraju izgubio glavu. Prelazim preko svega toga i dolazim na autoritativan režim.

Gospodo, da li je on zbilja, stvarno, bio autoritativni režim, Nije. Da li je to stvarno bila diktatura? Nije, pogotovu nikako to nije bila savremena diktatura, nikako to nije bio savremen autoritativni režim. Šta je pok. Kralj uradio 6 januara 1929 godine? Buržoazija je krajem 1928 godine krahirala, dovela je do toga da je trebala u zemlji krv da teče. Dovedla je do toga da je pok. Predavec kazao: »Ako i dodemo u Beograd, doći ćemo samo za to da se kao braća rastanemo«. (Manfred Paštrović: Kada je to kazao?) Zar ne znate to? (Manfred Paštrović: Ne znam!) Ne znate vi mnogo tog! (Manfred Paštrović: Znam ja mnogo više no što vi mislite!) Velika je razlika između vas i mene, jer dok sam biran od apsolutne većine vi ste birani od falsifikovane manjine! (Manfred Paštrović protestuje.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Opominjem gospodu na red, gospodina Paštrovića da ne upada u reč, a gospodina govornika da ne odgovara na upadice.

Milan Banić (nastavlja): Pokojni Kralj video je da je stvarno liberalna buržoazija izašla iz nacije, da se popela nad naciju, da je postala arbitar nacije, i da vodi naciju u smrt. I 6 januar nije ništa drugo nego vraćanje te liberalne buržoazije u naciju. Ali kako vraćanje? Pokojni Kralj je mislio da je dovoljno toj liberalnoj buržoaziji delimično uzeti vlast. Međutim to nije bilo dovoljno. Da se definitivno vrati u narod, u naciju, bilo je potrebno da se izvedu

korenite socijalne i ekonomske reforme, bilo je potrebno da se likvidira ne samo politički nego i ekonomski liberalizam. Međutim pokojni Kralj uopšte nije likvidirao...

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim g. govornika da Krunu ne meša u predmet diskusije.

Milan Banić (nastavlja): Ako se ne varam mnogo je govornika mešalo Krunu u diskusiju; ja ne govorim direktno o Kruni nego o sistemu.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodin govornik govori o Kralju kao odgovornom činiocu, a na to nema pravo.

Milan Banić (nastavlja): Nikako kao o odgovornom činiocu. Uostalom On je već odgovoran samo istoriji i učinio je Svoju dužnost prema istoriji.

Trebalo je likvidirati ne samo politički nego i ekonomski liberalizam. Šta se desilo? Desilo se da je izvođenje toga programa: vraćanje buržoazije u naciju, predato opet u ruke te liberalne buržoazije. Na čelo Vlade došao je g. Petar Živković, nesumljivo čovek narodnog osećanja, već zato što je vojnik, što je oficir naše narodne vojske. Čovek koji je imao i imade osećanja za malog čoveka, seljaka i radnika, ali čovek koji nije bio verziran u socijalnim i ekonomskim disciplinama. Izvođenje programa bilo je stvarno dato u ruke fragmentima liberalne buržoazije, koji su bili njemu nametnuti i protivu njegove volje.

Mi vrlo dobro znamo da su stvari išle tako sve do 1931 godine a 1931 godine dobijamo Ustav. Što je taj Ustav? To je pokušaj da se pronade ravnoteža između autoritativnog i reprezentativnog sistema i principa. To je pokušaj da se zavede kontrolovana i dirigovana demokracija. Međutim, parlamentarna praksa od 1931 godine na dalje pokazuje, da i taj pokušaj takode ne vodi ničemu pozitivnome. I, gospodo poslanici, radala se je težnja, formirana već 1932 godine da se tome neistinitom parlamentarizmu i reprezentativnom sistemu učini kraj. 1934 godine pogotovu došlo je do izražaja težnja na najvišem mestu da se obračuna sa liberalizmom, sa liberalnom demokratijom. Ali došla je smrt, pogibija; Pokojnog Kralja. I dozvolite mi da vam, gospodo narodni poslanici, kažem da je On poginuo i zato što je okrenuo leđa liberalnoj demokratiji.

Liberalna psevdodemokratska buržoazija položila je ispit u dva slučaja. U eri nazovi parlamentarnoj do 1928 godine pokazala je da nije u stanju da organizuje naciju na pravim, zdravim, liberalno-demokratskim načelima. U eri, koju smo nazvali erom autoritativnog sistema, pokazala je opet da nije podesan instrument za organizovanje nacije na novom principu, principu autoriteta.

Došlo je do 9 oktobra, kako samo spomenuo. Te večeri, čim sam saznao za atentat, ja sam bio duboko uveren da će kod nas biti uvedeno u najmanju ruku iznimno opsadno stanje. Dapače, šta više, verovao sam da je to najpodesniji momenat za zavođenje jedne stvarne ali napredne i savremene diktature kod nas. I stvarno, da se 9 oktobra kod nas zavela diktatura, niko se živi tome ne bi čudio ni u Evropi ni u svetu ni u našoj državi. I ta diktatura ne bi trebala da vitla mačem i batinom nad nacijom, nego bi, iskorišćujući psihički momenat, mogla da deluje psihičkim sretstvima da naciju skupi oko jednoga programskog preporoda Jugoslavije. Ja sam tada naišao kod jednog visokog faktora i nabacio

mu zašto se ne uvodi diktatura. Pa znate li šta mi je on odgovorio? Odgovorio mi je da diktatura znači dirati u Ustav, znači abolirati Ustav od 1931 godine a ko će to da učini i da preuzme odgovornost. To i jeste najbolnije pitanje — pitanje preuzimanja odgovornosti. Jer kad se neće da preuzme odgovornost za udar odozgo, onda se doživljava udar odozdo, (Upadanje u reč).

Došao je na vlast g. Jevtić. Šta je on stvarno hteo da učini? G. Jevtić je hteo da spase duh Ustava od 1931 godine. On je hteo da zavede jednu, u istini zdravu, kontrolovanu i diktovanu demokratiju. Tu demokratiju, opetujem, nije zavela J. n. s. Kako god mi na nju gledali, činjenica je ta, da je to bila jedna sasvim buržoaska formacija, koja je imala rdavih strana i vrlina, ali jedna buržoaska formacija. Kad sam 1933 godine septembra meseca došao u našu državu sastao sam se sa kolegom g. Ivančevićem i neka mi g. kolega ne zameri što ću biti indiskretan, ali je potrebno da iznesem jedan naš razgovor. Sastali smo se lepo i ja sam mu rekao da mi izgleda, za ovo kratko vreme kako sam u zemlji, — jer je bilo svega 14 dana kako sam došao — da u partiji J. n. s. ima mnogo koterija. G. Ivančević mi je rekao: kakve koterije? Svaki od nas je partija za sebe. Mi se svi međusobno borimo. To je borba svih protiv svih. Ja mislim da je g. Ivančević dosta tačno karakterisao odnose i stanje u bivšoj Jugoslovenskoj nacionalnoj stranci.

I eto, g. Jevtić je hteo da izvede jednu korekturu. On je hteo da zavede kontrolovanu demokraciju pomoću jedne formacije, koja neće da bude čisto, skroz na skroz buržoaska, nego koja će da pride bliže malom čoveku, seljaku i radniku. Zbog toga je g. Jevtić prebacio težište svoje vlastodržačke politike na pitanja ekonomska, zbog toga je on podvukao pitanje traženja socijalne pravde i jačanja ekonomski slabijih. Zbog toga je g. Jevtić i inicijator jedne nove metode u rešavanju hrvatskog pitanja: ne pomoću koncesija ekonomski jakima, ne pomoću koncesija buržoazije, nego pomoću koncesija hrvatskom seljaku. Ali, eto možda baš zbog toga, možda najviše zbog toga, g. Jevtić je napustio svoj položaj predsednika vlade. (*Anton Videc*: Vi ste ga srušili!) U to samo Videc može da veruje. G. Predsednik vlade dr. Stojadinović u to ne može da veruje. (*Anton Videc*: Molim, ja sam hteo reći: Vi ste pospešili. Tako sam se ja hteo izraziti.)

Predsednik Stevan Ćirić: G. Videc, molim Vas da ne upadate u reč i da ne smetate govornika.

Milan Banić (nastavlja): Sad, gospodo, vidite ja sam toliko iskren čovek da ću pred vama da tretiram razloge uzroka neuspeha g. Jevtića. Više ima tih razloga. Pre svega postoji jedna unutrašnja kontradikcija u samom g. Jevtiću. On je čovek koji nesumnjivo oseća nov svet, nov život koji se rada na razvalinama staroga sveta i starog života. On taj nov svet i taj novi život oseća, ali jednim delom svoje duhovne ličnosti on je ipak u starom svetu. On je, da tako rečem, jednom nogom stao na stari svet a drugom na novi svet, ali, gospodo, moram objektivno priznati: pogled g. Bogoljuba Jevtića je uprt u novi život i u novi svet. (*Žagor*).

Zbog te unutrašnje kontradikcije, — a Musolini je pravilno rekao: da je za državnika najporaznije unutrašnja kontradikcija, unutrašnje protivu-rečje, — g. Jevtić je došao u situaciju da je u svoju vladu doveo trojanske konje. (*Žagor* i smeh. — *An-*

ton Videc: Lipicanere!) Ima konja i konja i pored lipicanera! (Burni smeh) Nadalje gospodin Bogoljub Jevtić je verovao da ima mnogo vremena pred sobom i prema tome je udešavao svoju taktiku i svoju politiku.

A što je možda najvažnije, gospodin Jevtić je hiperlojalan, on je odviše lojalan, on nema cinizma. Vrlo bi bila interesantna tema da se porazgovaramo o tome gde se ima cinizma. Ali predimo preko toga. On nema cinizma. Zbog svoje lojalnosti, zbog pomankanja cinizma, g. Bogoljub Jevtić nije savremen čovek u ovoj našoj sredini!

Gospodin Bogoljub Jevtić momentalno nije uspeo. On je postao, ono što Švabe zovu „Sündenbock“ a Francuzi „buk emiser“, — jagnješće Božije, koje nosi grehe čitavog sveta na svojim leđima, sve grehe od 1918 godine, ali je on ostao ono što je bio, ostao je junak i džentlmen.

Ko ga je oborio? Oborila ga lažna liberalna demokratija naše nesebične buržoazije i mi smo došli sada do te promene. Šta ta promena predstavlja? Gospodo, pre svega ta promena predstavlja likvidaciju autoritativnog režima, šestojanuarskog režima. U toj težnji za likvidacijom toga režima slažu se i vlada i vanparlamentarna opozicija, slažu se i jedni i drugi. Na tome se radi, čak se favorizuje rad u tome pravcu i uštampi u narodu.

Ja moram priznati da je ova Vlada neobično podesan likvidator autoritativnog režima: trokut Stojadinović—Korošec—Spaho, — oni su nosioci toga pravca, oni su veoma podesan trokut za likvidiranje šestojanuarskog režima. Zašto podesan? Razume se, gospodo, ja sad neću da prelazim na lične inektive, ali mislim da se ne varam ako kažem da g. Predsednik vlade, aktuelni Predsednik vlade g. dr. Milan Stojadinović, nije nikada bio prijatelj autoritativnog sistema vladavine. Mi se na žalost lično ne poznamo ali onako, ja, rab Božiji, ipak sam izdaleka pratio delovanje g. Stojadinovića, pa sam na primer i u Parizu imao čast da zapazim da on kao guverner 77 distrikta internacionalnog Rotari kluba ima velike simpatije za liberalizam i da se u redovima tih rotari klubova i te kako propagira misao da samo demokratija svara karaktere. A kakve je karaktere naša demokratija stvorila? Dozvolite da vas to upitam. (*Upadice*) Ja mislim gospodo, da je ipak trebalo malo više karaktera, ostati u manjini nego preći u većinu. G. dr. Spaho takođe je upao u ovu hrišćansku zajednicu... (Smeh), kako se to zove, jer to nije, razume se, jedna stranka, to je zajednica. Hrvati je zovu drukčim, malo banalnim izrazom, nespretnim izrazom, g. Anté Kovač ga poznaje. To je u stvari jedna federacija, bolje jedna papazjanija federativno-demokratska. O g. Spahu — za njega se zna, tu nema diskusije, da je on bio protivnik autoritativnog režima. G. Korošec bio je za njega sve do momenta dok se nije ostvarila rečenica koja kaže: kad se brod topi, onda ga prvo miševi napuštaju. (Smeh) Ja, gospodo, još jedanput podvlačim, ovaj vladin trokut nesumnjivo je podesan likvidator autoritativnog režima. Ali gospoda koja su se do juče zaklinjali na taj režim, pa ga danas izdala, gospoda apostate autoritativnog režima ipak bi trebalo da imaju danas malo više stida pa da ga ne osuđuju onakvim rečima kakve smo čuli čak i u ovoj Skupštini.

Da smo mi zbilja jedna zdrava demokratija, ta demokratija bi sama lupila po prstima tu gospodu apostate, izdajice šestojanuarskog režima. Lupila bi

ih po prstima i kazala: „Do juče ste lizali so iz jedne ruke, nemojte sada nogom da gazite tu ruku!”

Likvidacija šestojanuarskog autoritativnog reživa, trebalo je, po zamisli, da bude tiha likvidacija. Ali, zaslugom takođe jednoga člana dične i vredne vladine većine, g. Mite Dimitrijevića, koji je tako lepo proparadirao svojim poštenjem pred svima nama, ta likvidacija postala je od tihe bučnom i gromkom.

Gospodo, šta hoće Vlada g. dr. Stojadinovića? Koji glavni cilj ima ona pred sobom? Ona je to sama kazala: Ona hoće izmirenje i stišavanje strasti itd. Gospodo poslanici, šta bi bilo pravo izmirenje? Vi znate i sami kakva je situacija nastala nakon 5 majskih izbora: Na tim izborima, i posle njih, formirala su se dva fronta. Jedan smo front sačinjavali svi mi skupa, to je bio front Aleksandrovske Jugoslavije, a drugi front sačinjavala je udružena opozicija. Stvarno izmirenje bilo bi izmirenje između ta dva fronta, između fronta Aleksandrovske Jugoslavije i antialeksandrovske udružene opozicije. To bi bilo pravo izmirenje! Ali to izmirenje nije izvedeno. Nego šta je učinjeno? Naprosto je razbijen, likvidiran front Aleksandrovske Jugoslavije, a ostao je, dapače i pojačan, front anti-Aleksandrovske Jugoslavije. (Žagor i objašnjavanja između većine i opozicije.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim g. g. poslanike da ne upadaju u reč govorniku, a g. govornika molim da ne reagira na učinjene upadice, jer inače ima svega još 15 minuta vremena da govori.

Milan Banić (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, dozvolite da vas zapitam, kome koristi ovo razbijanje fronta Aleksandrovske Jugoslavije? Kome koristi? Sa svim poštovanjem i dužnim respektom, dapače i sa strahopoštovanjem, ja vas pitam: da li dinastiji Karadorđevića koristi ovo razbijanje fronta Aleksandrovske Jugoslavije?

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslanice, opominjem Vas da ne unosite u diskusiju Kraljevski Dom.

Milan Banić (nastavlja): Gospodo poslanici, umesto da se razbija front iz koga još i danas padaju poklici... (Ovde govornik citira jedan citat kojim se aludira na mladost Kraljevu)... razbija se front Aleksandrovske Jugoslavije.

Pretsednik Stevan Ćirić: Opominjem Vas, gospodine Baniću, najstrožijom opomenom na reč, što ste se poslužili citatom koji vredi Njegovo Veličanstvo Kralja i, ako se ne izvinite za upotrebu toga citata, odmah ću Vam oduzeti reč. (Žagor i velika graja. Burni protesti i uzvici kod većine: To je uvreda Kralja!)

Milan Banić (nastavlja): Ja ne vredam Nj. V. Kralja. I ja sam osuđujem taj izraz, ja samo konstatujem činjenicu (Nikola Zuber: To je jedan veliki bezobrazluk ovako se ovde izražavati o Kralju! — Burni protesti i larma).

Gospodo, Kraljevska vlada vrlo dobro zna kakvi su sve poklici padali u Zagrebu i u ostalim hrvatskim krajevima ne samo za vreme izbora nego i posle izbora, pa čak i posle formiranja Vlade g. dr. Stojadinovića. (Glasovi na levlci: Pa čak i juče! — Žagor i protesti kod većine).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, ja sam opomenuo najstrožijom zapisanom opomenom g. Banića i pozvao sam ga da se izvini za ne-

uputnost koju je učinio, pa vas zato molim za mir da on to učini, inače ću morati prekinuti sednicu.

Milan Banić (nastavlja): Mene to ne iznenaduje, jer znam da je sve ovo unapred udešeno, da se meni ne dopusti da održim svoj govor. (Žučna objašnjavanja između većine i opozicije nastavljaju se).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo, prekidam sednicu.

Sednica je prekinuta u 12,25 časova.

(Posle prekida sednice).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, nastavljamo sednicu. G. Banić će se izviniti za ono što je učinio pred Narodnom skupštinom, što nije bilo dostojno ugleda i autoriteta Narodne skupštine. Ima reč g. Banić da nastavi započeti govor.

Milan Banić (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, evidentno je da ja lično nisma vredao uzvišenu osobu Kralja ni Krunu. Ja sam citirao pogrdne izraze i izraze koji su mene, baš kao monarhistu revoltirale. Gospodo narodni poslanici, neće vam biti svima poznato da sam u toku poslednje dve godine napisao dve knjige gde veličam osobu Blaženopočivšeg Kralja. Dozvolite mi da budem neskroman pa da kažem: kao niko u našoj žurnalistici — napisao sam knjigu „Ecce homo”, a taj „Ecce homo” je Blaženopočivši Kralj Aleksandar I. U toj knjizi će se videti kako se izražavam ne samo o osobi Blaženopočivšeg Kralja nego i o Kraljevom nasledniku. Dakle, nije mi valjda bila intencija da vredam, nego da iskažem svoj revolt nad pogrdnim izrazima koji su s druge strane potekli. (Pljeskanje na levlci).

Gospodo, što sam citirao te pogrdne izraze, ja sam to učinio nepoznavajući uzuse Parlamenta — dozvolite da to pošteno kažem — i ja to, gospodo poslanici žalim.

Šta radi Vlada g. dr. Stojadinovića? Vi znate, gospodo, koje je zahteve g. dr. Maček postavio i formirao nakon petomajskih izbora. On je rekao dosta jasno da traži da se ukloni Vlada g. Bogoljuba Jevtića. Rekao je da traži da se oktroiše novi izborni zakon i na koncu konca da se što pre sprovedu tako zvani slobodni novi izbori.

Vlada g. dr. Stojadinovića, izgleda mi, ispunjava ove zahteve. G. Bogoljub Jevtić je uklonjen. Dakle, znači prvom zahtevu g. Mačeka je udovoljeno. Izborni zakon i ostali fundamentalni politički zakoni, oni se, gospodo narodni poslanici, stvarno ipak oktroišu, jer ovaj postupak sa traženjem iznimnog ovlašćenja da sama Vlada donese te zakone, dopustite, gospodo poslanici, to je samo jedan kamuflirani oktroiša i ništa više. Ako su ti zakoni zbilja jedna neodložna, najhitnija potreba ove zemlje, pa onda, gospodo poslanici, te zakone je mogla da donese i ova Narodna skupština apsolutno u istom roku, dapače možda još i pre no što će ih doneti Kraljevska vlada, jer se vidi vrlo dobro da ih ona pre septembra neće doneti. A da se je nama reklo: to je jedna neminovna potreba, i toj potrebi treba odmah udovoljiti, gospodo poslanici, nema parlamentarnih ferija, ostanite ovde, radite dan i noć, — ja mislim, gospodo poslanici, da bismo mi sve te zakone doneli redovnim putem i postupkom još u toku meseca avgusta. (Na levlci uzvici: Tako je!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslanice, Vaše je vreme, bez prekida, koji smo imali, isteklo. Govorili ste pun sat, i ja Vas molim da završite.

Milan Banić: Ali sa prekidom?!

Pretsednik Stevan Ćirić: Prekid sam ja izuzeo. Bez prekida ste govorili pun sat.

Milan Banić: Hvala Vam, g. Predsedniče, ali ja nisam rekao ono što bih još imao da kažem.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine Baniću, ja Vas molim da budete kratki i da za pet minuta završite govor.

Milan Banić: Gospodo poslanici, odluka je u Vašim rukama. Želite li da završim, ja duljiti neću mnogo, ili želite da odem. (Sa leve i desne strane glasovi: Neka završi!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, imam da dopunim svoju opomenu time, da će današnja sednica biti permanentna, bez prekida, da bi se moglo preći oko 7 ili 8 sati uveče na glasanje, posle govora Predsednika Vlade g. dr. Stojadinovića. Dakle, s obzirom na to, potrebno je ne samo da gospoda poslanici budu što kraći u svojim govorima, nego, po mogućnosti, da se oni koji još imaju pravo govora toga svoga prava i odreknu.

Milan Banić (nastavlja): Gospodo poslanici, Vlada kaže u svojoj deklaraciji, a to je opetovano u izjavi ministra g. Bobića, da ona hoće da čuva državno i narodno jedinstvo. Dopustite, gospodo poslanici, ja ću da budem toliko lojalan, pa da koncediram da Vlada g. dr. Stojadinovića zbilja hoće da čuva državno i narodno jedinstvo. Međutim, gospodo poslanici, gledajmo realni efekat dolaska na vladu g. Stojadinovića i njegove ekipe. Gledajmo realni efekat svega onoga što se desilo otkako je g. dr. Stojadinović došao na vlast. Kakva je situacija danas u narodu.

Uzmimo pre svega Hrvate. Gospodo poslanici, budimo poštenu i iskreni ljudi, pa priznajmo da nikada separatizam u hrvatskom delu našeg naroda nije bio jači, nego upravo sada otkako je na vlasti g. dr. Stojadinović.

To je jedna žalosna činjenica, ali to je činjenica. U svakoj situaciji, jugoslovenske unitariste u hrvatskom delu našeg naroda mogli su da se održe kao manjina kao 10—15% hrvatsva, a danas, gospodo narodni poslanici, danas je Maček jači nego što je ikada bio jak u hrvatsvu pok. Stjepan Radić. To je realni rezultat dolaska na Vladu g. dr. Stojadinovića.

A da li je tako samo u hrvatsvu? Gospodo poslanici, zar stvar bolje stoji u slovenaštvu? Zar u slovenaštvu nije separatizam sad jači nego što je bio ikada. Nažalost, vidite, mi smo se kandidovali svi na jednoj listi, na unitarističkoj listi, i ja ne želim nikoga da vredam, ali biću slobodan da iznesem pred vas jednu pojavu, koja je bar mene frapirala. Braća i naše kolege Slovenci su u Skupštini formirali slovenačku parlamentarnu delegaciju. Šta to znači ako unitariste formiraju slovenačku parlamentarnu delegaciju? (Jedan glas: To nije istina). Tako se barem piše u novinama.

Gospodo narodni poslanici, ja vas pitam da li je dolazak na Vladu g. dr. Stojadinovića oslabio jednu versku grupu, koja se kupi oko dr. Spahe? Budimo poštenu, pa priznajmo da je nije oslabio, nego je ojačao. I tako ide dalje, gospodo, ne zaustavlja se samo na tome pitanju. Nažalost, već danas niče iz zemlje ako ne separatizam vojvodanski, ali svakako jedna tendencija udaljavanja od Srbije. (Graja i protesti. — Jedan glas: To su intrige!) Gospodo poslanici, ako se ne varam, a daj Bože da se varam, meni iz-

gleda — barem po glasovima koji dopiru i do mene — meni izgleda da i u Južnoj Srbiji ima pojava, koje ne mogu da raduju unitaristu. . . . (Velika graja, protesti i glasovi: To nije istina!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslanice, i daljih pet minuta su protekli. Ja konstatujem da Narodna skupština nema volje da vas sluša, pa radi toga dajem reč narednom govorniku, narodnom poslaniku g. Risti Grdiću. (Milan Banić: Hvala vam, gospodine Predsedniče.)

Ристо Грђић: Поштована Скупштина, разматрајући предложени нам Закон о буџетским два-наестинама, како у његовом финансијском делу, тако и у његовом законодавно-политичком делу, ја не могу да се отмам осјећају једне велике забринутости, да не речем бола, што нам све иде овако како иде. Овај је предлог верна слика хаотичности и мучности наших прилика. Већ је дуги низ година откад нам све иде на парче, на два-наестину или двадесетчетвртину, откад је све накнадно и ванредно, откад владају допуне и измене, и то само допуне и измене, откад се скоро уставна питања решавају уредбама, а Парламенти доносе законе секундарне важности. Док смо сели у ове клупе и конституисали се требало нам је 10 дана, а да изгласамо буџет доста нам је два дана, и то тако иде у недоглед.

Нигде плана ни континуитета за један дужи временски период, нигде поштовања за нешто старо или нешто, што је други почео, нигде одлучности да се почето сврши, него животарење од дана до дана и одгајања најважнијих проблема до неизвесности. На тај начин имамо аграрно, добровољачко и насељеничко питање, која се вуку годинама, имамо умирање целе привреде због отежања са дефинитивним регулисањем поремећених кредитних односа, имамо здравствене, општинске, обртничке и друге законе, које нико не респектује као и да не постоје, па није чудо, што добри и поштени грађани ове земље губе веру у њену будућност и што се опробани родољуби, чије су снаге отаџбини данас потребније него икад, резигнирано повлаче из дневних догађаја и домаћаја нашега историјскога тока.

Не кажем ја да је крива свему тому Влада, која нам је поднела овај буџет. Спреман сам чак поверовати да је код ње много добре воље и способности да ствари окрене правим и добрим путем, али сматрам за дужност да у овом моменту упрем прстом у оне наше недаће, које нису производ историјске нужности, него нашега јавашлука, не зле судбине, него злог рађења.

Чинећи то, мислим да извршавам једну свету дужност и извршавам једну узвишену мисију ради које ме народ овамо и послао. Али да бисмо сви ми народни посланици, могли те своје дужности чести-то извршавати, потребно је да будемо схваћени и објективно просуђени. Наша разноликост у погледима на извесне проблеме, не значи да морамо загазити у међусобни рат. Сви ми желимо да послужимо својој отаџбини, коју неизмерно волимо, сви ми желимо да је што пре видимо моћну, снажну и смирену, па макар се у путевима и методама не сложили. Ја поштујем витешкога противника, као и пријатеља и свестан сам тога, да неко и својим падом може да послужи својој отаџбини као што јој други служи уздицањем. Диференцирање је по-

требно, и кад ова скупштина не би имала своје опозиције, требало би је створити. Ја сам уверен да је служба оних с десна и оних с лева исто тако узвишена па сам с тога при првим својим корацима по овој Скупштини био болно дирнут извесним знацима нетрпељивости, ускогрудности и странчарства, на које сам наишао.

Само тако треба да се разуме став нас неколицине из централних делова отаџбине, који са великом забринутости и страхом прате догађаје који се ређају, дивећи се истодобно виртуозности извођача, али не знајући, куда води ово све што се догађа.

Искреност је данас потребна више него икад. Искреност не само као постулат високих моралних закона на којима мора да почива свака заједница, него и ради тога да у једној судбоносној прекретници, кад се у нама свима нешто страшно ломи, тад нам се јављају авети од којих се наша душа плаши, поштени људи могу наћи своју оријентацију.

Ја се не стидим признати са овога места, да се у свему овоме што се збива, не умем да снађем. Ја имам извесне светиње, у које по цену живота нећу никоме дозволити да их дира, али ја не знам и немам гаранција да ли уопште постоје намере, да их нетко дира или не.

Што искренности нема код г. Мачека, који се налази у једном сјајном положају какав нико није имао од оснивања ове државе, да руши владе, а да при томе не носи никакву одговорност, ја могу да разумем. Али, не могу да разумем факт што нам ни Краљевска влада ни одговорни политичари неће да развију свој шири и дубљи програм и кажу своје искрене намере, да бисмо према томе могли стећи извесну сигурност у опредељењу и осигурати се од евентуалности да нас прокуну они, који су стварали ову државу и сени оних хероја, на чијим је костима она сазидана. Нико паметан не сме да затвара очи пред стварностима. Сви ми желимо да се на братски и миран начин докрајчи ова несрећна и братоубилачка борба. Спремни смо и на највеће жртве. Спремни смо да затајимо сами себе, па и да жртвујемо сами себе на олтар братскога мира и консолидације земље, али ко може да од мене тражи нешто, кад ја уопште до данашњег дана не чух шта господин Мачек хоће, а још мање шта хоће Краљевска Влада.

Ово што се данас дешава нису и не смеју да буду политички рачуни и политичка тактика. Ово је једно судбоносно превирање из кога наша Отаџбина може да изиђе усрећена или несрећена, зашто ми сви заједнички носимо одговорност. Нико не би смео да из ове несреће извлачи политички капитал и ми треба сви да знамо шта се хоће и чему се греди, па да бисмо могли поштено и искрено на основу тога да формирамо своје мишљење и став.

Декларација Краљевске Владе, да она стоји на чувању државног и народног јединства, унела је знатно умирење међу све нас, али ми стојимо под једним чудним дојмом, да се код нас многи политички догађаји развијају у супротности са декларацијама и да се обистинјују чешће пута шпутанга чаршије, него изјаве меродавних политичара. Ми, посланици, смо задњих дана били сведоци једног жалосног факта, да се је догодило све оно што смо сазнавали у чаршији и да је наша

политичка упућеност и оријентираност у догађаје у много случајева служила за потсмех људима од духа и вица.

Искреност је логична, а ја не видим логике у свему овоме што се збива. Док се овом Парламенту говори да се с њим намерава радити и он то с пуно вере, па ако хоћете и послушности прима, дотле се од њега траже овлашћења на основу којих би се хитно могао донети један изборни закон. Па, господо, ако нисмо деца ми то разумемо. Изборни закон може да донесе и ова Скупштина, полако јер имамо пред собом четири године, па ја морам да верујем, ма шта ми се причало, да је тај изборни закон нама пасош са којим бисмо могли сербез отићи у своја изборна места. Ако велики државни интереси ту жртву од нас траже, ко не би био спреман да ту жртву допринесе! Ако консолидацији отаџбине требају и наше главе, зар има међу нама тако малих родољуба, који не би били спремни да ту жртву допринесу, али ја, господо, хоћу да знам зашто то чиним, па да могу свесно да чиним.

Ово износим као карактеристику стања у у коме се налазимо и ово је, господо, искрено вам кажем, осећање највећег дела нашег народа, нарочито из Босне и Херцеговине, који са ужасном стрепњом прати оно што се догађа. Будите уверени, господо, да је наш онај Динарац у једном страшном осећању да ће се рачуни Београда и Загреба свршити преко њихових леђа.

Господин др. Спахо је политичар чији ја патриотизам, државничку способност и конструктивност, а и лично поштење, много ценим, па да вам кажем још нешто што ће ми можда многи пријатељи замерити, чији ја улазак у Владу сматрам једном добити, али, господо, кад његови људи отворено причају о некој аутономији Босне, која би у повампиреном облику имала да буде ка ундка Бе ха, са свим старим атрибутима и реквизицима, па кад још знам његову искреност према својим људима, а с друге стране знам пак да он седи у данашњој Влади, онда не могу а да не забем од онога што би могло да буде. А поћу ли ствари тим несретним правцем, онда знајте, господо, да нам прети опасност од онога од чега се мени коса диже, од онога што у мени ствара перспективе ужасног једног клања.

Ја могу да разумем и српско и хрватско и словеначко питање, ја могу да идем до краја у концдирању, макар да сам осведочени и искрени Југословен и унитариста, али Босанско питање нити хоћу, нити могу да разумем. Зато ради једне одговорности пред историјом, коју носимо, и одговорности према оном честитом а до сржи патриотском народу који нас је овамо послао, ми желимо искреност и отвореност по овим питањима која сматрамо судбоносним. Ја, право да вам кажем, никад не бих смео да се вратим у онај патриотски крај који је дао две хиљаде добровољаца и који је задњих педесет година три пут палио рођене куће па усккао преко границе да се бори против својих угњетача, жртврјући све што жив човек може жртвовати, кад не би имао сигурности да политика коју помажем неће дати пуне гаранције, да се неће догодити оно што би могло да руши најсветнија осећања тога дивног народа.

Само тако могао би и да се схвати мој евентуалан негативан став према овој Влади, а ништо другачије, а најмање неким политиканством

и каприцирањем, по симпатијама или антипатијама, јер налазим да томе у данашњим великим моментима не би требало да има места.

Ја се ипак надам да ће Краљевска Влада искористити ову дебату и дати једно ауторитативно, искрено и отворено становиште према свим актуелним проблемима и тим умирити умаласане патриотске масе у нашим крајевима, а нама пружити могућност да је поштено помогнемо у свим питањима где нам разум, срце и осећај одговорности буду налагали да је помогнемо.

Међутим, господо, ја ипак мислим, да се ни у ком случају не може и не сме сва државна политика апсорбовати у решавање племенских и верских заједница, које у многим случајевима могу да буду намештене, јер ова земља има необично много важних проблема, који би, ако буду занемарени, могли довести до фаталних последица.

Питање корупције сматрам једним од најважнијих питања наше отаџбине, јер је она ухватила толико маха, да прети да подгризе све етичке основе и данашњу снагу њену. Ужасно је то, господо, да ни један велики милионски лопов није сео да одговара за своја недела... (Бурно плескање)... и да је наша држава, у страном свету, постала предметом потсмеха, кад се почне да говори о политици. Народна душа тражи одмазду, тражи један строг, ужасно строг закон против тих злочинаца и сигуран сам да јој се он мора дати. Доста је било неваљалства, доста је било турања глава у песак, доста оклевања. На вешала с њима и у тешке казamate, па ћете видети како се ведрије смеје наше небо и како се лакше дише у овој лепој домовини.

Породица, тај свети камен темељац државе и нације мора да нам буде сачувана, а и њу је почео да нагриза црв погане корупције. Чедност и скромност нека провеје кроз наше домове од министарских палата до сељачких колибица и то ће да створи хармонију, која ће да победи сва зла и све недаће. Честито одгојен, од поштених родитеља рођен, син или кћер, не могу да мрзе брата свога, нити да издају отаџбину своју. Нове генерације треба отимати од тога зла, у које су према скандалозној хроници почеле да тону прве наше куће.

Ја сам неки дан имао у рукама писмо једног вишег чиновника који своје нижем чиновнику чији је, нотабене, положај нерегулисан, саветује да повуче неко своје сведочанство на основу кога је један трећи чиновник оптужен за угају. (Чује се: Именујте тога чиновника!) предочујући му у најцрњим бојама оно што би му се могло десити ради протекције, коју дотични оптужени чиновник има код једног садашњег активног министра. Ја сам дубоко убеђен да тај активни министар, чије је поштење у мојим очима неприкосновено, ни појма нема шта му се иза леђа ради, али је случај карактеристичан по дрскости, која је верна слика данашњих времена.

Чистимо стога овај оужени зрак и спасавајмо нацију од неваљалаца који су се као полип увукли у њено здраво тело и раширили своје мреже свуда унаоколо.

Питање ваљане администрације је уско везано с питањем корупције. Не може у овој земљи бити ни правде, а камоли полета и напретка, док један инвалидски спис лежи нерешен по 7 година, а ја

знам да је таквих списа преко 10.000 само у једном суду.

Господо народни посланици, бирократија ће нас удавити!

Док један спис обиђе све надлежности, дотле наш оголели сељак пропада из дана у дан, а у његовој се души таложи један горак јед према господи. Нико ме не може уверити да не би могло бити боље, јер знам надлежства која функционишу као сат, и друга истовремено која запињу; једна у којима се сељак прима као човек и друга у којима га третирају као стоку.

Нема правде, док не буде реда нити реда без одговорности. Ако се свака саботажа буде сматрала велеиздајом онда се неће моћи једно првокласно питање, као питање добровољачко, влачити 17 година па да још будемо на његовом почетку! Кад смо већ код добровољаца, ја не могу господо, да без огорчења не протестујем против начина на који је то питање досад решавано. Већ је 17 година од ослобођења, а ми имамо више хиљада добровољаца који још нису добили земљу, а колико сам се могао осведочити, нема ни готовог плана кад, како, и где, ће им се дати та земља. Добио сам чак импресију да им се она нема одакле ни дати, да је 7000 молби, а земље има само за њих пар хиљада, и сад се питам: зар је могуће и даље дозволити да се ова ствар вуче на досадашњи начин? Отаџбина је дужна и примила је на се обавезу да се одужи овим херојима, па ако нема земље нека им се одужи на други начин. То је учинила и према имаоцима 20% крунских бонова, па ће ваљда и према добровољцима, за које се додуше др. Шверљуга не заузима. Не може, господо, једно овако питање стајати отворено 2 деценије, и оно се мора скидати с дневног реда.

Још је гори случај с инвалидима. Тих несретника је један огроман број, којима је већ од назад 6—7 година обустављена инвалида, док се молбе не реше по новом закону и једна маса од њих живи под најстрашнијим околностима, без игде ичега. Случај Алије Листе из мог изборног среза, који је без ноге и руке, са женом и ситном децом, без земље или било каква имања, а који већ 7 година и ако је 100%-тни инвалид не прима инвалиду, јер му се молба негде заглавила у Инвалидском суду и лежи тамо преко 7 година, поред свих могућих и немогућих ургенција, довољно је карактеристичан да покаже нашу администрацију у правом светлу и укаже пут изласку из овог несносног стања.

Лоша администрација унижава углед и нас народних посланика, који морамо да све своје снаге трошимо у трчкарању од Министарства до Министарства због интервенција које би биле сувишне, кад би се државни точак одвијао како треба. Кад би сваки чиновник на време добивао своју групу, кад би добровољци и инвалиди по реду и како треба његов предмет био решаван, кад би се намештења и размештања вршила по једном сталном и утрђеном реду, без протекционизма и партизанства, онда би ми народни претставници могли да се посветимо правом државном послу, те не бисмо били једино измећари својих бирача, који имаду право да од нас траже све могуће, јер смо сви криви што је стање овако.

Питање боље, савршеније и поштеније администрације, питање од кога зависи будућност наше Отаџбине, ништа мање од других питања која су

данас у првом плану. Једно зло даје хране другоме, а сва заједно даје ову државу којој је зла судбина доделила у овим тешким временима многе недаће.

Верујући да Краљевска Влада има и способности и добре воље да ова питања скрене правим путем, ја сам збуњен фактом, да она о једном од најважнијих питања у нашој земљи, о земљорадничком питању, у својој декларацији троши тако мало речи. Стање сељака, нарочито у деловима Зетске бановине данас је више него ужасно. За 4 динара од продаје товар дрва за који му требају 2 коњске и људске наднице. Ова је година до краја упропастила његову егзистенцију јер 2 месеца нема кише. Закон о заштити земљорадника који нас највише интересује и на чијем је праведном решењу био заснован програм владе г. Богољуба Јевтића, на ком смо се програму ми кандидовали, хоће ова Влада да донесе сама на основу наших овлашћења, а да нам не даје ни контуре те своје будуће радње. Три речи из декларације: старање о земљораднику, мени много не кажу, па мислим да имам права тражити од Краљевске Владе објашњење тих речи пре него јој гласам буџет. Јер, господо посланици, шта ће се десити ако ова влада, невезана никаквим обећањем, а најмање изборним, на основу поверења које јој бланко дамо, донесе једну уредбу која ће бити у највећој опречности са оним што ми очекујемо и желимо? Биће то, да ће нас народ у даном моменту прегазити као преваранте, који су једно обећавали, а друго изгласавали и да ми ни црна образа нећемо смети у наше изборне срезове.

Маса је проблема, који се при томе сами намећу и ја ћу их, ради краткоће времена, само дотакнути.

Питање појевтињавања монополских производа које сељак троши. Шта је вајде, господо, појевтињавати сељаку порез за 33%, кад он плаћа килограм соли данас, кад му је овца 80 динара, исто онолико, колико је плаћао, кад му је овца била 300—400 динара. Интерес је државе да ова снижења учини из истих разлога, из којих би то чинио и један паметан трговац. Ја вас уверавам да 50% сељака у мом Срезу скоро уопште не соли јело, а 90% их пуши разне травуљине, које завија у новински папир, а кад би цене соли и дувану, бар најгоре врсте, биле снижене на висину, коју његов стандард може да поднесе, сви би они трошили монополске артикле. Кад сам неки дан био у Управи монопола и замолио да се у мој Срез шаље хајванска со, јер је уопште нема, рекоше ми господо, да је примећено да људи троше ту со за храну, па Управа монопола мора да то бремза, јер ради тога опадају приходи. Господо, ја мислим да ова прича не треба коментара. Хајванску со од велике беде и невоље хоће да једе наш сељак, а они му је не дају, да не би фискални приходи подбацили. Па зар би он јео хајванску да има за шта купити људску? Зар ова прича не наличи на ову познату: што једете хлеба, кад имате колаче. Иста ова политика Монополске управе је отерала масу сељака у шверцере, из којих се стварају будући гангстери, а све зато што неће да појевтини цена дувану и дозволи слободну продају цигар-папира.

Питање наших сеоских општина, на које су натоварене и школе, и амбуланте и разне кирије и на које мало по мало држава пребацује своју надлежност, за коју оне нису дорасле, у најакутнијој

је фази и тражи што хитније решење. Све сеоске општине у мом крају су тотално пропале и презадужене. Школе су без креде, сиротиња без лекова, од њих нико користи не види, а народ удушише. Стање је неиздржљиво и ја молим Краљевску Владу да га узме у озбиљно разматрање. Основна ћелија државног организма је у распадању. Ако је г. Министру унутрашњих дела стало да види шта не ваља, нека пошаље анкету у мој изборни Срез Гацко, па ако се не врате с товаром материјала, који ће их уверити да се цела ствар апсолутно мора реорганизовати, ја сам спреман да повучем све конзеквенце.

Болнички трошкови су за сељаке неподношљиви. Болница у Гацку, која служи за четири среза и у којој би вазда требало да лежи 20—30 болесника, вечито је празна само за то, што сељак не сме у њу. Кога је несрећа догнала у њу само 10 дана, тај је закукао као кукавац сињи, јер су му продали задњу козу или вола да плаћа болничке трошкове. Има задруга, које су у темељ ископане ради болничких трошкова и будите уверени болница је данас највећи баук за нашег сељака. Чињеница да су најсиромашнији и опроштени од тих такса, нашем сељаку не користи јер је задружно стање такво несређено и грунтовнице тако запетљане, јер се деобе услед компликованости поступка не проводе ни по 20 година, па онда сваком појединцу товаре порезе задруге, која се распала пре 20 година и нема га који може да добије опрост. Стога треба сељаку дати бесплатну болницу или могућности да општинским уверењима (пошто државне власти неће да их издају) докажу своје задружно стање. Читавом свету смо раструбили о сјајном стању хигијене код нас, а у срцу државе скапавају стотине сеоске сиротиње од разних болештина, јер немају пара да се лече.

Сва ова зла која тару нашег сељака ове године су у највећем делу Зетске бановине на кулминацији, јер је суша потпуно уништила све усеве. Не буде ли државне помоћи, завладаће глад и болести, какве се одавно не памти и то како међу људима тако и међу стоком. Сиромашан је оно народ, али не тражи милостињу. Дајте нам јавних радова, који су свакако у предвиђању, али дајте нам их одмах, хитно, најхитније и да га охрабримо у клонулости и да га обезбедимо пре зиме, која у нас рано долази и онемогућује саобраћај. Само за највећу сиротињу, која нема радне снаге, тражимо нешто бесплатно хране, а остали желе само могућност часне и поштене зараде. Нема среће у нашој земљи док не дигнемо село. А оно се неће дићи ни причама, ни декларацијама, па ни нашим говоранијама, ако све то не буде прожето срцем и љубави.

Има тамо доле у Херцеговини, у ономе дивљем кршу, где живи народ сиромашан али сјајан по својим особинама, један човек који са својом одабраном дружином гори као жива бакља у служби села и врши тиме једну најузвишенију мисију. Он и његови другови, као луди витезови, данима и ноћима иду од села до села па дижу воћањке, школе, домове, цистерне, нужнике, пљуваонице и отираче. Стварају задруге, дижу морал, шире побожност и уносе књигу крстарећи хиљадама километара пешке и на коњу и доспевајући до најзабаченије колибице. Тај човек је Чедо Милић са својим соколским четатама, и његов рад сматрам благотворнијим за консолидацију свих наших не-

даћа и снажење државне идеје него рад десетине хиљада плаћених интелектуалаца, па мислите да је тај рад у овом Београду запажен. Не, господо, овде се не зна за Чеду Милића, али се зна за много бирташа и сеоског зеленаша, ако вуче гласове неком моћном политичару. Није овај Београд оно што ми хоћемо да нам буде. И док год се он не оријентише према здравом и снажном нашем селу и не буде разумео здрава и снажна струјања одоздо из народа, у овој земљи, чији је он центар, неће бити ни братског мира ни срећне консолидације. Од вас, господо Министри, очекујемо да дадете импулс за то здраво струјање и да нас просуђујете као људе, а не по томе да ли смо се уписали у неку књигу или нисмо.

Велика су и судбоносна времена и траже се велики људи и велике преоријентације. Поштење, морал и искреност нека постану оличје нове југословенске политике, а међусобно поштовање пут којим ћемо се истински упознати и збратимити. Ја мислим да су старе партије зло и да ће довести, нарочито ако остану и старе методе, до истог онога до чега су нас већ до сад неколико пута довеле. Али ако требају и морају да настану, нека и њих, па макар нам их стварао и г. Лаза Марковић, кога нам је неко иза леђа послао, ваљда да усрећи Херцеговину. Само их не скрећите у канале, где има много кужних бакцила. Дајте нам нови дух и нови осећај који има сваки наш сељак кад наиђу невоље. Учимо се од њега, јер све што имамо он нам је дао. И здраву снагу и здрав морал и здраву породицу као основу државе, а он кад комшији гори кућа не уме да се пакосно смеје, него лети да му помогне.

О ви велика господо из десна и с лева, ја вас у име оног нашег здравог и расног херцеговачког сељака молим, осетите судбоносну величину времена које преживљујемо и опасности која нам прете. Знајте да ништа на свету није вечито, па ни ова држава, ако у њој нестане морала који ју је и створио и одржао у столетним борбама.

Баците на страну све зајевнице, па када сви, у што верујем, као у једнога Господа Бога, желимо овој намученој отаџбини само добро, пођимо заједнички са много више мира, са много више међусобног разумевања, са много више осећаја одговорности да је дозидамо, украсимо и оснажимо и тако снажну оставимо нашем потомству.

Само у томе знаку сачуваћемо аманет Блаженопочившег Витешког Краља, само у томе знаку победићемо све непријатеље наше и доживети пуну консолидацију драге, моћне и велике нам Југославије! (Одобравање и плескање са повицима: Живео!)

Потпретседник Др. Јосип Режек: Реч има народни посланик г. Војислав Ђорђевић у име групе.

Војислав Ђорђевић: Господо народни посланици, буџетска дебата увек је најважнији тренутак у животу једнога Парламента. Важност буџетске дебате је тако велика, да она не само тога ради дуго траје, него она прикупља највећи број присутних посланика који стално и перманентно на њој присуствују. Жалим што тај случај није у нашем Парламенту и подвлачим, да и ако имамо скраћену буџетску дискусију видимо да је отсутан велики број посланика, и то оних посланика који чине владину већину, што сведочи да мало полагају пажњу важности буџета и ономе што се сада треба да одлучи.

У Финансијском одбору ми скупштинска мањина као опозиција јасно смо подвукли не само важност ове буџетске дебате за то што је нво први буџет, прва Скупштина после смрти Великога Краља Ујединитеља, него и зато што се сада у нашем политичком животу иде једним новим правцем, једном новом линијом, која значи преокрет не само у политичком него и у социјално-економском правцу од онога који је у недавној прошлости био. Важност ове буџетске дебате диктована је и важношћу спољних догађаја у свету, како у погледу међународно-политичке ситуације тако и у погледу економског преокрета чији смо ми данас сведоци. Она није важна само зато што је у изгледу један велики рат, истина на истоку, у коме учествује један наш најближи сусед, него је важна и за то што у привредном погледу национална привреда и политика свих земаља мења се и иде ка једном новом привредном поретку.

Објективност наше дискусије и критике у Финансиском одбору била је таква да нам је сам претседник Финансиског одбора неколико пута за хвалио и подвукао како објективност критике тако и аргументације коју смо дали.

Слобода мисли, слобода изражавања дана у овоме моменту мора бити већа него икада, утолико пре што слобода мисли и слобода штампе не постоји још данас у нашој земљи. И баш зато што је ово једино место где се она може несметано и неспутано исказати, ја сматрам за своју свету дужност да најискреније и најпоштеније, не мислећи ни на последице и не штедећи никога, кажем отворено шта мислим о овоме буџету, буџетским дванаестинама и о финансиском закону.

Ми пред собом имамо да изгласамо буџетске дванаестине које нам предлаже Краљевска влада. Сем тога у другоме делу имамо Финансијски закон који такође треба да изгласамо. Расматрање једнога буџета, па и овога, може да буде са неколико тачака. Ја ћу узети само оне које су битне и које су најважније у овоме моменту. Посматраћу предложени буџет са законске, финансиске, финансијско-административне и политичке стране.

Један од предговорника, бивши члан Главне контроле, са законом у руци, са Уставом, тим врховним законом, о који се не смеју огрешити други закони, показао нам је да чланови 102 и 103 Устава изрично забрањују примање и доношење буџетских дванаестина.

Члан 103 каже да је Краљевска влада обавезна да предложи буџет и само дотле док се не реши тај предложени буџет могу се извесне дванаестине одобравати.

Супротно од тога, супротно од јасне одредбе Устава Краљевска влада нам предлаже да примимо дванаестине до краја ове буџетске године. Ја не знам шта је требало Краљевској влади да у своме првом законском акту предложеном овој Скупштини гази позитивне одредбе Устава. Незнам шта треба овом Претставништву да се не заустави на тој првој тачки и чувајући право Устава не поврати пројекат буџета натраг Краљевској влади да би она дала ону форму какву ова света књига прописује. Незнам, ако то није сагласно са оним што се прича, са оним што се каже да идемо ка промени Устава?

Краљевска влада у својој декларацији подвукла је да остаје на Уставу од 1931 године. Ако је тако она није смела да га гази и она несме да даде

повода за његово гажење. Довољно би био тај разлог законски да сви једногласно будемо противу буџета, не питајући ко преставља Краљевску владу.

Има и других разлога због којих се не може бити за овај буџет. Ја сам казао да постоје финансијско-административни празлози који ме спречавају да будем присталица владине већине кад треба да се изгласа буџет за ову буџетску годину. Влада нам предлаже да примимо дванаестине које су предвиђене у старом буџету. То значи да са оним што је већ утрошено да одобримо буџет који износи преко 10 милијарди динара. Буџет има две стране: има страну расхода и има страну прихода. Чим се одобрава страна расхода значи да треба на неки начин утерати приход довољно велики да покрије те велике издатке. Међутим прилике ранијих година па и прошле измениле су се па нису исте као што су у овој години. Пад цена свих намирница, пад националног доходка на једну трећину од оног што је било пре пет година јасно сведоче, да економска снага наших широких маса није иста, нити може да одговара оним великим приходима који треба да се утерају. Кад томе додамо да фактички приходи инсу могли бити остварени ни у прошлој години, онда је јасно да ми немамо пред собом један реалан буџет нити предложени буџет значи једну реалну финансијску политику, нити предвиђене приходе могу да поднесу као терете широке масе радног народа, у овом случају у првом реду сељак.

Господо народни посланици, сем одобрења тих буџетских дванаестина Влада у своме § 3 и § 5 тражи и извесне кредите, кредите који повећавају стари буџет и који нам дају нову слику овога буџета, и ако погледате тај доста замршени предлог, видећете, да и ако је вешто замотано, то повећање ванредних кредита за ову буџетску годину износи читаву милијарду динара. Једна милијарда динара значи господо, да је за 10% повећан стари буџет. Ја се питам да ли су приходи и доходци нашега народа такви да могу поднети то повећање. Истина морам да признам, да на страни уштеда постоји једна позиција уштеда од 150.000.000 отприлике, али она никако не одговара повећаним расходима, који су у износу од читаве једне милијарде динара. Ако би ишли даље и ако би расмотрили који су то све расходи, који су повећани и чему они служе, онда би добили јасну слику политике, коју мисли да води Краљевска влада. Ако оставимо једну суму, која износи отприлике 500 милиона, дакле половину издатака, и која служи одбрани земље, остало је све отишло поглавито на повећавање личних принадлежности, повишице чиновничких плата и издатака, који не значе животну потребу данашњег времена и оних маса, које имају тај терет да носе.

Ако би се расмотрио стари буџет како стоји и оне дванаестине заједно са овим ви би видели да има и других разлога да се одлучимо против таквог једног буџета. У том буџету, који се предлаже, кад се узме у целини својој, видећете цифре, које нас свакако морају да забрину и запање и које нам указују на праве узроке данашњег тешког политичког и социјалног стања у нашој земљи. У нашој земљи по том буџету предвиђено је за Министарство пољопривреде отприлике 63.000.000 или 0,92% од целокупног буџета. Ако би се господо по том гледало изгледало би да у нашој земљи

има пољопривреде само онолико колико је има у травњацима београдска општина. Процент од 0,92% или сума од 63.000.000 мања је за читавих 20.000.000 од оне суме, која је одобрена за изградњу београдског кеја. Када се још зна да се буџети Министарства пољопривреде никада не остваре у целини и да је буџет тај у прошлој години благодарјећи томе, како даје новац Министарство финансија, могао бити остварен једва за 66%, онда читав буџет Министарства пољопривреде једва је онолики, колико је у овом буџету предвиђено за неколико виших школа у Београду, које треба да се сазидају у моменту кад у унутрашњости има пуно празних зграда за те исте школе које су тамо укинуге.

Ака би смо ишли даље по буџету ми бисмо видели још лепше, још интересантније цифре, које треба поменути. Видели би смо тако да једна од највећих цифара, она која износи 15,91%, или милијарду и 100 милиона динара, јесте цифра која се односи на пензионере и инвалиде. Немојте мислити због тога што су ове две речи стављене скупа: пензионери и инвалиди, да збиља ово иде на инвалиде. Инвалиди од ове милијарде и 100 милиона динара имају једва 130 милиона динара, те према томе једна милијарда динара иде само на пензионере. Скоро десетина старог буџета иде на издржавање пензионера. Е, господо, то је оно што је труло, то је оно што се каже, „има нечег трулог у држави Данској“, то је оно што треба лечити, јер привредна снага нашег сељака, наше привреде, не може да поднесе такве и толике терете. Али ако би смо ишли даље ми би смо видели да су 543 милиона динара предвиђени за Министарство унутрашњих дела, а 357 милиона динара за Министарство правде, управо за јавни поредак у земљи троши се милијарда динара.

Ја морам господо да кажем да се буним свом својом душом, свом силином буним се на такво уређење, на такву организацију, на такву државну администрацију, где треба да се да милијарда динара за пензионере и милијарда динара за Министарство унутрашњих дела и за Министарство правде.

Ја сам споменуо, да приходи који се предвиђају нису реални и да овај буџет не може да очекује да буде потпуно извршен, али уштеда ће се извршити тако што ће потребни издатци бити жртвовани онима који су мање корисни и мање потребни.

Изгледа, према оваквом буџету, кад се он гледа, да се ми налазимо у доба просперитета, да се налазимо у доба благостања, а да нисмо у тешкој привредној кризи, у кризи у којој данас наш сељак основне своје производе, пшеницу продаје за 90 динара. И ако би смо ишли даље ми бисмо видели да ми треба да дамо за уређење државне администрације и вођење тога апарата једну тако велику суму која би отприлике, ако бисмо је претворили у вагоне пшенице износила око милион сто хиљада вагона пшенице, управо онолико колико износи целокупан наш извоз, за 40 и неколико година.

Ми се тешко налазимо у цифрама милионским и милијардерским, али сам факат да државни расходи износе колико износи вредност извезене пшенице за 40 и неколико година сведочи о свој тежини уређења нашег државног апарата.

Привредне прилике захтевале су и захтевају одлучно, што пре: редукцију чиновника, редукцију надлештава, упрошћење администрације, смањење броја чиновника, ревизију пензија и свега онога што ће олакшати тај тежак и несразмерно велики буџет.

Можда ће вам бити још јасније ако вас упозорим још на неколико цифара. У нашој администрацији према званичним подацима Министарства финансија упуслено је отприлике у државној служби око 205.000 чиновника. Одмах да кажем у пољопривреди једва је 0,74%. Ако томе броју додамо 62.000 пензионера, и 11.000 чиновника који су при бановинским управама или на државном буџету, дошли бисмо до једне невероватно велике цифре која износи близу 300.000. Ако бисмо ишли и даље и целокупном апарату који постоји додали и службенике општинске, онда би смо видели да је тој организацији потребно 500.000 чиновника да би државни апарат функционисао. И ми смо очекивали да овај буџет начне то питање, начне решење тога питања на тај начин што ће извршити јасну и велику редукцију. То нисмо видели, тога нема и зато верујући да наша земља не може да издржи те терете, ми морамо с тога бити одлучно против таквог буџета.

Али не само то, Финансиски закон који је додатак Закону о буџету, који нам је предложен има таквих одредаба које из основа ремете и погоршавају цео наш политички, социјални и економски живот. Ово Претставништво, ова Народна скупштина, предложеним буџетом треба да прими без дискусије одприлике око 30 закона, 30 уредаба које су донете са законском снагом, али које треба да буду предате овом Претставништву на дискусију и на коначни пријем или одбацавање. Истина од ових 30 уредаба, Влада је једну повукла, повукла је ону о козама, а све остале су остале. Осим тога и осим оних одредаба, онога права које је Краљевска влада добила од ранијих Скупштина, т.ј. да може да доноси уредбе привредног карактера сама, она је овлашћена, у Финансијском закону, да донесе сама још 6 других разних закона. Али најстрашније је оно, где се она у фамозном члану 63 овлашћује да сама без сагласности овог Претставништва донесе четири основна политичка закона. Колика је важност те одредбе, тога овлашћења које Краљевска влада тражи од нас? Ја морам да подвучем још једном, да изнесем текст овлашћења које се тражи. Краљевска влада тражи од нас да примимо овај текст: „Овлашћује се Министарски савет да може на исти начин донети и уредбе са законском снагом о штампи, о удружењима, зборовима и договорима и избору народних посланика за Народну скупштину у сагласности са нарочитим одборима Народног претставништва, који ће се одбори образовати на начин предвиђен § 17 Закона о пословном реду у Сенату односно у Народној скупштини”.

Господо, врло је велика, важна и судбоносна по наш будући политички живот ова одредба и држање ове Народне скупштине. Немојте ме рђаво разумети! Нисам ја против ових закона. Ако треба донети закон о штампи, ја ћу сигурно уверавати вас, по својим схватањима бити на либералнијем гледишту, на либералнијем становишту од онога на коме стоји Краљевска влада. Ја нисам за слободну штампу која ће омогућити злоупотре-

бу штампе било корупцијом новца или корупцијом власти. Ја сам за праву, несметану слободну мисао која мора да буде приступачна и дозвољена свакоме. Бојим се да Краљевска влада неће донети такав закон о слободној штампи у којем би могло да се износи све, па макар то била и најцрња и најгора истина. Моја бојазан не потиче из мојих симпатија или антипатија према Краљевској влади него потиче из фактичког држања Краљевске владе до сада у погледу слободне штампе. Још данас, подвлачим, у нашим новинама можете читати оно што буде цензура дозволила, што се буде Краљевској влади свиђало. Стварно стање које је у народу, као и права и истинита реч која се чује у овом Парламенту не види се кроз нашу штампу. Ја сам сигурно на крајњој левици кад се говори о закону збора и договора и верујем да ћу и ту бити на либералнијем становишту од онога на коме ће бити Краљевска влада. Али ја бих хтео закон који ће онемогућити злоупотребе збора и договора и који неће бити слобода збора и договора за једне, за оне за које власт има симпатије, а за друге за противнике да буде то уствари забрана слободе збора и договора. Закон о удружењима! Како га ми жељно очекујемо! Али таквог да и социјално слаби имају право на своја удружења, да и социјално слаби имају права свим силама своје организације да се бране онако исто као што данас у нашој земљи имају право социјално јаки. И тај закон ја не верујем да ће донети Краљевска влада како ваља, јер видим да се данас несметано толерирају извесне забрањене политичке странке или извесне организације које политички делају, а нису као политичке пријављене, док друге, иако пријављене, забрањују се, а некима се уистини не да могућност делања.

Закон о изборима народних посланика! Какав би тај закон требао да буде? А шта бих вам ја дуљио и износио своју бојазаност и своја страховања о тим законима кад Краљевска влада и не тражи то са јелним одређеним програмом. Она пред нас није изнела своја схватања, нити жели да их изнесе, јер она их не тражи да би их у истини донела него их тражи из других разлога.

Г. др. Мачек је у својој декларацији поставио извесне захтеве. Између осталих захтева био је и тај: Да се растера овај Парламенат и да се донесу ови закони које Влада сада од нас тражи. Али г. др. Мачек је казао још и нешто више, нека се октоишу ови закони, ако не могу да прођу кроз Парламенат и сада се иде ка томе удовољењу Мачекових захтева. За мене је овај захтев Краљевске владе незаконита ствар. Није то само повреда Устава који јасно дели законодавну од управне и судске власти недозвољавајући ово преношење, већ се овде срећемо са једном страшном чињеницом која мене плаши и која ми показује да ми понова идемо путевима који могу нашу земљу да доведу до зла. Не заборавите, какав је углед Народне скупштине. Не заборавите, да смо ми други Парламенат после једног прекида после једног страшног догађаја, који се десио у Народном претставништу кад је један народни посланик хитцима из свога револвера побио неколико најбољих синова наше земље. И тај прекид, тај страшни чин учинио је да је наш народ изгубио веру у Парламенат. И шта је било после тога? Прошли Парламенат наш још више је пољуљао то поверење. По-

љуљао је то поверење јер је слепо веровао свима владама и изгласавао све законе. Био је опозиција у народу, али је слепо аминовао Краљевској влади која је била тога тренутка. Па зар се хоће да идемо и сада тим старим грешкама? Зар се хоће понова да убије углед, понова да убије слобода воље, слобода говора, слобода опредељивања код нас који смо положили заклетву да ћемо овде радити у духу Устава и у духу свога убеђења. Ако би ишли по том убеђењу, господо, немојте да заборавите на прве седнице које су биле у Клубу и у Народној скупштини. Право да вам кажем, мени је загнула бубна опна од гласних и бурних пљескања и овација које су биле чињене личности г. Богољуба Јевтића. Ја сам био присутан заједно са вама кад је дошла промена политичког режима, кад је дошла промена Владе. Како је то страшно деловало на народне посланике! И пред декларацијом Краљевске владе, кад су народни посланици требали да се определе да ли ће дати поверење или не Краљевској влади, ја сам горе у Клубу видео снуждена лица. У четири ока ни један народни посланик није ми казао да одобрава тај акт нити да је за ову Краљевску владу. И онога тренутка када се горе у Клубу чуло да Краљевска влада неће тражити поверење Народне скупштине, од једанпут су се лица разведрила, јер су видели да је час понижења одложен. Ја кажем час понижења, јер је то заиста час понижења кад се приморавају народни посланици да са једнога програма на коме су били бирани, да са једног свог убеђења иду на друго.

Господо, како се правдају овлашћења која се траже?! Ако погледамо истини у очи, видимо да се ова овлашћења траже да би се донели закони ван Народне скупштине јер Краљевска влада нема поверење у ову Скупштину и њену способност да донесе добре законе. Ова овлашћења потребна су Краљевској влади као пазар, који она хоће да учини у разговорима својим са г. др. Мачеком, ако он буде уопште хтео да их има с њом. Како се правда ова мера у кулоарима Скупштине, како се у овој дебати правдају захтеви за овлашћења?! Ми нисмо имали ту срећу да у Финансиском одбору чујемо једно начелно, одлучно и образложено тумачење захтева оправданости ових овлашћења. Али у кулоарима смо то чули. Прво позивање јесте позивање на старо: Па било је и пре тако, па зашто не би и сад било?! Краљевска влада каже да иде ка нормалним политичким приликама. Парадокс је ако хоће нормалне политичке прилике а да на њих долази једним неполитичким, ненормалним, непарламентарним путем. Немогуће је ући у прави политички живот са нечим што нема ничег заједничког са парламентарним схватањем и са схватањем правога политичкога живота. Позивање на старо не може да се прими ни стога што садашња Краљевска влада не претставља оно што је некад била она која је имала извесних овлашћења. Постоји један други разлог који нам наводе да би оправдали тражење ових овлашћења. Веле: Па нисмо ми једина земља која тако ради! Један господин јутрос је казао: Изузетне прилике у целоме свету захтевају те мере. Јесте, господо, добио је извесна овлашћења у своје доба Мусолини, добио је Хитлер, добио је и Пилсудски. Али они претстављају нешто друго у своме народу; они су вођи, и онога тренутка кад су добили овлашћења, скоро 100% народа било је за њих. Несум-

њиво да наш Претседник владе не претставља оно што претстављају Хитлер и Мусолини у своме народу. Можда он и нема те амбиције, али онда не могу да се траже та овлашћења која се дају само у изванредним приликама и која се дају владама које имају поверење читавог једног народа.

Да идемо и даље, господо. Позивају се на примере на страни. Ми смо скоро имали један велики пример. Тај велики пример била је Француска. У Француској, господо, владе су тражиле извесна овлашћења и за неколико ноћи неколико влада је пало, јер оне та овлашћења нису добиле. Тек онда кад је образована једна влада са јаким ауторитетима, и кад је одустала од политичких захтева, остајући само при економским привредним захтевима, тога тренутка је та влада добила овлашћење. И ви сте видели да се је прва мера владе у Француској састојала у доношењу 23 уредбе којима су одмах смањени државни расходи за читавих 10 милијарди франака. Још више: Све чиновничке принадлежности редуциране су са 10%. Тако је то у великој Француској, земљи пуној просперитета, најбогатијој земљи, у којој сваки појединац и обичан радник боље и више има него код нас добар домаћин земљорадник. Тамо се врши редуција буџета и редуција чиновничких плата. Код нас супротно томе, овај буџет који нам је предложен има свуда повишице плата и повишице материјалних расхода у државном буџету.

Ми не знамо гледиште Краљевске владе када мисли да донесе те законе, и не знамо гледиште Краљевске владе у коме духу мисли да их донесе. Али ми знамо једно. Ми знамо да су донети на захтев опозиционог вође г. др. Влатка Мачека, и знамо његове захтеве. Који су његови захтеви? Мало пре сам рекао да слобода мисли, слобода штампе још нема довољно изражаја у нашој земљи, још је угушена, и да је једино место ово, са кога ми можемо несметано да кажемо праву истину. И ако хоћемо да кажемо праву истину: Г. др. Влатко Мачек захтева те законе, захтева нове изборе, захтева растурање ове Скупштине, али не даје никакве гаранције да ће доћи у нову Скупштину, и да ће сарађивати с онима који буду били, ако је то сарађивање на бази овог Устава. Супротно томе, он јасно и отворено каже, да се тај Устав мора мењати. Јавности није речено, али његови захтеви су јасни и одређени, а то је самосталност Хрватске, самосталност федеративна у пуном смислу те речи. Један од говорника, чак званичних говорника групе Владине већине рекао је: да ни федерација није страшна ствар, да ни федерација не руши државно јединство и да чак федерацију која не би нарушила државно јединство он би могао да прими.

Морам да кажем да сам одлучно противан федерацији из разлога што сам претставник и што заступам социјално слабе. Социјално слаби — земљорадници — биће још слабији у малим политичким границама. То је правило у целом свету. Из тих разлога, политички слаби у целом свету траже велику политичку групацију. И социјалне странке које су браниле радништво или сељаштво могле су да имају успеха тамо где је била велика политичка групација. Верујући и убеђен да ће положај сељака бити погоршан у федеративном уређењу, да ће положај радника бити погоршан у федера-

тивном уређењу, ја сам одлучни противник федеративног уређења.

Ја сам одлучан противник федеративног уређења из разлога који су показали да је федеративно уређење, уређење прошлости и да су то федеративно уређење напустиле све државе данас у Европи. Позивање пак на швајцарски пример за нас није пример зато што Швајцарска у међународном и државном погледу претставља један међународни хотел, који има други правац државне политике од онога који имају државе, које морају да се бране и државе које имају другу привредну структуру.

Али има још један разлог због кога ми морамо да будемо противни. Ми морамо да будемо противни и зато, што не можемо да видимо границе, не можемо да видимо где би биле границе тога државног уређења у федеративном погледу. И ја се бојим да би у том случају понова настала полемика и борба за свако хрватско село које би остало под Србима или за свако српско село које би остало у оној федеративној јединици хрватској. Уски племенски национализам дошао би до кулминације и борба између племена била би тако страшна и огорчена да би понова потиснула све социјалне и економске проблеме и поново нашу земљу ослабила у сваком погледу.

Али, господо, питаћете ме, зашто ја говорим о федерацији, кад је Краљевска Влада казала јасно да она није за то. Јесте, господо, али оно што се ради то је трчање трчећим кораком ка федерацији.

Има још једна ствар, има још један разлог о коме ми морамо да размислимо, а то је оно што се чује, оно што се чита у спољној штампи. Међународни заплет између великих сила не познаје интересе малих држава и ви сте видели за последњих неколико година да онога тренутка кад је велика француска сила, појачана са њеним савезницима, акључила уговор са Русијом, да је Енглеска одмах после тога дала одобрење и пристанак на наоружање Немачке. Одмах после тога Француска да би то парирала пристаје уз Италију по питању Абисиније и ако то није ни у духу француског народа ни француске државе, да брани једну ствар која није праведна у погледу слободе права човека и у погледу слободе права опредељивања народа.

И данас се у страниој штампи третира једно питање које би требало да ослаби ту велику Француску на тај начин, што би се формирао блок дунавских католичких држава. Вели се, тај блок требало би да сачињавају Мађарска, Аустрија и Хрватска. И ја се бојим да онога тренутка кад будемо пошли федерацији да не пођемо нечем страшнијем, што ће бити тешко за цео наш југословенски народ и за цео опстанак ове земље.

Последњи правци политике ове Краљевске Владе показују јасно да се жели ићи ка старом. Обнова старих странака, обнова старих политичких метода, то је програм и правац, каже се, то захтева нормални улазак у политички живот.

Ми који смо били у опозицији пре шестог јануара па и за време шестог јануара тешко можемо да се помиримо с тим, да треба да се врати старо. То старо што је било није ваљало, то смо видели по томе што је ослабило читав наш народ и довело до једне катастрофе у овоме Парламенту, довело до тога да је морао да дође један акт ше-

стога јануара. Сада се хоће ликвидација шестојануарскога режима и то ликвидација на груб и брз начин. Томе се иде отворено. Отворено се на зборовима говори, отворено и у Парламенту и сви акти последњих неколико недеља сведоче јасно да се иде ликвидацији шестојануарског режима. Ко је тај који би имао право и у чије име да ликвидира тај шестојануарски режим? Шестојануарски режим дошао је као историјска нужност као историјска потреба нашега народа. Сетимо се само шестога јануара. Како је било стање духова и сетимо се да скоро никога у нашој земљи није било ко није одобрио акт шестог јануара. Ја мислим грешка је само једина што није тада извршен народни плебисцит. Тај народни плебисцит дао би потврду за оправдање шестога јануара.

Ми нисмо били задовољни са седмим јануаром због људи који су сами по себи претстављали много старога, али политичка тежња ка постепености оправдавала је и тај акт. Данас кад смо ми бирани на програмима тих великих линија које је успоставио велики Краљ, данас кад се иде ка ликвидацији Александровске Југославије и кад се истиче хрватско питање, ми морамо да поставимо питање онима, који мисле да га реше, како и на који начин они то теже. Ми смо имали свој програм, ми смо сматрали да потискивање политичких питања у позадину и истицање социјално-економских питања да ћемо тиме решити тај проблем. Ми смо истицали тај програм на основу чињеница, које смо засновали на прошлости и историјских чињеница које постоје данас у нашем народу.

Ако расмотримо мало како је извршено наше уједињење и у којој фази смо били у тренутку уједињења, ми ћемо видети да је било два дела у нашем народу. Био је хрватски део и онај који је био у старој Краљевини Србији. У хрватском делу већ је био израђен привредни капитализам и то у својој завршној фази јер је он наслеђени капитализам, остатак капитализма који је постојао у Аустроугарској монархији. Србија је престављала примитивну привреду без јасних погледа, на капитализам и његово развиће. Србија је била у политичким идејама слобода и те идеје биле су добре за малу Србију али их је требало кориговати већ у овој великој Југославији.

И тога тренутка шта је било? Срби су се грабили за Министарство унутрашњих дела, за Министарство просвете, јер су сматрали, да помоћу учитеља могу да утичу на народне масе. То је тако увек у примитивној привреди, а за онај други део подручја, за привредне законе и привредна Министарства, грабио се један мали део капиталиста, не хрватски народ, не сељаштво, него један мали део капиталиста у Хрватској и у нашим западним крајевима.

Све радње до 6 јануара управљене су ка изградњи и ка коришћењу тога великог капитала. Аутархија, индустријска заштита, стварање индустрија, којима нема места, биле су поглавито црте тога времена. И ми имамо за ноћ богаћења, ми имамо стварање нових милионера за ноћ, а и масе народне, које су остале у тешком привредном стању. Док је било још доба просперитета само до 1925 године, наш сељак није осећао, он је трпео. И милиони народног богатства, милиони националног дохотка ишли су искључиво једном малом

делу нашег становништва. Кад је дошла тешка привредна криза, видело се, да се не може тако даље. Али тога тренутка незасити и новорођени преко ноћ богаташи, велики капиталисти хтели су и даље да то стање остане онако, како је. И данас, господо, борба је дубља од оне, која изгледа. Није овде борба између Хрвата и Срба; није овде борба политичка; овде је борба привредна (Гласови са левице: Тако је!). Један мали део тих капиталиста увек је тежио да одстрани хрватски народ од политичког учешћа, да би он учествовао и вукао користи за себе (Пљескање на левици). И зато данас ми се налазимо у тој ситуацији, да нам нови политички курс, нова Краљевска влада поремети све планове ка решењу тога животног питања у нашој земљи, тога националног питања и да настави онај стари привредни правац, онај стари политички правац, који је довео до катастрофе, који је довео до 6 јануара и ради кога је изгубио живот наш Велики Краљ Ујединитељ.

Господо, није Београд Србија, није Загреб Хрватска. Није споразум између Загреба и Београда споразум између Срба и Хрвата. Код нас до сада те две велике гране једног истог народа, та два племена била су спојена само у врховима, а по оној тежњи природној: врхови увек желе да се раздвоје. Основа, корен, није био још спојен. Још нису широке сељачке масе хрватске и широке сељачке масе српске дошле у контакт, а у колико су долазиле, ја сам видео на примерима, њихово схватање је исто.

Муке хрватског сељака истоветне су са мукама српског сељака, — између њих нема никакве разлике и по томе се, као и по другим социјалним и економским потребама показује да су њихови интереси истоветни.

Данас ми имамо промену, тежњу да се иде нечем другом и каже се: Јесте, влада Бошка Јевтића у овим изборима добила је 1,800.000 гласова, али није добила у свима крајевима довољну већину, већину која би осигурала мирно политичко стање и која би осигурала мир и споразум народа. И веле: Јесте, али друга је страна дала и знатну већину опозицији, која претставља 1 милијон. Господо, ако хоћемо да идемо правим политичким путевима, ако хоћемо да идемо у нормални политички живот, ако хоћемо да идемо у прави парламентарни живот, онда не може ова влада, ова која је данас, да претставља народ. Не може да претставља народ ево зашто. Многи су указали како је она састављена, а дозволићете и мени да најкраћи поглед бацим, на њен састав. Један од говорника казао је да је то велика тековина што је ушао ту Главни одбор, а ја питам: Који је тај Главни одбор радикалне странке и кога он претставља? Где су масе бивше радикалне странке? Те масе дале су поверење Влади г. Богољуба Јевтића. Оне су дале поверење јер су 99% овога пута гласале за г. Богољуба Јевтића, онако исто као што су раније гласале за изборну владу г. Петра Живковића. И питам ја како и са којим правом један одбор војсковођа, који није смео да прими битку, јер је напуштен од своје војске, има права да говори у нечије име и његови претставници да претстављају некакву политичку групацију која треба да нешто значи, када су напуштени од војске.

Да идемо даље у томе расматрању. Погледајмо, каже се, претстављени су и други. То је тековина, каже се, што видимо г. Мехмеда Спаху, који је извесан политички фактор у нашој земљи. Јесте, али политички фактор уназад, али политички фактор у реакцији, политички фактор кога треба у интересу земље Југославије, у интересу прогреса сузбити. Могла је њега да има свака влада до шестог јануара и она од 6 јануара, али је шести јануар дошао да ликвидира те конзервативне елементе који имају још схватање средњег века. (Пљескање на левици).

Трећа снага у овој Влади јесте г. др. Антон Корошец. Ја бих ту признао лојално, не зато што је он задругар, него зато што фактички претставља извесну снагу, јер иако није изашао на изборе, својом апстиненцијом показао је да има извесне политичке снаге и што се мене тиче, ја жалим да се он троши у једној овако привременој политичкој ситуацији. Али не смемо заборавити да Словеначку не претставља само та политичка групација, него још једна групација која је исто тако велика и снажна као и она коју претставља г. др. Корошец.

Ако хоћемо да идемо даље и да идемо правим парламентарним путевима, ја вас питам, зар није било правилно да је влада г. Богољуба Јевтића уступила место г. др. Влатку Мачеку, да он као највећа групација изврши изборе. То би био нормалан развитак, ако хоћемо да се иде правим политичким путем, како то хоће овде да се каже. Али ја бих им још нешто друго казао. Изгледа ми да сем онога гласања, које је било за листу г. Богољуба Јевтића, који је добио милион осамсто хиљада гласова, и онога гласања које је дало г. др. Мачеку милион гласова, постоји још једно значајније и снажније гласање које је одлучавајуће за правац наше политике. Ја сам рекао у почетку свога говора, да ми стојимо на правцу Александровске политике, што значи, наставак режима који је постављен 6 јануара, и који нормалним путем треба да уведе наш народ у социјалне и економске слободе и који треба да укине апсолутизам у економији и да изравна привредну и политичку демократију. Било је као што рекох, још једно гласање, а знате ли које је то гласање било? То је гласање било кад је мртво тело нашега Краља дошло у Сплит, и кад је цео Сплит у сузама дошао да се поклати Великом Краљу. Више него јучерашње манифестације у Загребу, које су тренутно незадовољство народа, оно поклоњење много више значи, које је било код жељезничке станице када су се хиљаде и хиљаде Хрвата поклонили Великоме Краљу. А шта ћу тек да кажем, шта је било у Београду, кад је дошло мртво тело Краљево. Ми смо видели да је неорганизовани народ сам спонтано изишао да Га дочека, и гласно јецао и урликао од бола. Ја сам то поменуо у Финансијском одбору да сам био присутан кад је народ сам изишао и гласно јецао и падао у очај, тако, да се мени због тога очаја дизала коса. Тако исто и на погребу сам народ, без икаквих наредба, сам је клекао на колена и тиме одао почаст мртвome Краљу, што наш народ чини врло ретко, јер клечи само о Тројицама. Господо, ја се сећам једнога савета, који ми је дао мој учитељ у основној школи. Он нам је увек говорио, децо, кад хоћете

нешто да урадите размислите и помислите шта би вам ваш отац на то рекао. Ја бих по савету тога учитеља упитао Народну скупштину, шта би Александар Велики Краљ рекао на ово што се данас ради. И зато што сам за велику недељиву Александровску Југославију, зато што поштујем велики светао дух Краља Александра који је међу нама, коме морам да се клањам, ја ћу бити против овога буџета. (Одобравање на крајњој левици).

Потпретседник др. Јосип Режек: Реч има народни посланик г. Никола Зубер.

Никола Зубер: Господо народни посланици, ја сам у Финансијском одбору учествовао у дискусији и претресу предлога закона о буџетским дванаестинама скоро свих министарстава, јер су велике потребе Зетске бановине а понаособ Црне Горе, па нисам намеравао и у пленуму узети реч, али на то су ме приморали извесни политички моменти и начин на који су они претресани од стране посланика наше опозиције.

Пре него што предђем на излагање тих момената, налазим за потребно подвући, да је ова говорница служила једном делу опозиције као кланац, иза кога су они преко владе г. др. Стојадиновића водили борбу не са садашњом владом и скупштинском већином, већ са својим дојучерашњим партијским пријатељима, борбу надметања између земљорадника. Тако они себе радо називају, који су ови и они, који су на терену и који су ове избрисали из тефтера. (Пљескање и одобравање код већине).

Онеме другом делу опозиције, која је тражила да се њој препусте Хрвати, да они расчисте тамо ситуацију и по свом специјалном рецепту реше т. зв. хрватско питање, ова говорница служила је такођер за бусију иза које су бацали копча на своје дојучерашње партијске прилике опет преко Владе г. др. Стојадиновића кличући: „Hannibal ante portas”. Запалили су свој кров над главом а крха им се ова нова брана на којој починуше тако да им је остало да наричу по оној народној „да се јадна за зелен бор ухвати, и он би се зелен осушио”. Боже мој, што је свему овоме крива Влада г. др. Стојадиновића? Али оставимо за моменат ту фотографију наше опозиције.

Господо народни посланици, неколико говорника из опозиције у својим дужим говорима стално су ударили на неки политички морал, говорили су о рушењу тога морала, о рушењу карактера и ауторитета. Е, па добро, молим вас, о чему се састоји то рушење политичког морала, то сатирање карактера?

Сви посланици са листе г. Јевтића кандидовали су се да једноме програму, чије основе почињају на одредбама Устава од 1931 године, а то је: Југославија, Краљевина са династијом Карађорђевића на челу; државно и народно јединство; територијална недељивост; унутрашњи уређај земље на широким самоуправама; спровођење законитости; поштовање начела једнакости и равноправности свих грађана; снажни економско-финансијски развоји, ефикасна помоћ земљораднику, чување вредности домаћег народног новца, духовно и социјално развијање народног живота. Па зар то нијесу исти принципи и исти програм са којим је и Влада г. др. Милана Стојадиновића изишла пред нас у својој декларацији? Зар то не

значи да је извршена промена личности, а програм и принципи остали су исти:

Не, није исто тврди опозиција, у Владу је ушао г. др. Корошец и г. др. Спахо.

Молим Вас, а зар ми нијесмо за читав месец дана с ове говорнице кликовали, до дођу ти људи на рад у Скупштину, да дође др. Мачек, да дође др. Корошец, да дође др. Спахо. Зар са бурним пљескањем не дочекасмо у Скупштини два њихова обична војника? Зар хоћете да каменујемо њихове вође? Чудна је та ваша игра госпде из опозиције. Јест, да није дошао г. др. Мачек, али дошао је г. др. Корошец и г. др. Спахо са својима. Др. М. Стојадиновићу пошто је за руком да постигне оно што други нису могли постићи, то ваљда није минус Владе г. др. Стојадиновића, већ један велики плус. Нашли смо се на једној те истој линији да сарађујемо на једном те истом програму. Какав би тек успех био да је и г. др. Мачек ту на истој линији.

Ви се, господо, из опозиције плашите г. др. Корошца и г. др. Спаха, али смијешно је унапријед тврдити да ће др. Корошец или др. Спахо напустити линију, по којој заједнички гредимо, њихов досадашњи рад не даје нам право да се плашимо.

Господа из опозиције воле да подвикну скупштинској већини: „издали сте!” То је малициозна тврдња. Кога смо издали молим Вас? Наш програм, на који смо се кандидовали ми нијесмо издали. А ваљда тек нијесмо починили издајство према личности г. Богољуба Јевтића. На заједничку земаљску листу није нас окупила једна личност, него политички принцип и програм. И кад би садашња Влада напустила те принципе и тај програм — и прихватила неку федерацију, коју би хтјели неки екстремни елементи, ја сам убијеђен да би ју напустила скупштинска већина као и сва Црна Гора.

Господо народни посланици, Влада г. др. Милана Стојадиновића дошла је на управу земље редовним путем, исто онако како је дошла и Влада г. Јевтића. Ред је био, политички је хтјело бити да је г. Богољуб Јевтић, који је иначе миран, присебан, хладан, ако хоћете и скроман политичар кажем да је са свима нама прихватио Владу г. др. Стојадиновића и свесрдно је помагао у њеним великим напорима за добро државе и народа. Али шта ћете, попустио је оној господи без политичког крова. Свакако ставио је тиме у неприлику неколико добронајерних посланика, јер њихови срезови очекују од њих плодан рад, а не празно политизирање.

Ја морам са ове говорнице да поновим: за бога, није ово странка, а повлађивати се за личношћу, то значи пустити се низ воду, па ће валови учинити своје. Овај суд свакако не вриједи за Стаљина, за Хитлера, за Мусолинија, оно су специјални ковачи своје среће.

У једној демократској земљи, какву ми желимо имати, политика се ослања на странку, то још једанпут наглашујем

Господо народни посланици, ја нећу да се осврћем на све оне рекламне покличе опозиције, који су се ових дана чули са ове говорнице, непотребно ми је то радити. Осуђује одавде онај назив „циганска торба” који је опозиција онако да речем духовито прикачила овоме закону о дванаестина-

ма. Зар је циганска торба г. Воји Лазићу оних 3 милијона динара за основне школе, зар је циганска торба оних 50 милијона динара који су одређени да жеднога напоје? Господа из опозиције имају воде у Београду, па богами имају пива и шприцера; што је њима стало за сељака у ономе црногорскоме и далматинскоме кршу (*Воја Лазић*: Немамо ми ништа противу цифара него противу закона!)

Ја нећу набрајати све оне добре амандмане народних посланика, које је Влада г. др. Стојадиновића прихватила за своје и поднела нам их овде на одобрење. И то је циганска торба за г. Воју Лазића. Ја немам ништа против тога, нека и даље мисли земљорадник г. Лазић али није изабрао најбољи начин за рекламу.

Господо народни посланици, чуло се више пута да се догађају изгреди у унутрашњости земљи по доласку владе г. др. Стојадиновића. Ја верујем да то може бити. То су последице прошлости. Свака држава има својих субверзивних елемената па имамо и ми. Зачудило ме је како је један посланик из опозиције могао да осуди оне који употребљавају хрватску заставу. Па молим вас, за мене је хрватска заставка исто што и српска заставка. Ако се српска заставка може употребљавати у црквене славе зашто се и хрватска не би могла. (*Боривоје Ђурић*: Али боље је да се југословенска вије!) Па вије се и она.

Чула се реч керенштина. Изгледа да је слабо знао онај што је поменуо шта је то керенштина. Керенштина је нешто друго од овога што је код нас данас. Да је керенштина имала ту војну силу, коју ми имамо, не би било керенштине. (Приговори са левице) Ја сам и раније казао да има други који бдије над будућношћу ове земље (*Гласови са левице*: зато можете радити што хоћете!)

Говорио је од стране опозиције г. Драгиша Стојадиновић — жао ми је што није овде — мислио је са ове говорнице да покрене питање његових личних односа са г. Радом Пашићем. Хтео је покушати, или боље рећи покушао је да уплете високу личност г. др. Стојадиновића у те њихове односе. Ја нећу у те њихове ствари да улазим али бих желео да упитам г. Стојадиновића, који је изјавио да се само два пута састао у животу са Радом Пашићем једанпут у његовој канцеларији, па је рекао шта му је том приликом казао, а ја би желео да изјави са ове говорнице шта му је онај други пут говорио. Жалосно је што су та два велика човека из радикалне странке г. Пашић и г. Љуба Јовановић имали те рђаве саветнике око себе. (Један глас са левице: А Милан Стојадиновић вас!)

Господо народни посланици, ја имам пуно поверење у Владу г. Стојадиновића. Личности, из којих је она састављена, дају ми тврдо убјеђење да ће остати на принципима и програму, на коме смо 5 маја добили повјерење и дошли у ову Скупштину. Убијеђен сам да ће развити снажну дјелатност како на политичком тако и на привредно-социјалном пољу, те задовољити не само већину на коју се ослања, него и ову нашу, да кажем добронамјерну опозицију.

Зато ћу господо народни посланици, гласати за овај предлог закона о дванаестинама. (Одобравање и пљескање код већине).

Потпретседник др. Јосип Режек: Има реч народни посланик г. Душан Иванчевић.

Душан Иванчевић: Господо народни посланици, у нашем унутрашњем политичком животу има много појава које најозбиљније забрињују сваког честитог и правог југословенског националисту.

Г. Мита Димитријевић, свакако један од најугледнијих и најозбиљнијих претставника владине већине, изјавио је на седници од 19 јула да је наступила ликвидација шестојануарског режима. Он је казао отворено и јавно оно што и ми сви у Скупштини осећамо и што се изван Скупштине јавно и отворено говори. Јер господо народни посланици, сви ми видим да је та ликвидација наступила и баш зато се код нас свију, који смо тај режим искрено помагали, јавља једно питање: шта ће иза те ликвидације остати од великих творевина шестојануарског режима? (Чује се: Има ко да чува). Кад би се сви ми ослонили на то да има ко да чува онда би сви ми могли да останемо код куће и да оставимо целокупну бригу ономе који ће имати то да чува и о томе да се брине. (Пљескање). Данас се не ликвидирају само они закони, који су ограничавали слободу речи, збора и договора, него је у практичном животу већ наступило ликвидирање и основних тежња Устава од 1931 г., који је ишао за тим да се унитаристичким уређењем државе и практичним политичким животом развија и буди свест о југословенском народном јединству и који је забрањивао племенске партије и племенске тежње, које су ишле затим да се код нас не развија свест, да нисмо један народ, него да смо три народа.

Ја ћу, господо, отворено признати да је декларација Краљевске Владе унела извесно умирење како у редове народних посланика, тако и у редове политичких радника. Нарочито је донела умирење она реченица у декларацији, да влада остаје верна Уставу од 1931 г. Али, господо, ако смо остали ми умирени са том владином изјавом, није остао умирен народ. Данас је наш народ узбуђен због појава које се дешавају на терену. Господо, није главно то да ли сте ви мирни, него како народ осећа, а народ је данас забринут у највећој мери. (Одобравање).

Ми видимо да је настао велик покрет за ликвидацију 6 јануара. Нас југословенске унитаристе не забрињава то што је тај покрет велик и јак, већ што је настао у време када су југословенски унитаристи тако разбијени као што нису никада били од постанка ове државе. Ми не само да нисмо сачекали ликвидацију 6 јануара са потпуно изграђеном националном свешћу код нашег народа, него смо дочекали потпуно расуло и оног дела Југословена који ту свест имају потпуно израђену, али који су засад неспособни за неку политичку акцију већег стила, јер су расцепкани, што својом кривицом, а што кривицом оних режима које су помагали а који су их довели до овога стања.

У овако тешком часу по нашу државу и народ ми имамо Југословене, искрене и уверене, разбијене на свима фронтима. На једној страни имамо расуте југословенске националисте, имамо нешто јаче збијене југословенске федералисте, који су то за вољу „незадовољних Хрвата“, и на трећој страни имамо незадовољне Хрвате, који данас као минималан захтев постављује федерацију Југославије

и око којих се купе многи отворени сепаратисти и посве негативни елементи. Али није сва несрећа у томе што су југословенски националисти разбијени, него је далеко већа несрећа у томе, што су они поломљени и још даље се ломе, а они који нису сломљени, губе веру да још штогод могу да учине крај оваког стања.

Догађаји после 5 маја задали су нашој државној и југословенској националној мисли такав ударац, да ће требати деценија док се залече последице тога ударца. У исто време федералистичка и сепаратистичка мисао добила је нечувен полет, тако да је велико питање да ли се може наћи још ико у овој земљи ко је кадар да тај полет задржи да не пређе крајње границе у својој разузданости и безумности.

У нашој недавној прошлости био је покушај организовања југословенских националних снага у југословенској националној странци. Ја признајем да тај покушај није успео, а не може се казати ни да је потпуно неуспео. То је ипак био један озбиљан покушај, у ком смо поднели доста труда, жртава и новца.

Данас је југословенска национална странка у стању обамрлости, а што је до тога дошло, то је кривица неспретних политичара, којима се то већ свети, а осветиће се и другима.

Не би господо никад дошло до тога стања у коме се југословенска национална странка налази, да наши претседници министарског савета нису добили неку манију да сваки нови претседник оснива свој нови клуб и своју нову странку. (Одобравање). Чим дође неки претседник на чело Владе, прва му је ствар да оснује или нову странку или нови клуб. И при томе оснивању нових странака и нових клубова једни те исти народни посланици претачу се као кисело вино из једног бурета у друго, само што посланици при том ништа не добијају, него губе и политички и морално. (Ђуро Чејовић: Колико сте гласова добили на изборима?) Ја сам, господине, изабран са преко две трећине гласова, апсолутном већином, и биран сам три пута у Скупштину, увек слободном вољом народа и уз то први пут противу Владе, а сада ми кажите ко сте ви и како сте ви изабрани?

Данас је створено мишљење у нашем народу да у Скупштини сваки Претседник министарског савета може унапред да рачуна на своју апсолутну већину и то већину која ће му се писмено унапред обвезати да ће му одгласати све оно што он од ње буде тражио.

Неки моји другови посланици са леве стране приговарали су да смо зато ми из прошле Скупштине криви, да смо ми тако исто радили и да смо понизили углед Скупштине јер да смо и ми сваку Владу помагали. Господо, неоправдан је приговор, да је прошла Скупштина била исто оно што и ова данас. У периоду од 1931—34, истина је да су се мењале разне Владе, али се нису мењале политике. И колико је год било Влада, били су на челу тих Влада људи из наше средине, са исте политичке линије, шта више и из исте политичке странке. И Петар Живковић и Воја Маринковић и Сршкић и Узунови, то су све били људи са исте политичке линије, сви из југословенске националне странке. (Министар социјалне политике и народног здравља Никола Прека: Није Петар Живковић!) Јест и он, господине министре, само кад је он основао странку, Ви сте утекли! И, го-

сподо, кад су се ти Претседници влада измењивали, сви су они сарађивали са истом странком, са истим клубом, а нису претакали странку у странку нити клуб у клуб. Па иако су то биле наше владе из наше средине и са наше политичке линије, те владе нису могле да траже од нас све што су хтеле нити су добивале све што су тражиле. (Воја Ђорђевић: Тако је! То је тачно!)

Господо, и код нас политичких људи и код нашега народа настала је велика забринутост због акције на повраћају старих партија. Наш Велики Краљ брисао је шестог јануара старе партије зато да створи што боље услове за југословенску демократију место племенских и покрајинских демократија које су постојале пре тога датума. Данас се обнављају старе партије и заједно с њима враћа стање пре шестог јануара. Господо, ја спомињем ово због тога што има и политичких људи који падају у заблуду да је могућа обнова тих старих партија, а нарочито се обмањују присташе бив. Радикалне странке да је дошло време да се радикална странка обнови. А ја вам кажем, са ове наше линије нити се може обновити радикална, ни демократска, ни земљорадничка, а од свих најмање самостална демократска странка. Онај који мисли да је то могуће, тај је наиван, а онај који ради на томе он у ово тешко време чини злочин против наше народне и државне мисли. Јер, господо, данас више нема ни хрватске сељачке странке, јер оно што данас води Мачек за собом, оно није више хрватска сељачка странка; оно што он за собом води, то је хрватски национални покрет. Насупрот томе националном покрету ми не можемо ставити ни једну нашу стару и ни једну нову партију. Насупрот томе хрватском националном покрету ми можемо ставити само снажни југословенски национални покрет. Да ли је, господо, могуће, створити такав покрет, ја у то не сумњам. Иако сам се мало пре жалио, да смо ми сада разбијена војска, ја морам да нагласим да смо ми ипак ту, ту је стара храбра горда, увек готова и спремна за борбу, и само треба да испред нас стане ваљан вођа па ћемо ми опет бити, као што смо и раније били, ваљана југословенска национална војска, којој треба само генерал који ће је повести. (Један глас: Нема га!) Даће га време и даће га прилике.

Ова Народна скупштина, у којој наводно седе све сами унитаристи, има да по диктату федералистичке опозиције, да да Влади овлашћења, која за њу значе одрицање од њезиних најосновнијих права, што је доводи у тежак положај и чиме јој се углед јако убија.

Све су ово појаве, господо, које изазивају велику забринутост код југословенских националиста да је доиста настала ликвидација, како рече г. Димитријевић, политике од 6 јануара 1929 године и да ми не знамо шта ће иза те ликвидације остати од великога дела Краља Ујединитеља.

Због свега тога, господо, један велики део посланика остао је према Влади г. др. Стојадиновића резервисан. Ми ту владу нисмо примили са поверењем, а ни у ставу опозиције. Ми смо хтели прво да видимо њена дела и да видимо развој прилика на терену. И зато кад се пре декларације повела реч о томе да ли Владу г. Стојадиновића треба примити са поверењем или јој изгласати неповерење, огроман број народних посланика заузео је исправно становиште да ми нисмо по-

звани да влади гласамо поверење или неповерење ни после њене декларације, а још мање пре ње. Јер владе и не долазе на управу земље поверењем Скупштине, па према томе не могу од Скупштине ни да траже поверење, нити ова може да јој га да већ да је наше једино право у томе да одобравамо или не одобравамо њена тражења и да ценимо њена дела, па да се према томе и равњамо према њој. (Један глас: А ако нас пошаље кући?) И отићи кући много је часније него вршити овде све оно што Влада од нас тражи па макар то било и против нашег уверења. И, господо, ова иста Влада о којој ми нисмо хтели ни да расправљамо да ли ужива или не ужива наше поверење, тражи сада од Народне скупштине да јој ова одобри не само оно што би било потребно за редовно свршавање државних послова, него иде и даље па тражи да јој поклонимо неограничено поверење, једно тако високо поверење, какво није досада уживала ни једна влада у овој земљи. Влада г. Стојадиновића тражи од Народне скупштине да је овласти, па не само да овласти њу, него и сваку другу Владу која после ње дође, да без Скупштине и мимо ње донесе три крупна политичка закона који су основни и после Устава најважнији закони свега политичког живота и рада у нашој земљи. Ја овде нарочито подвлачим то да се ово овлашћење тражи не само за Владу г. Стојадиновића него и за сваку Владу која после ње може да дође, па ма то била и Влада г. др. Влатка Мачека, јер у овлашћењима нема никаквог рока докле та овлашћења важе, као што ни Влада г. др. Стојадиновића нема никаквог одређеног рока докле ће да влада. Подвлачим и то да Влада хоће да те законе донесе без Скупштине и мимо Скупштине, јер сарадњу некаквог одбора, који се тамо спомиње, сматрам само још већом штетом по углед Народне скупштине. И опет ће неко да каже да смо ми створили преседане за такав рад у прошлој Скупштини, јер смо у прошлој Скупштини дали Влади извесна овлашћења. Господо, ми смо у прошлој Скупштини дали Влади — и ако против воље — овлашћења, али овлашћења — да се мало слободније изразим — да регулише живежне намирнице, а данас имамо да дамо врло важна политичка овлашћења људима са којима смо се били на изборима, који никада нису били с нама у истој организацији и на истој политичкој линији, и то дајемо таква овлашћења, каква никад ни једна влада није имала. И кад Устав не би давао Скупштини право да она једина може и сме да доноси законе, ипак би овај пренос законодавне власти на Владу био од велике штете по Скупштину и по њено достојанство, а што је најважније, то је уперено и против самог њеног опстанка, јер, господо, кад ми из својих руку испустимо законодавну власт, онда нам остају само још дневнице и, што кажу моји Личани остају нам само још „врајкарте“.

Један колега са ове стране мало пре је додао питање зашто ја кажем да ова овлашћења понижавају Народну скупштину и нас народне посланике. Господо, понижавају због тога што ми та овлашћења не дајемо по својој побуди, зато што то ми хоћемо и што смо то ми хтели, него зато што то Влада тражи и што Влада врши притисак да јој се даду та овлашћења, а што је најглавније Влада тражи та овлашћења под притиском опозиције, и то не оне која је у Скупштини

него оне која је вани, на улици (Одобравање на левици). И видите, та опозиција која се налазе вани, на улици, та сматра недостојним да Скупштина донесе те законе, али за њу није недостојно да Скупштина да овлашћење Влади, да Влада те законе донесе. Оно што највише понижава народне посланике који гласају за та овлашћења то је то што ти посланици који гласају за та овлашћења пре свега не знају коме дају та овлашћења, друго не знају на шта су Владу овластили, и треће, не зна се у које ће политичке циљеве да искористи нека Х Влада та овлашћења која се дају. Моментано ми имамо Владу у којој поред других седе и претставници Главног одбора бивше Радикалне странке, затим претставници босанских муслимана и словеначких клерикалаца, дакле трију група које су на дан избора биле у опозицији против шестојануарске политике и у опозицији према нама од којих та овлашћења траже.

И тако се победа унитариста на изборима 5 маја свршава с тиме да они на захтев федералистичке мањине изван Скупштине дају Влади овлашћења за која не знају у које ће се циљеве употребити и која се могу употребити и за федералистичке циљеве удружене опозиције. (Један глас: Не знамо ни ко ће их спровести!). Тако је, не знамо ни ко ће их спровести, ни у коме циљу. На шта ће Влада употребити та овлашћења? Какве ће законе донети? То не зна ни један посланик ове Скупштине, којим ће политичким циљевима послужити ти закони? То такође не зна ни један посланик који за та овлашћења буде гласао. Никада посланици нису гласали за важније законе са мање познавања ствари о којој гласају, него што је то у овом случају. Наша народна пословица каже: „Не купуј мачка у врећи.“ (Др. Миленко Марковић: Немојте помињати мачка!) А вама, господо народни посланици и друже Миленко, Влада даје три мачка у једној врећи.

Путем новина сугерише се народним посланицима да су дужни дати Влади та овлашћења ради смирења страсти. Не знам зашто се оваквим сугерисањем обмањује јавност. Тачно је то да је данашњи изборни закон неправедан у погледу поделе мандата. Још кад се тај изборни закон доносио, ја сам већ тада у Одбору казао тачно овим речима: да деоба мандата по том закону у много случајева неће бити деоба, него пљачка мандата. Шта је друго него пљачка мандата кад неко са 325 гласова узме мандат свом противнику који има 10.000 гласова! Тачно је то да је због такве неправедне поделе мандата појачано код опозиције огорчење створено поразом на изборима. Тачно је и то да се нови избори не могу водити по садашњем закону, а има доста нас који смо веровали да се ни ови прошли избору неће водити по овом закону. Све је то тачно, али је исто тако савршено тачно и то да те тако зване „страсти“ незадовољне опозиције немају савршено никакве везе са овлашћењима која Влада тражи. Те „страсти“ не траже овлашћења него траже нове законе. Да ли ће ти закони бити донесени редовним путем или ће бити ма на који начин октроисани, то је тим „страстима“ сасвим свеједно. Тако је то изразио и врховни шеф свих политичких страсти у нашој земљи, г. др. Влатко Мачек. (Смех). „Страсти“ даље траже да се ти нови закони што пре примене у живот, али не само да је обмањивање јавности да ће ова

овлаштења стишати страсти, него је врло велико питање да ли ће и сами ти закони, ако збиља даду пуну слободу штампе, збора, договора и избора, да ли ће и они стишати страсти или ће их распалити јаче но икада од 6 јануара до данас. Никакав закон не пречи Краљевској влади да пусти новине да слободно пишу о ономе што се јуче догодило у Загребу, па ипак новине данас пишу стидљиво и срамежљиво како је сав Загреб искићен „заставама“, а не каже се каквим заставама, и како је дошло до тога да се те заставе извесе. Никакав закон не пречи Влади да пусти то да новине напишу какве су се заставе вијале и на који се начин до њих дошло. А ја верујем да је Влада ту истину затајила од јавности само зато да се страсти још јаче не распаљују. Велика је обмана и то, ако неко мисли, да ће се у Хрватској стишати страсти, ако на будућим изборима др. Мачек место 30 посланика добије, рецимо, 3 пута тридесет посланика. Њему је сасвим свеједно да ли ће имати 30 посланика, или ће имати три пута тридесет посланика, јер др. Мачек не иде за мандатима; др. Мачек иде за остварењем хрватских националних циљева. Он иде, најблаже речено, за тим да што више ослободи Хрватску од централне власти у Београду.

Како видите, господо, никаква оправдна разлога нема да се ови закони донесу без Скупштине и мимо Народне скупштине. Ако се већ хоће да се ти закони донесу хитно, ми смо спремни и на то. Ако они треба да буду готови 1 септембра, до 1 септембра имамо доста рока и можемо их донети редовним путем. Али, ако Влада и опозиција, она опозиција изван Скупштине, не желе да ова Скупштина донесе те законе, онда ће бити најчасније да ће са Владом сарађивати, јер онда треба пустити Влади пуну одговорност да донесе те законе, али нека она онда сноси и све последице које ће такви закони донети.

Ја, господо, још једанпут подвлачим, да не само да нисам против тога, него још нисам чуо ниједног посланика који би био противан томе да се ови закони измене и да се нови донесу. Сви смо ми, господо, за измену тих закона, и сви смо ми за то да се ти закони хитно измене. Али, когод има части и поноса посланичког, не може пристати на то да му се његово основно право узима из руку.

Ја зато апелујем и на Краљевску владу, а апелујем и на већину која Владу помаже, да тражи од Владе да одустане од тих захтева за овлаштењима. И, ако би Влада одустала од тих захтева, ја бих гласао за овај буџет. Али, ако Влада не буде одустала од тих својих захтева, ја нећу да гласам за буџет уз који су везана тако крупна овлаштења. (Пљескање на левици).

Господо, сви се ови необични захтеви оправдавају тиме, да је апсолутно потребно задовољити незадовољне Хрвате и спремити услове за решавање хрватскога питања. Па, дозволите, господо народни посланици, иако нисам никакав стручњак за хрватско питање, да ипак и ја кажем неколико речи о том питању, јер сам свој век провео међу Хрваима, живећи с њима заједно на истом терену и борећи се с њима заједно на разним фронтovima.

Било је господе посланика који су хрватско питање оправдавали рђавом администрацијом, тешким порезима, корупцијом, малим бројем Хрвата

на високим местима у државној служби итд. Ја кажем: да све те неугодне и немиле појаве, колико их има, нису родиле хрватско питање. (Миленко Марковић: Тако је! То нису само хрватска питања него свију нас!).

То је питање, као што каже друг Миленко, наше опште, а не само Хрватско.

Хрватско питање је садржано у осећању великог дела Хрвата да су они посебан народ, други народ од Срба, од њих одељени вером и именом и као посебан народ они хоће да имају своју посебну хрватску државу, макар и у федерацији са Србијом, кад то мора да буде и док то мора да буде. А ту хрватску државу они и не траже ради тога што можда очекују мање порезе и бољу администрацију, него је траже зато да се у својој држави до миле воље могу да наживљају свога националног хрватског живота. Кад би се заситили хрватовања до миле воље и кад би им можда отежао живот у независној или полунезависној Хрватској, можда би временом и они постали унитаристи. Али постоји и друга могућност и могу ствари поћи и другим путем и баш зато што постоји и та друга могућност, због тога не могу бити пријатељ федерације.

Схваћања о уређењу државе у најужој су вези са свести о нашем народном јединству, а свест о народном јединству у најужој је вези са осећајем љубави или мржње или барем нетрпељивости према другом племену. Аргументи разума и аргументи истог бољег или лошијег социјалног и економског живота стоје у задњим редовима. Они могу само да у позитивном или у негативном смислу појачају онај основни тон који се рађа из тога осећаја.

Ја сам за народно јединство зато и у првом реду зато што сам од гимназијских клупа научио да волим Хрвате и Словенце. Ја сам унитариста зато и у првом реду зато што сам за народно јединство, а не зато што би био уверен да је унитаристичко уређење државе можда боље и јефтиније него федеративно уређење државе. Хрватски федералисти су против народног јединства зато што немају довољно љубави за Србе, да се изразим најблаже што могу. Зато што су против народног јединства и зато што држе да су Хрвати други народ, који није исти са Србима, зато хрватски федералисти теже за својим засебним национално-државним животом, а питање пореза, побољшање администрације и остали аргументи при том не играју никакву важнију улогу. Кад би они знали да ће их тај засебни живот стајати и несравњено скупље него данас у унитаристичкој Југославији, они би и онда били за одвојени живот, а докле би тако издржали ако терети буду неподношљиви, то је друга ствар. И зато, господо, кад дођу неки такозвани стручњаци, нарочито стручњаци из Србије, па кад почну да нама соли памет да се то питање може лако решити бољом администрацијом и бољим државним уређењем, они говоре ствари које не разумеју. Никакво смањење пореза ни решавање социјалних и економских питања, ни завођење ма како једноставне и јефтине администрације, неће стишати страсти незадовољних Хрвата. Будимо већ једном с тим начисто и не заваравајмо се с тим наивним обманама. Оне ће се стишати само тако ако се код њих развију други национални осећаји, ако се пробуди воља за заједничким животом и развије

свест о народном јединству са Србима и Словенцима. Грађањем школа, путева, мостова, бунара и цистерна то се никада неће постићи. Један леп број народних посланика из Савске бановине бавио се тим послом, подизањем социјалног и културног нивоа хрватских села и уложили су у то много труда и показали ванредних успеха. И наши другови посланици и наша Банска управа у Загребу радили су на подизање хрватског села, али кад је дошао талас хрватског националног покрета, све је то одувано као ситна прашина, (Гласови: Тако је!) јер тај хрватски националистички покрет не тражи ни равне путеве ни сигурне мостове, него хоће само да слободно хрватије студа и на сваком месту и да, како они кажу, газдује у својој хрватској држави како он хоће по милој вољи. (Др. Миленко Марковић: Да бије Србе!)

Ви сте, господо, чули, мислим на јучерашњој седници, говор једног претставника Владине већнице који је позивао Скупштину да се врати на решавање социјалних и економских питања и да пусти политичка питања. (Гласови: Ко је то био?) Г. Цветковић. Касно се сетио. (Гласови: Тако је!) Касно се сетио јер нас сада време и прилике тако силно гурају са тим економским питањима у страну, као што снага лавине пред собом гура шљунак. Никада се ниједна Народна скупштина није мање бавила политичким питањима него Скупштина из године 1931. Никада се посланици нису више бавили социјалним и економским питањима него посланици из пређашње Скупштине, па ипак су данас политичка питања на првоме месту и свет има за њих, крај све своје беде и невоље, највећи интерес. То није кривица нас који смо бирани 5 маја, него оних који су та питања изнели на површину после 5 маја и створили такву ситуацију. (Гласови: Тако је!) И сада, господо, што ће сав народ отићи и поћи том политичком струјом, то је посве разумљиво. У том га нећемо моћи да задржимо ни уредбом о дуговима, ни уредбом о каматама, јер је свему народу први интерес, у каквој ће држави живети и шта ће бити са државом, јер се он живо интересује за политичка питања. И пошто се та питања стављају у први ред, зато се он данас за та питања брине више него за питања социјална и економска.

Господо, ко стоји на становишту да су Срби и Хрвати два народа, па још уз то оштро одвојена један од другог, како се каже хиљадугодишњом културом, историјом, именом, традицијом и вером, а вера је у овој ствари нешто најодлучније, ко је одлучан противник народног јединства, сасвим је логично да тражи федеративан облик државе, па ако га ни то не буде задовољавало, или ако увиди да може живети и сасвим засебно, он ће тражити и раскид федерације.

Кад би једанпут дошло време да се говори о федеративном уређењу Југославије, онда не би био главни спор, као што то неки истичу, однос између федералних влада и централне владе, него би главни спор био око повлачења граница у федералној држави. Главни спор био би у том што би стварање независне Хрватске места изазвало питање Велике Србије. (Гласови: Тако је!) И као што би хрватски федералисти настојали да што више прошире и осигурају границе Хрватске, тако исто би настојали и федералисте са српске стране, јер би и једни и други стрепели од онога што би федерација могла да донесе, а она би могла да

донесе и коначно разграничење. У томе би дакле настао спор за који ја не знам како би се уопште решио. (Одобравање.)

Но све су то бриге самих федералиста, а нису бриге нас унитариста. Наша је брига у томе да бранимо и чувамо уређење Југославије на основу Устава од 1931 и да у границама тога Устава дајемо бановинама најшире аутономије, колико то доиста траже истински интереси државне управе и интереси народа, и то југословенског народа, без обзира шта траже племенски шовинисти и сепаратисти, јер ми знамо да њих не можемо задовољити никаквим бановинским аутономијама, зато ми те аутономије и не дајемо ради њих и њихових захтева, него у интересу опште наше ствари.

Ми, Југословени унитаристе, не смемо застати у нашем раду на стварању југословенске нације и југословенске демократије која ће у практичном политичком животу развијати свест о југословенском народу, насупрот онима који у нашем народу развијају свест о три народа и који стварају племенске демократије путем племенских и верских странака, које имају задатак да што више задржавају и коче процес југословенског духовног уједињавања.

Господо! Последњи је час да се окупе све југословенске снаге и да се организују независно од свих влада и активних претседника Министарског савета. То је потребно ради развијања југословенске националне свести, ради развијања националног и политичког морала, ради одржавања и унапређења великог дела неумрлог Краља Александра. (Буран аплауз).

Потпретседник др. Јосип Режек: Има реч народни посланик г. Андреј Вебле.

Dr. Andrej Veble: Visoka skupščina! Generalna debata o predloženih budžetskih dvanajstinah se bliža koncu. Številni govorniki, ki so že govorili o teh dvanajstinah, so izrečno obravnali vsa pereča politična in gospodarsko-socijalna ter finančna vprašanja, ki so danes na dnevnem redu. Zdi se mi, da skoraj ni mogoče povedati kaj stvarno novega. In vendar si usojam prositi Vas nekoliko potrpljenja, da slišite tudi moj glas in da čujete kakšni so razlogi, ki jih imamo mi slovenski narodni poslanci iz Dravske banovine, da glasujemo za budžetske dvanajstine.

Prvi razlog za sprejetje dvanajstin je okolnost, da imamo mi narodni poslanci v soglasju z veliko večino našega naroda popolno zaupanje v vladu pod predsedstvom g. Milana Stojadinovića (živalno odobravanje). Mi smo uverjeni, da ima sedanja vlada najboljšo voljo in pogum izvajati svojo politiko v smislu svoje deklaracije z dne 5. julija t. l. Stojč na temelju sedanje ustave iz l. 1931 in zvesta načelu državnega in narodnega edinstva namerava sedanja vlada prilagoditi nekatere zakone, zlasti tako zvane politične zakone, (tiskovni zakon, zakon o društvi in shodih ter volilni zakon), težnjam in željam ljudstva. S temi reformami hoče vlada zopet najti pot do naroda, omogočiti hoče sodelovanje tudi tistim, ki so v zadnjih letih stali ob strani državne uprave in političnega življenja sploh. Tiskovni zakon, zakon o društvi in zborih ter volilni zakon naj omogočijo večjo svobodo tisku, društvenemu in političnemu življenju. Zahtevane in napovedane reforme teh zakonov nedvomno odgovarjajo težnjam in željam ljudstva. Prepričani smo, da bodo baš ti politični za-

koni združili ogromno večino našega naroda v ustvarjajočem pozitivnem delu na pomirjenju političnih strasti in za rešitev perečih gospodarsko-socijalnih in političnih vprašanj v naši državi. Dekoncentracija državne uprave in izgraditev samouprav je nemogoča, ako se ne dovoli svoboda tiska, svoboda društev in zborov in ako se ne zajamči s splošno, enako direktno in tajno volilno pravico, da pride povsod in v vseh javno-pravnih zastopih do izraza resnična in nepotvorjena svoboda naroda. (Živahno pritrjevanje). Mi sicer ne vemo, v kakšnem pravcu in do katere mere pridejo ta načela do izraza v teh političnih zakonih. Izraziti hočem samo željo, naj bodo ti zakoni širokogrudni, moderni in prožeti z demokratičnim duhom. Demokracija je diskusija, tako je dr. Masarik nekôč označil demokracijo. Naj se torej ne zapirajo ventili ljudske volje in naj se zajamči svobodnejše izražanje misli in želj v tisku, v društvih in zborih ter pri volitvah, na temelju splošne, enake, direktne in tajne volilne pravice.

Drugi razlog, da glasujemo za sprejem budžetskih dvanajstin, je državna nujnost, ker to zahtevajo višji interesi državne uprave. Vsi dobro vemo, da sedanja Vlada radi kratkega časa ni mogla izdelati in predložiti rednega budžeta za tekoče budžetsko leto. Že sestava budžeta po posameznih ministrstvih zahteva temeljitih in daljših priprav, še več pa pretres rednega proračuna v skupščini. Državna uprava ne more biti brez potrebnih sredstev, ker bi brez proračuna oziroma budžetskih dvanajstin zastal ves državni ustroj, pa tudi naš državni kredit bi utrpel veliko škodo. Vsaj je znano, da je redno budžetiranje in pa v budžetu izraženo ravnotežje razhodov in prihodov eden izmed glavnih temeljev državnega kredita in stalnosti valute.

Tretji razlog, da glasujemo za dvanajstine, pa je zaupanje, ki ga imamo zlasti v finančno politiko Vlade in ministra financ g. dr. Letice. Iz njegovega ekspezeja kakor tudi iz poročila finančnega odbora je razvidno, da je naša država glede na finančno politiko že od januarja tega leta, ko je bil finančni minister sedanji predsednik Vlade, krenila v drugo smer, in to na boljše. Sklicujem se na vse davčne olajšave in investicije v svrhu ožvjljenja gospodarstva, ki so bile v tekočem letu zajamčene, (Dr. Novačan: Praktičnih rezultatov pa ni) ter poudarjam, da tudi sedanje dvanajstine prinašajo znatne davčne olajšave našim malim ljudem, kmetom, obrtnikom in malim trgovcem. Naj opozorim na važno znižanje zemljarine, ki se s 1 januarjem 1936 (Dr. Novačan: šele) ponovno zniža za 13 1/3%, tako da bo znižanje zemljarine znašalo v teku enega leta 33 1/3%.

Naj opozorim na važno dejstvo, da je sedanji gospod finančni minister obljubil, da v načelu pristopi k reviziji katastrskega čistega donosa na zemljarino v celi državi. Naj opozorim, da se rok za odplačevanje davčnih zaostankov do leta 1932 zniža v celoti na 15 let in sicer za kmete in obrtnike, da je ukinjen zloglasni in krivični § 7 davčne novele iz leta 1934, ki se nanaša na odmero pridobnine, naj še posebej podčrtam znižanje eksekucijskih stroškov za davke itd. Naglasiti je treba, da vse omenjene olajšave nikakor niso zaključene in da ima vlada resen namen nadaljevati to finančno politiko v smeri razbremenitve gospodarsko šibkejših slojev in v svrhu pravičnejše razdelitve javnih dajatev po načelu davčne pravičnosti.

Z optimizmom nas navdajajo tudi drugi ukrepi sedanje vlade, ki merijo na to, da se polagoma

obnovi celotno narodno gospodarstvo v državi, da se ojači notranji trg in dvigne kupna moč domačih konzumentov, da se vspostavi likvidnost denarnih zavodov, zlasti združništva, in da se povspesuje izvoz vseh naših, zlasti agrarnih proizvodov. Ako natančneje študiramo sedanje budžetske dvanajstine ter jih primerjamo s prejšnjimi rednimi budžeti v naši državi od leta 1929/30 dalje, pridemo do prav zanimivih zaključkov. Od časa, ko so valovi svetovne gospodarske krize zajeli našo državo (približno sredi leta 1931), začanja padati naš nacionalni dohodek, naš izvoz in uvoz, pa tudi državni prihodi. Le z največjim naporom se je ohranilo budžetsko ravnotežje, in to vsled radikalnega znižanja osebnih in stvarnih izdatkov ali razhodov.

Zanimivo je, da je znašal naš letni nacionalni dohodek v času ugodne konjunktore okoli 60 milijard dinarjev, dočim znaša sedaj komaj 30 milijard dinarjev letno. V letu 1929/30 je znašal naš državni budžet 13 milijard 449.27 milijonov dinarjev, vse samoupravne, to je banovinske, sreske in občinske doklade pa 3 milijarde 162.3 milijonov dinarjev. Celokupna obremenitev po javnih dajatvah je znašala torej 16 milijard 611.6 milijonov dinarjev ali 27.6% celokupnega nacionalnega dohodka. Čista fiskalna obremenitev je znašala v naši državi v proračunskem letu 1929/30 okoli 16—18%, kar je še vedno nad normalnim stanjem. V letu 1933/34 so znašali celotni državni dohodki iz davkov in državnih pridobitnih podjetij 9 milijard 650 milijonov dinarjev, samoupravni 2 in pol milijarde dinarjev, skupno torej 12 milijard 150 milijonov dinarjev. To pomeni: 40.5% celokupnega narodnega dohodka gre za javne dajatve. Čista fiskalna obremenitev znaša nekoliko manj kot 30% celotnega narodnega dohodka.

S tem je jasno dokazano, da so javna bremena v razmerju s celotnim nacionalnim dohodkom še vedno previsoka.

Ako primerjamo posamezne budžetske postavke in izračunamo, koliko gre na osebne in koliko na stvarne izdatke, vidimo, da znašajo osebni izdatki celo 57%, stvarni izdatki pa 43% celotnega budžeta. V dobri zadnjih 4 let se je razmerje osebnih in stvarnih izdatkov poslabšalo odločno na škodo stvarnih izdatkov. To pomeni, da se državni aparat vedno bolj birokratizira in da letno rastejo osebni izdatki, dočim stvarni izdatki padajo. Samo penzije znašajo letno približno 1 milijardo 300 milijonov, to je malo manj kot ves budžet vojske in mornarice.

Iz tega pa nujno sledi, da bo treba čimprej pristopiti k reviziji naše celotne državne uprave v smeri dekoncentracije in v smeri izgraditve samouprav po angleškem vzorcu.

Naša državna finančna politika se mora gibati v tej smeri, da se dvigne domača produkcija in celokupno narodno blagostanje in da poraste letni nacionalni dohodek. Zvišati se mora produktivnost dela in kapitala, oživiti se mora duh podjetnosti, delavnosti in požrtvovalnosti, in to vključ autarkističnim poskusom sosednih držav ali po baš radi njih. Ojačanje notranjega trga je mogoče izvesti tudi z lastnim delom in lastno organizacijo.

Mnogo se je v tej debati govorilo o težkem gospodarskem stanju v posameznih banovinah.

Tudi Dravska banovina ima v tem oziru velike teškoče. Fiskalni aparat gotovo nikjer tako točno ne posluje kot pri nas. Proračunani prihodi se pri nas sorazmerno najtočneje plačujejo, celo preko proračunane višine, kar velja zlasti za pridobnino. Na-

glašalo se je že v finančnem odboru, da je Slovenija bogatejša kot druge banovine, ker ima veliko industriju in velik tujski promet. Ta trditev ni točna. Glede industrije ki je po prevratu nastala v Sloveniji, moramo omeniti, da je ta industrija nastala većinomom vsled ugodnosti zaštitne carine, da pa je većinomom last tujih kapitalistov, ki čestokrat grdo izkorišćavaju naše domaće delavstvo in mu plaćuju sramotno nizke mezde. Ves dobićek te tuje anacionalne industrije ne dviga domaćega blagostanja, marveć gre v inozemstvo. To velja zlasti za tekstilno industriju.

Domaća rudarska podjetja se nahajaju v krizi. Privatni premogokopi imaju premalo odjemalcev. Vsled tega so redukcije delavcev na dnevnom redu. Brezposelnost se širi, primanjkuje dela in zaslućka. Vzporedno s tem pa se širijo bolesti, zlasti tuberkuloza, ki ji postala prava ljudska bolest v Dravski banovini. Industrializacija Slovenije je rodila za nas silno pereće delavsko vprašanje v vsej akutnosti.

Tujski promet v Sloveniji se bori z velikim teškoćami, ker se delaju umetne ovire od nekaterih susednih država, pa tudi domaća oblastva (zlasti carinska in policijska) dostokrat po nepotrebnem šikaniraju tućce.

Zavedati se moramo velike gospodarske važnosti tujskoga prometa za našo državu. Mi moramo gledati, da privabimo ćim već tućcev k nam. Dravska, Savska, Primorska in Zetska banovina, pa tudi ostali kraji naše države, nudiju toliko naravnih krasot, da bi moralo biti število inozemskih gostov pri nas vsako leto većje. Pa tudi ugodne, skrajno nizke cene življenskih potreščin, so važni ćinitelj za dvig tujskoga prometa.

Vkljub industriji in tujskemu prometu, pa je Slovenija še vedno pretežno agrarna pokrajina z izrazitim malokmetijstvom, ki se bori z velikim teškoćami za svoj obstoć.

Pomanćkanje domaćih tržišč, rapidno padanje izvoza naših domaćih agrarnih proizvodov, živine, vina, lesa, itd., fiskalna obremenitev, unićenje kreditnega sistema, prezadolćitev, vse to je povzročilo, da se je splošna gospodarska kriza silno občutno pojavila tudi v Dravski banovini.

Zato apeliramo na Kr. vladu, da posveti tudi naši Dravski banovini vso pažnju in da skuša ćim preće rešiti vsa omenjena vprašanja.

Ako na koncu svojega govora še omenim, da je v teh dvanaćstinah zajamćena gradnja univerzitetne biblioteke v Ljubljani v znesku 7.5 milijonov dinarjev in da je v to svrhu v dvanaćstinah osigurana že prva anuiteta v znesku 750.000 dinarjev, da je v finančnom zakonu predvideno tudi pooblastilo za najetje potrebnega posojila, moram izraziti svoje veselje in svoje zadovoljstvo, da se je s tem uresnićila dolgoletna želja in stvarna potreba naše univerze v Ljubljani. Zahvaljujem se vsem tistim, ki so nas podpirali v tej borbi. Zagotavljam vas, da bo naš narod znal ceniti te ųrtve, ki jih doprinašamo za izgradnju naših najviših kulturnih ustanov in da bo još bolj vzljubil našo skupno domovinu, našo lepo Kraljevino Jugoslaviju.

Iz vseh teh razlogov izjavljam, da bom glasovao za sprećetje dvanaćstin. (Ploskanje in odobravanje).

Kao ćlan Finansijskog odbora imao sam više puta prilike da kritiziram pozicije budžetskih dvanaćstina, ali neću da ponavljam ove stvari, nego hoću samo da pomenem jedno krupno pitanje, to je hrvatsko pitanje. Kao narodni poslanik zašćupam breųićki srez, koji se nalazi na samoj granici Dravske bano-

vine. Već za mojih daćkih godina dobro sam se upoznao sa prilikama u Hrvatskoj te stvorio familijarne veze sa bratskim narodom hrvatskim i mogu kao Slovenac podvući samo jedno: da jednako volim braću srpsku kao i braću hrvatsku, i da nas sve mnogo boli ćinjenica da to krupno hrvatsko pitanje još do danas nije rešeno. Ako bi mećutim došlo do sastanka dvojice-trojice Hrvata, Srba i Slovenaca, uveren sam da bi u toku 24 ćasova bilo rešeno to krupno pitanje, ali zbog politićkih desperadosa ovo se pitanje tretira sa vidika, koji nisu ni potrebni ni u interesu države ni naroda. Stoga molim braću Srbe, Hrvate i Slovence u ime Srba, Hrvata i Slovenaca, da zaborave na sve ono što nas razdvaja a da mislimo samo na ono što nas spaja. Nemojmo zaboraviti, šta je sadržina slovenaćke izreke: „Sloga jaći, nesloga tlaći” kao i na sadržinu srpske izreke: „Sloga Srbina spasava”. Budimo svesni i te rećenice: Samo sloga Jugoslaviju spasava! (Dugotraćno odobravanje i pljeskanje).

Potprećsednik dr. Josip Rećek: Reć ima narodni poslanik g. Luka Kostrenćić. (Glasovi: Nije tu!) Dekretiram ex presidio da je izgubio pravo na reć.

Reć ima narodni poslanik g. dr. ųivko Tomašević. (Glasovi: Nije tu!) Dekretiram ex presidio da je izgubio pravo na reć.

Reć ima narodni poslanik g. Ozren Savić. (Glasovi: Nije tu!) Pošto ga nema tu, dekretiram ex presidio da je izgubio pravo na reć. Reć ima narodni poslanik g. Đorđe Jevtić. (Glasovi: Nije tu!) Dekretiram ex presidio da je izgubio pravo na reć.

Reć ima narodni poslanik g. dr. Jure Koće.

Dr. Jure Koće: Gospodo narodni poslanici, danas pre podne ćuli smo od više predgovornika apele da ne glasamo za vladu, da ne glasamo za dvanaćstine. Gospodo, kao ćlan vladine većine koju zašćupam u Dravskoj banovini izjavljujem da ću glasati za dvanaćstine jer postoji u našem narodu uverenje, da će ova Vlada rešiti najkrupnija politićka i ekonomska pitanja. A što se tiće samih dvanaćstina moram da kaųem da se one naslanjaju na prošli budųet i moram da kaųem da se otvoreno govorilo o ovdašnjoj dvanaćstinskoj debati da se radilo pre 1932 godine pa unapred sa deficitarnim budųetima, pa moramo i mi da tu baštinu podnesemo od dr. Đorđevića, a mi znamo da ova baština koju je dobio dr. Stojadinović nije zavidljiva, ali mi znamo da je on kadar i ambiciozan i da će on umeti da je reši.

Ja bih hteo ovde da se osvrnem pre nego što predem na svoja izlaganja, na govor g. Voje Đorđevića koji je kazao da se ekonomski nije pravilno radilo i da se ekonomski nije sprovelo ujedinićenje. Ja kaųem da je Uzunovićev-Đorđevićev rećim bio onaj koji je najviše u svojoj politici podupirao strani kapital, a ubijao domaći kapital.

Kao disciplinovani ćlan vladine većine gledam na osnovu Zakona o dvanaćstinama, o kome danas raspravljamo sa osećajem, da ne mogu staviti predloge za izmenu i dopunu, budući da stojimo pred 1 avgustom, kojeg dana moraju da stupe dvanaćstine na snagu. Još ove jeseni predloųit će nam Kraljevska vlada osnovu novog redovitog budųeta za 1936/37 godinu i koristim današnju priliku da u svome govoru dadem neke sugestije, te se nadam, da će Kraljevska vlada voditi raćuna o tim sugestijama već u idućem predlogu budųeta, pa zbog toga izjavljujem da ću glasati za taj predlog.

Gospodo, osvrnimo se na prošlost, te opredelimo na osnovu žalosnih iskustava stečenih u toj prošlosti naše stanovište za budućnost. U prošlosti vidimo silesiju političara na radu oko uzajamnog zbliženja i ujedinjenja; danas je opće prihvaćeno mišljenje, da ni oni, koji su u tom radu pozitivno radili, nisu doveli do pozitivnog uspeha. Ali budimo pravedni, u jednom su nas političari prošlosti ipak ujedinili, a to je u tegobama svih nas Srba, Hrvata i Slovenaca, zbog kojih danas celokupna naša država jednako pati. S toga mi dozvolite, gospodo, da naglasim, da su u današnjoj situaciji privredna pitanja od presudnog značaja i u takvom obimu, da bi ostala sva aktuelna politička pitanja bez priželjkivanog efekta, kad ne bismo istovremeno pristupili punom energijom i ozbiljnošću rešavanju hitnih i jednako krupnih ekonomskih problema.

Kraljevska vlada je u svojoj deklaraciji vodila računa o otvorenim ekonomskim problemima time, što je pored donošenja političkih zakona naročito napomenula, da će se starati oko oživljenja celokupne privredne aktivnosti u zemlji, a to je danas najpotrebnije i najprešnije. Tri su elementa, koje treba da uočimo kad si postavljamo zadaću oživljenja privredne aktivnosti, a to su rad, kredit i razmena dobara. U toku prošlih 17 godina nismo ni jedan od ovih elemenata potrebnom dinamikom ostvarili, već smo ih mirno, to podvlačim — kočili, zanemarili i poništili. Bivš guverner Narodne banke g. Bajloni je imao pravo, kad je u svoje vreme kazao, da postoji kod nas jedno nevidljivo ministarstvo za ubijanje privrede. Slažem se sa ovom izrekom, jer privreda je bila ovih 17 godina maćuhinski kočena i danas stojimo pred potpunim zastojem njezinim. Vara se onaj, koji se teši, da je kod nas srazmerno bolje no u drugim državama; Poljoprivredni su proizvodi u našoj državi najjeftiniji od svih evropskih država, a što se tiče vrednosti izvezene robe uopće nalazimo se prema međunarodnoj statistici između 27 evropskih država na 25 mestu, a vrednost našeg izvoza proračunata na glavu stanovnika iznosi oko 200 dinara, što znači tek jednu dvanaestinu najboljeg evropskog čoveka.

Prema tome je položaj naše privrede gori nego ikoje druge države sa kojom bismo se želeli uporediti. Istina je jedino to, da je naš narod skroman i, tako da kažem, bez zahteva, ali sve pojave nas opominju, da smo već došli do krajnje tačke strpljivosti našeg seljaka, ašeg zanatlije, pa i našeg trgovca i industrijalca, našeg radnika i radinog čoveka uopće.

Ne podcenjujem današnju svetsku ekonomsku krizu, kojoj ni mi nismo odoleli, ali ja tvrdim, da je kriza kod nas veća, jača, oštrija no u drugim državama, u glavnom, jer smo najviše zbog pogrešne finansijske politike bivšeg ministra finansija dr. Đorđevića zalutali u potpunu stagnaciju naše privrede. Finansijska kriza, napose zaoštrena usled takove finansijske politike, naš je jugoslovenski specijalitet, koji se ispoljava kao naročito akcentuirana celokupna ekonomska kriza, i to zaoštrenje nismo blagovremeno uočili i prema tome ni sprečili. Mi nismo pošli onim pravcem, koji je postavio treći međunarodni štedionički kongres održan maja meseca ove godine u Parizu, a koji pravac glasi: „Dužnost vlada i emisionih banaka jest, da u skladu sa njima potrebnom oprežnošću i u interesu ulagača, te stabilnosti novca drže uvek a naročito u vremenima krize na raspoloženju platežna sredstva, potrebna za to, da se

očuva poverenje ulagača”. Kad bi mi pošli pomenu tim pravcem već 1931 godine, ne bi smo imali danas one zaoštrene specijalno jugoslovenske krize. Unatoč tome, da smo mogli ugledati se već onda u drugim državama koje su bile stavljene pred isti problem, kao na primer Njemačka, Čehoslovačka, Austrija itd. Mi od godine 1931 pa sve do danas nismo stvarno ni pokušali da rešimo ni najmanji deo ovih pitanja. U suprotnosti sa gore utvrđenim gledištem pariskog kongresa, naša Narodna banka, premda zamoljena i pozvata, da priskoči našim novčanim zvodima u pomoć sa platežnim sredstvima — tada se moglo sa vrlo malenim kreditima postići potpuni efekat — se oglušila. Ko može da zamerava narodu, ako je danas uveren, da se nije htelo poduzeti efikasne mere za spašenje novčanih zavoda i time i spašenje samih ulagača. Ovakvom politikom, kojom su se na žalost vrlo dobro slagali i ondašnji gospodin Ministar finansija g. Đorđević i Narodna banka, došli smo do toga da smo ubili svaku privatnu inicijativu i radinost, a sa dilatornim merama bivšeg ministra finansija, kojima se sankcionirala stagnacija u svemu i svačemu, ubili smo poverenje t.j. kredit i to privatni kredit katheksohen, ali ništa manje potresli smo i državni kredit. Mi smo na taj način prešli iz faze naroda sa kreditnim gazdinstvom u nižu fazu naroda sa gotovinskom novčanom izmenom dobara i time naidemo na paradoks da smo narod sa novčanom izmenom dobara, a bez novca. Ko si može zamisliti privrednu aktivnost bez kredita i bez novca. Ja dalje tvrdim, da bez privredne aktivnosti nema novca, bar nema stabilnog i jakog novca. Najsigurnija baza za novac nije zlato, već radinost, produktivnost. A kao dokaz tome služi naš slučaj, jer pored svih nastojanja i briga g. dr. Đorđevića, dinar je pao na strani bar za 28%, međutim nemačka marka kod gotovo nikakvog pokrića u zlatu, ostala je ipak ista nemačka marka, koja je bila i ranije s dobrim pokrićem, a to blagodareći privrednoj aktivnosti kao takovoj.

Gospodo, finansijska politika prijašnjeg ministra finansija dr. Đorđevića proizvela je očajnu situaciju, donevši nam samo loše strae deflacione politike, a prištedene nam nisu bile istovremeno ni najgore posledice inflacije, premda inflacije kao takve nismo imali. A uz deflacionu politiku g. dr. Đorđevića dobili smo još inflacione poreze, koji su bili uterani tako bezobzirno, da su poništili hiljade i hiljade poreskih subjekata. Na koju se evropsku državu ugledao on i bivši njegov nestručni pomoćnik. Stradali su pretežno mali ljudi i naš domaći nacionalni kapital, sakupljen decenijama od širokih slojeva našeg naroda u našim regulativnim štedionicama i zadrugama, koje su bile 100% dobro vođene, pa ni Narodna banka ni Državna hipotekarna banka ne mogu to poricati.

Moram da istaknem, da se zatezanjem konačnog stvarnog rešavanja krize naših novčanih zavoda nije jednako pogodilo sve jugoslovenske krajeve. Milijarde depozita kod naših zavoda su čista ekonomska snaga našeg malog čoveka, koji je bez krivnje preko noći postao siromašak, a ko mu može zameriti ako on krivi za to bivše režime i to i za onaj deo posledica krize koji otpada na sveopće ekonomske prilike.

Ja još jednom podvlačim, da je Narodna banka umesto da spasi naše zavode, poduzela baš suprotne mere time, da je podržavala suviše visoku kamatnu stopu imajući u vidu jedino interese svojih akcio-

nara, a prenebregavajući mnogo važnije interese celokupne zemlje, koja joj je poverila onaj skupoceni privilegij emisionog zavoda. Visoka kamatna stopa emisionog zavoda i svih privilegovanih državnih novčanih ustanova izazvala je devijaciju novčanog prometa od privatnih novčanih zavoda u državne. Današnja situacija se karakterizuje isključivom favorizacijom državnih novčanih zavoda, koji su međutim dokazali da daleko nisu dorasli situaciji.

Molim, gospodo, strpljenja, da konkretiziram na jednom daljem primeru svoje poglede. Državna hipotekarna banka neće nikada moći nadomestiti funkcije naših kreditnih zadruga ili regulativnih štedionica, koje su izišle iz naroda odozdo na vis, što je jedino pravilna i zdrava evolucija novčane organizacije. Krive nisu ni zadruge, ni regulativne štedionice, pa niti većina naših novčanih zavoda na tome što se desilo; odgovornost za to pada na njima, iz političkih pobuda, protivne bivše režime. Da budem jasniji u svojim izvodima dozvolite mi, gospodo, da vam na jednom konkretnom krimeru dokažem, kako Državna hipotekarna banka ne odgovara zadaćama, koje bi se smatrale za primerne zadaće takvog državnog zavoda i kako se nepovoljno odražuje njezin rad u našoj privredi.

Čim je došla Državna hipotekarna banka u Sloveniju morali su svi zavodi, regulativne štedionice, zadruge i privatne banke povisiti aktivni i pasivni kamatnjak. Dok se na celoj zemljnoj kugli vidi da država podržava tendenciju snižavanja kamatniaka napose u teškim ekonomskim periodama, je velikim privilegijama snabdevena Državna hipotekarna banka diktovala povišenje kamatnjaka, jer nije razumela svoje misije kao privilegovan zavod.

Zašto je naša Uprava fondova likvidirala u Splitu Zemaljski veresijski zavod, koji joj je morao služiti kao primer državne ili javno pravne hipotekarne ustanove. Jednak zavod nalazimo u svim pokrajinama Čehoslovačke republike, a vodi se po principu što manje razlike između aktivnog i pasivnog kamatnjaka, stvarno se postizava kod takovih javno-pravno dobro vodenih zavoda jedna marža od 1/4 do 1/8 procenta; a ti zavodi perhoresciraju zaradu; hipotekarni kredit mora da bude što povoljniji, jevtiniji, a ne da se opterećuje maržom za zaradu na kojoj participiraju i članovi Upravnog odbora i direktori i činovništvo. U drugim zemljama su mesta u Upravnom odboru takvog zavoda počasna, nena-gradena mesta, kod nas se mesta u Upravnom odboru Hipotekarne banke dodeljivaju bivšim režimlijama.

Slično mogu da kažem i o ostalim privilegovanim zavodima, koji su centralistički državni organi. Ko može našem narodu oduzeti dojam, da se svesno pogoduje centralizaciji novčane organizacije, a za to treba da se postojeće novčane organizacije u privatnim rukama što pre likvidiraju.

Apsolutni imperativ svake razumne privredne politike par excellence mora da bude, da normališemo naše kreditne iz dugogodišnjeg iskustva izrasle a ne diletanskim šablonom stvorene prilike, jer tek onda kad budemo imali uobičajene i sanirane kreditne prilike, moći će se privredna kriza presuditi u ispravnom refleksu, onda će biti tek data mogućnost, da postavimo pravilnu dijagnozu krize pojedinih privrednih grana, a time i mogućnost pravilnog lečenja. Stoga naročito naglašujem da se ne slažem sa ni jednom bilo kakvom merom za sanaciju naše privrede,

pre nego budu sanirane naše kreditne prilike. Normalizacija našeg novčarstva odnosno kredita primarna i najnužija je potreba zbog toga, što je time u neposrednoj vezi i pitanje ojačanja narodne kupovne snage odnosno pojačanja domaće, unutrašnje pijace. Jačanje naše unutrašnje pijace nameće se nama kao najnužnija potreba s razloga što idu sve države za autarkijom i sve manje će inostranstvo kupovati naše proizvode, a to već danas vidimo iz onoga što sam si dozvolio uvodno u pogledu našeg izvoza izložiti.

Ako podižemo unutrašnje tržište podićićemo time i cene seljačkih produkata; zato treba u prvom redu stvoriti opće preduslove, jer ko kaže da će podići cene direktnim putem, tj. putem reglementacije, taj ne ide pravilnim putem. Ne reglementacija, nego opća pravilna organizacija! Ja prihvaćam putokaz Armanda Tušea u njegovoj izreci: „Pour sortir de la crise il faut simplifier!”

Ovo pojednostavljenje tumačim ja kao potrebu uspostave normalne cirkulacije a naročito pitanje organizacije kredita, i to u prvom redu privatnog kredita, koje se može rešiti, ako za to postoji dobra volja.

Tu si dozvoljavam nadovezati i problem seljačkih dugova. Ne drži tvrdnja, da je težište krize u seljačkom svetu vezano za problem dugova. Problem sanacije položaja seljaka leži u ojačanju njegove kupovne snage. Jer da i posvema crtamo današnje dugove, u kratkom vremenu ćemo seljaka vidjeti u isto tako kritičnom položaju, ako ne izmenimo općenitu ekonomsku situaciju. Treba stvoriti mogućnost rada i zarade, jer je seljak po svojoj naravi savestan platiša. Uporedo sa stvaranjem pomenutih općenitih uslova, moramo uočiti pitanje razduženja seljaka. Zaštitu seljaka treba postaviti na sasvim nove temelje, kako bi bila ova zaštita socijalno-pravedna, ekonomski dejstvujuća, a sem toga bi morala biti podesna da vrati seljaku izgubljenu kreditnu sposobnost. Novi principi na kojima bi morala da bude osnovana zaštita seljaka jesu: umesto dilatorne mere sadašnjih odredaba moratorija seljačkih dugova treba uzakoniti aktivno dejstvujuću meru razduženja seljaka; pomoć treba u takvoj akciji pružiti ne po suhoj cifri duga, odnosno ne po okolnostima za vreme zaduživanja, već po sadašnjem ličnom stanju dužnika i po oceni sadašnjih njegovih prilika uz saradnju suda, odnosno uz saradnju naročite komisije u kojoj bi bio zastupljen i sud. Tim putem bismo postupak individualizirali i bismo imali mogućnosti da izbegnemo nepravednim šablonima koje pravnik supsumira pod „summum jus summa injuria”. Već samim individualizovanjem vraćamo zemljoradniku njegovu kreditnu sposobnost, koju mu je oduzela kolektivna zaštita. U takvoj formi naći će se i mogućnost nuditi marljivom dužniku i mogućnost izvesnih beneficija ako pre roka podmiri svoje obaveze. Time bi dobio agilni dužnik novi impuls. Ja nisam pesimista u pogledu sanacije zaduženja našeg seljaka. Dok po našoj statistici otpada na pojedinog seljaka oko 550 dinara duga, tereti čehoslovačkog seljaka deseterostruki dug, ipak savladaju čehoslovački seljaci svoje dugove bez naročitih poteškoća, a kod nas je položaj nezaduženog seljaka podjednako težak kao što je i položaj zaduženog, budući da ni prvi ni drugi nemaju gotovine za nakup robe niti imaju novac za porez.

Vraćam se na problem jačanja našeg unutrašnjeg tržišta, te u vezi toga moram skrenuti pažnju na to da naša spoljašnja trgovina nailazi i kod naših poli-

tičkih prijatelja na zapreke, koje diktuju autarktične tendencije, svuda susrećemo načelo „do ut des”; i mi moramo da usvojimo ovo načelo ako hoćemo da na svetskom tržištu prodiremo u većoj meri no do sada.

Govoreći o ojačanju našeg tržišta treba da se dodirnem vrlo gorućeg pitanja uposlenja naše omladine. Nekoliko desetaka hiljada stranaca zaposlenih je u našoj državi koji zarade od prilike jednu milijardu 400 miliona dinara godišnje. Kad bi mi ovo pitanje pravilno rešili, spasili bi time svu našu nezaposlenu omladinu, koja danas traži zatočište u ekstremnim strujama. Akcija zaposlenja naše omladine odnosno stvaranje izgleda za uposlenje je najuspešnija akcija za povratak od ekstremističkih ideja. Omladina je bila uvek radikalna, pa se joj ne sme zameriti, ako ispoljava radikalnije tendencije. Naravno, čito se daje što šta tumačiti time što do sada nije imala omladina videti zadovoljavajućih akcija, već je videla samo inerciju na privrednom i socijalnom polju, pa je zato išla svojim putem. Ovde bi hteo uputiti glasan memento svima političarima, koji se nadaju da će i dalje voditi politiku, da vode sa više ozbiljnosti računa o našoj omladini nego se to do sada činilo. Ja sam uveren, da govorim ovde u korist društvenog poretka u našoj državi, a što tražim, jest razumna privredna politika, jer socijalna pravda je najsigurnija osnova jake države. Gospodo, ogledajmo si susedne države, kako se one brinu za omladinu, pa ćete mi kazati da imam pravo.

Tu bih htio da posvetim nekoliko reči i problemu malog čoveka, kojemu treba osigurati egzistenciju. Tendencija podržavanja malog čoveka morala bi se sprovesti kroz čitavo naše privredno zakonodavstvo, napose moram da istaknem odredbe o našem zanatlijevstvu. U svima državama u poslednje se vreme mnogo vodi računa o zanatlijama pa se ovom staležu posvećuje sve veća pažnja, a to s razloga jer je zanatlija baš tako važan faktor, u našoj privredi kao što je zemljoradnik. Zanatlija je isto tako individualni proizvođač svojeg produkta u celini, kao i zemljoradnik, on je mali čovek koji imade malu radnju, ali ta radnja pretstavlja u svojoj biti jednu zdravu i važnu privrednu jedinicu, zanatlijski rad sačuva čoveka, zanatlija ostaje uvek samostalno lice, te samostalan i nezavisan radnik, pa je u interesu same države, da ona podupire zanatlijevstvo svima snagama, jer je za državu mnogo važnije, da imamo više zdravih malih zanatlija, nego glomazne industrije, naročito strane, koje sa svojim metodama i sistemima direktno krše u našoj zemlji naše propise Zakona o zaštiti radnika. Treba je omogućiti zanatlijama veću participaciju na javnim radovima, odnosno na licitacijama države i samoupravnih tela i u tom pravcu izmeniti Zakon o državnom računovodstvu. Dalje je potrebno da se sa gledišta zaštite maloga zanatlije izmeni i Zakon o neposrednim porezima. Ako pravilno uočimo značaj staleža zanatlija kao eminentno privredno nacionalnog faktora u našoj zemlji, onda nalazimo da je opravdan i zahtev zanatlija o donošenju zakona o suzbijanju bespravnog rada. Jednako opravdanje i zahtev zanatlija, da se ih pomogne napose u njihovim zadrugama jeftinim kreditom.

Zaustavio sam se namerno duže kod problema seljaka i zanatlija, jer su to dva najvažnija faktora u našoj zemlji, a oba su danas u jednako nepovoljnom položaju. U mom Srezu črnemeljskom seljak nema čime da kupi žižice ni so, a kamo li odelo ili

obuće. Čitavo selo iznajmljuje si vatru a uz to je srez u pogledu prehrane potpuno pasivan, tako da je pored svega narod još i gladan. Nije čudo što je seljak postao apatičan, a apatija je gora od svega. U istom položaju nalazi se tamo i zanatlija. Znam da takav položaj nije samo u mom srezu, već u većini srezova naše države. Emigracija nama je prije donela godišnje preko 1 milijarde dinara a sada ne dobijemo više od 100 miliona u čitavoj državi, već prirodni prirast pučanstva ostaje sada u otadžbini pa nam se i ovde nameće problem uposlenja naših domaćih ljudi, koji su se u ranijim godinama iseljavali i kao zemljoradnici i kao zanatlije.

Ne mogu da propustim priliku, da govorim široj javnosti o teškom položaju industrije u Dravskoj banovini. Često čujemo da je industrija u Dravskoj banovini cvatuća, da se tamo postizavaju veliki privredni uspesi, da je bez mala čitava država potrošač slovenačkih industrijskih proizvoda, pa da je prema tome Slovenija sposobna da izdašno doprinosi opštim budžetskim svrhama.

Istina je, da je u Sloveniji životni standard zato, što se skupoće životnih namirnica tiče, vrlo visok. Slovenija je pokrajina u kojoj se najskuplje živi. Ali Slovenija je već odavna prestala biti cvatuća. Raniji režimi svojom poreskom, industrijskom i saobraćajnom politikom postigli su, da je to što se danas u Sloveniji vidi, sve samo prividno, a naličje je potpuno drukčije. Kriza, koja je susedne evropske države samo potrebla, po zaslugi i nevidavnosti merodavnih ranijih faktora je Sloveniju upravo upropastila. Tihi i demonstrativni štrajk, kojega su neposredno pred ministra g. Dorđevića provela sva preduzeća u Ljubljani počev od industrije do trafike, bio je jednodušni pokus, da se spase sigurne propasti.

Samo dve činjenice: U Sloveniji imademo 105.000 manuelnih radnika, koji se vode zvanično u evidenciji i 10.000 rudara; zvanično je utvrđeno, da je već nekoliko godina do 25.000 od njih nezaposlenih. Ispod 22.000 besposlenih još nismo videli u Sloveniji zadnjih 5 godina. Dakle jedna petina ili 20% radništva je stalno nezaposleno. Stanje kod inteligentnog radništva nije bolje, dapače još i gore. Druga činjenica: Slovenija je po podacima zvaničnih zvaničnih ustanova u pogledu nadnica na drugom najgorem mestu u državi. Ima starijih industrija, koje plaćaju još prihvatljive premde niske nadnice, ali ima preduzeća, koja plaćaju za 8 satni rad 10 dinara, dapače i 5 dinara (mesečno 150 dinara).

Niz tvornica stoji, ili radi sa minimalnim iskorišćenjem kapaciteta. Velika većina tvornica radi prema narudžbi, dakle radi samo kad imade narudžbu. Samo manji deo je sretniji, da može da radi na zalihu. Više od dve trećine industrije radi sa bankovnim kreditom, o kojem znademo, da ćemo morati sa njim rešiti celokupni naš ekonomski problem. Pod takvim vidikom se razume pravilno, što je mislio g. ministar Dorđević, kad je rekao da Slovenija nije Jugoslavija. S jedne strane Dravska banovina mora da se bori za svoj životni opstanak a s druge strane mora da oseća najoštriju inostranu konkurenciju i neloyalnu konkurenciju. Državnih liferacija imade vrlo malo, dapače ni Srpsko poljoprivredno društvo ne nabavlja kod naše kovinske industrije već iz inostranstva. Bez malo do Beograda stiza uticaj grčke tekstilne industrije, koja zbog naših visokih podvoznih tarifa uživa prednost pred slovenskom robom. Poznato je da se lane usred skromno oživljene sezone

Domžalske industrije šešira od slame preko noći povisila uvozna carina baš kad je imala tvornica da preuzme znatnu količinu sirovina i time je postala domaća roba skuplja od robe uvezene iz inostranstva. Intervencije nisu imale uspeha.

Poznato je da u Sloveniji zvanični aparat tačno posluje. Socijalne dažbine naplaćuje tačno. Socijalne ustanove i obrtni organi strogo kontroliraju; sve to prouzrokuje više troškova. Budući da se u drugim banovinama ne postupa podjednako strogo, rade slovenačka preduzeća znatno teže pod nepovoljnijim uslovima.

Najgore prolazi kovinska industrija, dalje građevinska, sa životnim namirnicama i sa drvom. Jedva srednje radi kožarska industrija. Zaposlenost opazamo bez malo samo u tekstilnoj industriji, koja se je razvila u današnjem obimu, tek posle godine 1935, a bavi se pretežno preradom pamuka i veštačke svile, baš u toj grani su radnici sa malo izuzetaka najgore plaćeni.

Ako se dakle postavlja teza, kako smo ju u zadnjim godinama ponovno čuli, da se industrija u Sloveniji više ne treba proširivati, onda moramo da se pitamo, a šta da radi Dravska banovina? Sigurno je, da je po ekonomskom uspehu postigla sa svojom proizvodnjom vanredno niski stepen. Više nego ikad ranije treba Sloveniji posvetiti vanrednu pozornost i celishodnu brigu, kako bi se od teške bolesti oporavila. Celi niz odluka za sanaciju, kakve su u susednim državama već izvedene, ovde su od preke potrebe. Potreban je bezodvlačno gospodarski nacrt za celishodnu sanaciju. Barem to treba postići, da se opet povрати gospodarsko stanje koje smo već imali pred 1930 godinom. Niti iz daleka nećemo postići stanje proizvodnje u susednim državama.

S obzirom na to smatram za nužnu potrebu da se bar onaj deo centralne uprave, koji se tiče industrije prenese hitno banovinskim upravama. Treba ovlasti banove, da oni izdaju industrijske dozvole, te vode oni nadzor nad industrijskom proizvodnjom. Dok se u zadnjim godinama dozvoljavalo, da se celi niz inostranih preduzeća kod nas nasele, pravilo se zdravim i korisnim nacrtima zapreke, te ih se sprečavalo. Takve pogreške ne smeju se više opetovati. Domaćem kapitalu koji se imade investirati u zdravoj gospodarskoj produkciji, neka se ishode potrebna prava bez smetnji. Strani kapital neka se temeljito ispita i samo u slučaju potrebe dopusti.

Što se tiče javnih radova moram da napomenem, da od prijašnje vlade nagoveštena podela predviđenih kredita ne odgovara očekivanjima naroda u koliko dolazi u obzir Dravska banovina. Što se železnica tiče napominjem samo to, da je bila železnička veza Slovenije sa morem uzakonjenja već 1922 godine, ipak sve do danas nije bilo ništa poduzeto, ma da su u zakonu o prvoj tranši Blerovog zajma predviđena dva miliona dolara za ovu prugu. Gospodo, u našem narodu uzdržano je poverenje u sam autoritet zakona jer se zakon kroz trinaest godina nije ostvario, već je ostao samo komadić hartije, a na žalost novac ne nalazi se u blagajnama sačuvan. Ja tražim i u ime zakona i u ime čitave Dravske banovine, da se zakon ostvari, jer je to pitanje državnog prestiža i državne saobraćajne politike, koja mora čuvati nad tim, da se železnička mreža Slovenije dovede u organičan sklop sa čitavom državnom mrežom i tako dovede Sloveniju po našoj teritoriji na naše more, a ne da se ostane kod dosadašnjeg sta-

nja stvari, jer istina je, da je Slovenija do danas u tom pogledu separatistički tretirana, budući da je ona još danas posle 17 godina još uvek saobraćajno upućena na Italiju pošto dve glavne železničke pruge vode na Trst, dok imademo sa Beogradom jednu prugu, a ni jedne direktne sa našim morem, već mora Ljubljana kod 180 km. vazdušne linije do Sušaka provaliti 330 km. preko Zagreba, da dođe na Sušak. Zbog toga ne mogu da se slažem ni sa izjavom bivšeg ministra Vujića, koju je on dao 12/IV o. g., jer sadrži njegov nacrt nepravednu podelu investicija. A ja apeliram na novog gospodina saobraćajnog ministra, da vodi o izloženim željama računa, kako bismo uputili veliki saobraćaj iz Čehoslovačke, Poljske i velikog dela Srednje Evrope preko naše zemlje u naše jadranske luke, prema tome se pojavljuje taj problem kao pitanje našeg Jadrana par excellence.

Time sam svršio svoja izlaganja privredne i socijalne prirode, u kojima sam samo u kratkim potezima preporučio, da Kraljevska vlada vodio njima računa, i uveren sam, da će skoro pristupiti njihovom rešavanju.

Smatrao sam potrebno istaći sva ta pitanja, jer smatram da je uz političku stranu, koja se po mome skromnom mišljenju možda suviše nateže, srž svih komplikovanih problema u privrednim pitanjima. Pitanje poštenja i ravnih linija naših prošlih vlada u ekonomskim stvarima u našim je krajevima u lošoj uspomeni i mogu da ovde kažem prislovicu: zbog likole omrzeo i Sv. Nikolu. Naprotiv tome živi u narodu danas nada, da će današnja Vlada pristupiti što pre rešavanju aktuelnih političkih i privrednih problema i ja sa svoje strane iskreno želim, da Kraljevska vlada ovo dragoceno poverenje svojim radom u potpunoj meri opravda.

Što se tiče ove Skupštine držim da neće biti dugog veka. Ali to nije važno, već je važno to, kakove će koristi zaista imati narod od ovlašćenja, koja će on Kraljevskoj vladi dati. Konstatujem, da je i prošla vlada Uzunović—Đorđevića imala od Skupštine široka ovlašćenja za rešavanje ekonomskih pitanja. Ali nije zapravo ništa uradila, već je donela samo negativne šablonske mere. Naprotiv sam siguran da će današnja Vlada pristupiti i rešavanju političkih i ekonomskih problema, jer moramo Jugoslaviju spasti ekonomski i time ćemo dati najsigurniju bazu za bilo kakve političke sporazume. Ekonomski se Jugoslavija dade spasiti, jer za to postoje svi preduslovi, samo volje treba i to dobre volje svih merodavnih, kojima mora da drhće srce jednako za svaki pedalj zemlje, pa bilo to oko Dojrana, Ohrida, oko Velebita ili Triglava, a to ja razumem kao pravilno shvatanje jugoslovenske ideje državnog i narodnog jedinstva. Jer državno i narodno jedinstvo će se moći i ostvariti samo u faktima t. j. u jednakom tretiranju svih delova države kao jedne organske celine. (Burno odobravanje).

Gospodo narodni poslanici, dozvolite da kažem na završetku još nekoliko reči zbog toga jer se u verifikacionoj debati od nekih poslanika iznosile samo rdave strane naše istorije, a ja mislim da mi imamo i pozitivnih strana koje možemo da izvučemo iz te istorije i da se po njima ravnamo. Nije bilo odavno kada je bio Vidovdan. Mi znamo da je 15 juni 1389 bio najtužniji dan u istoriji srpskog naroda. Crni oblaci sakrili su bili sunce slobode ali srpski narod nije hteo da veruje da je potučen; on je verovao u slobodu i tako je postao divan niz

kosovskih pesama, tako su postale pesme o Kraljeviću Marku. Iz svih ovih pesama diše neodoljiva snaga i vera u slobodu i budućnost. Čitavo vaspitanje omladine kroz 400 godina bilo je takvo da je kroza nj kao crvena nit išla žudnja za slobodom, za slobodom koja treba da osvane. Ja ovde uzimam kao primer pesmu srpskog pesnika Jovana Jovanovića-Zmaja koji u jednoj od svojih pesama priča kako je otac poveo sina na vašar u obližnju varoš i kazao mu: sine, izberi šta hoćeš da kupiš. A malo dete koje otac vodi za ručicu izabra jednu igračku. Međutim otac mu ne dađe igračku već reče: ne, ti moraš da izabereš pušku jer ćeš da se boriš za slobodu majke Srbije. U jednoj drugoj svojoj pesmi on priča kako deda umire i na samrti pruža mač svome unuku sa rečima: unuče, uzmi mač jer majka Srbija nije oslobođena i ti moraš da nosiš mač, jedanput mora da osvane sunce slobode.

Tako je umro ded sa osmehom na usnama, a tako su umrli i mnogi drugi ali nisu gubili veru i nadu u slobodu. I tako jaka vera morala je da dovede do pobeđa. Srbi su pod vođstvom velikog Kralja Aleksandra osvetili se za poraz na Kosovu i tako je došlo do potpunog oslobođenja u svetskom ratu, kada je srpski vojnik prošao kroz najteža iskušenja, kroz arbansku kalvariju. Tako jaka vera morala je doneti ploda. Ja uzimam opet našeg pesnika Jovana Jovanovića-Zmaja, mogu da kažem našeg pesnika, koji je u jednoj svojoj pesmi kazao — Mudre knjige, kad polete svetom da nas izjednače svetom, zapevaće Raviolja vila, sad je java, što sam nekad snila.

Gospodo, ove mudre knjige znače ekonomsko, privredno i socijalno izjednačenje naše Jugoslavije sa svima najnaprednijim evropskim državama. Mi moramo ići tim pravcem i ja sam siguran da će ovim pravcem ići Vlada g. dr. Stojadinovića. (Živo odobravanje i pljeskanje kod većine).

Potpredsednik dr. Franjo Markić: Ima reč dr. Ante Novačan.

Dr. Ante Novačan: Gospodo narodni poslanici, uzimajući po prvi put reč u Narodnoj skupštini ja ne mogu a da se ne poklonim onim svetim senima naših narodnih junaka i mučenika — i Srba i Hrvata i Slovenaca, koji su žrtvovali svoje živote u borbi za ujedinjenje Jugoslavije — a pre svega da se poklonim Svetim senima Blaženopočivšeg Kralja Aleksandra I Ujedinitelja. (Glasovi: Slava Mu!)

Gospodo, ja sam svestan da kao opozicioni govornik iz Slovenačke ne govorim samo u ime svojih birača nego i u ime sviju onih koji neće doći do reči ni preko biranih narodnih poslanika, mojih kolega iz Slovenačke, a još više onih koji nemaju u ovoj Narodnoj skupštini pretstavnik prema svojim gledištima na političku situaciju. Ja tvrdim dapače gospodo, da govorim i u ime pristalica Ministra unutrašnjih poslova g. dr. Korošca, njegovih prijatelja iz bivše Slovenske ljudske stranke.

Gospodo, politička i ekonomska situacija u Slovenačkoj nije ružičasta. Politička i ekonomska situacija u Slovenačkoj takva je kakva nije bila još nikada. Kad putujete Slovenačkom vi vidite naše lepe bele kućice, vidite naše ponosite gospodarske zgrade, lepo obradena polja i čisto odevene ljude, ali ne vidite gospodo, bar na prvi pogled, ne vidite kako danas naš narod živi. Naš se narod bori danas sa nezapamćenim privrednim poteškoćama i to u velikoj svojoj većini, te se može reći da životari tek oko gradova i industrijskih centara, dok u provinciji, po brdima vlada strahovita beda: nema odela,

nema slanog hleba, nema gospodo čak ni žižica, te se dešava da po mnogim selima pozajmljuju domaće vatre od ognjišta do ognjišta.

Sve što narod proizvodi i prodaje nema nikakve cene, odnosno cena njegovih proizvoda duboko stoji ispod cena svega onoga što narod mora da kupuje.

Stagnacija u trgovini sa drvljem, podbacivanjem u cenama za stoku, to su dva najteža udarca narodnoj privredi u Slovenačkoj.

Međutim, naš porezni aparat koji je minuciozan do savršenstva nemilosrdno istiskava iz naroda i poslednju paru. Na dnevnom su redu najogavniji prizori egzekucija za zaostale poreze, dok uštede naroda iz starih boljih vremena leže zamrznute u našim novčanim zavodima.

Rezultat takvog privrednog stanja jeste očajanje naroda i ja, gospodo, konstatujem ovde da je našem narodu dogorelo u tolikoj meri da on više niti ne više, niti se žali, nego se je zavio u prkosno ćutanje.

Sa 25 hiljada domaćih nezaposlenih — kojima se pridružuju i teške hiljade nezaposlenih iz Hrvatske i Dalmacije pa čak i iz Bosne — krstare Slovenačkom od kuće do kuće i prose, bedniji od bednijih zalogaj hleba.

Nije čudo gospodo, da takav narod pokazuje izvesnu apatiju više manje za sve što se događa u našem političkom životu — odnosno da narod u takvom stanju, kada je pozvat da kaže svoje mišljenje, zauzimalje najradikalniji stav; i jedino tako gospodo, treba da se ocene onih 20 hiljada glasova koji su pali u Slovenačkoj na petomajskim izborima za listu Mačeka. Na isti način treba da se ocenjuje i današnje raspoloženje širokih masa u Slovenačkoj, koje idu svakim danom sve više u levo, odnosno koje gledaju sve više na Zagreb, očekujući od Zagreba svoj spas.

Čak i među pristalicama bivše slovenske ljudske stranke čuju se kritički glasovi o radu gospodina dr. Korošca, koji dakako nije bio do danas u stanju da im kao član ove Vlade pruži ma kakvu nadu na bolje.

Epizoda g. Pucelja i g. Marušića u slovenačkoj politici, izgleda, stoji pred svojom konačnom likvidacijom. Pokušaj ove gospode, koja se uostalom spasila u Senatu da zabiju klin u tako zvani jugoslovenski naprednjački front, propao je definitivno. Seljačka ideologija ove gospode bila je privlačna samo dotle dok se je držala svoje staleske osnovice, ali je propala i ona čiju su gospoda Pucelj i Marušić pokušali da preuzmu i političko vodstvo u Slovenačkoj. Redovi bivše slovenačke ljudske stranke poljuljali su do te mere da se može reći već danas da su prvaci slovenske ljudske stranke propovedanjem apstinencije na petomajskim izborima zadali klerikalizmu, kao političkom faktorom u Slovenačkoj, najteži udarac. Ostaje još front više ili manje crvenih, koji nema znatnih organizacija ali koji je uvek spreman da ide za svojim crvenim barjakom. Vi vidite, dakle, gospodo, da je većina naroda u Slovenačkoj danas bez prave političke orijentacije i da će radi teškog privrednog stanja kod prve prilike da se izjasni za najradikalnija politička gesla, koja mu dolaze danas jedino iz Zagreba i od crvenih. Ja tvrdim, gospodo, da je u Slovenačkoj danas Maček popularniji od g. dr. Korošca i da će na prvim slobodnim izborima g. Maček da tuče ne samo sve nas nego i samog g. dr. Korošca. (Protesti poslanika iz Dravske banovine).

U vezi sa ovim izvodima moram i ja, gospodo, da predem na tako zvano hrvatsko pitanje. Vi vidite, gospodo, da to hrvatsko pitanje odjekuje u Slovenačkoj sasvim drukčije nego što se postavlja u Zagre-

bu i kako se gleda na njega ovde u Beogradu. U slovenačkoj se stav g. Mačeka prihvata kao jedan najradikalniji izraz nezadovoljstva sa celokupnom našom državnom upravom, koja nosi pored svih pojava svetske ekonomske krize u Jugoslaviji tešku odgovornost za ceo onaj višak zla kod nas, koje zlo ne bi smelo da postoji i pored najtežih udaraca svetske krize na našu privredu. I ja mislim, gospodo, da je ovo što tvrdim pravi ključ od hrvatskog pitanja. Ja se pitam, gospodo, da li je Našička afera smanjila ili povećala težinu hrvatskog pitanja? Ja vas, pitam, gospodo, da li je poslednja promena vlade, odnosno način na koji je do te promene došlo, ublažio ili još više radikalizovao redove oko g. dr. Mačeka u čitavoj Jugoslaviji? Ja se pitam, gospodo, nisu li svi ti nesretni i nespretni eksperimenti oko unutrašnjega uređenja države prouzrokovali hrvatsko pitanje, koje bez potrebe nosi, bar u prema nama neprijateljskom inostranstvu — fikciju državno-pravnog hrvatskog pitanja; nisu li svi ti eksperimenti iz Beograda, bili sve drugo samo ne iskreni pokušaji za bratski sporazum? Svi ti nama poznati eksperimenti, gospodo, doterali su hrvatsko pitanje dotele da je danas hrvatska politika, kao jedan od izraza jedinstvene rase jugoslovenske, poprimila karakter srpske politike, srpske slobodarske politike, borbe za srpsku slobodu, t.j. gospodo, da po mom shvaćanju današnja hrvatska politika nije ništa drugo nego nekadašnja srpska slobodarska borbenost u katoličkom izdanju. I kako je i Srbima i Hrvatima u velikoj meri svojstveno ono što Nietzsche zove „den Willen zum Tragischen“ — ja sam gospodo, nažalost duboko uveren da će takozvano hrvatsko pitanje i u budućnosti da predstavlja jedan od najtežih problema naše unutrašnje politike.

Jasno je, gospodo, da moramo mi Slovenci, naročito mi jugoslovenski orijentisani slovenački intelektualci u hrvatskom pitanju zauzeti stav i dobronamernih posrednika i boraca u svesti, da bi baš mi Slovenci, možda i svojom egzistencijom platili račun kada bi nesrećom srpsko-hrvatski spor sazeo do svog tragičnog viška. Ja lično u to još ne verujem, jer sam među Hrvatima do sada doživio jednu spoznaju: „Hrvat je protivnik, ali izdajica nikada“.

Stoga je, gospodo, moje duboko uverenje da sve ono što se radi u našoj unutrašnjoj i sve što se u toj politici u budućnosti sprema, ne valja i da ne odgovara najvitalnijim uslovima opstanka Kraljevine Jugoslavije. Pored najboljih namera Vlade g. Stojadinovića — (pa svaka Vlada u Jugoslaviji bila je dobronamerna) — ja ne vidim izlaza iz naših unutrašnjih nedaća sve dotele dok se na tribini Pretsednika Vlade ne pojavi muž energičan, čovek koji će zamisao šestojanuarske politike bezkompromisno da provede to kraja ne silom, nego po pameti. Ne upravnim i poreskim veksacijama, nego prema jednostavnim principima zdrave državne uprave. Također ne sa političarima, kojima su stranačke strasti zamaglile pamet, nego sa pravim istinskim rodoljubima, kojih u Jugoslaviji, hvala Bogu, ima u svima njezinim delovima. Takav čovek mogao bi da radi i sa nama, sa ovom Narodnom skupštinom koja će inače, budu li se stvari razvijale kao do sada uskoro da se promeni u groblje mrtvih inicijativa.

Ja vidim jasno, gospodo narodni poslanici, da će takav čovek morati da dođe silom prilika pre ili posle, danas ili sutra, koji će sa jednim unapred izradenim programom da izleči sve grane naše državne uprave, da podigne našu privredu i razduži seljaka —

da pravedno reši sva socijalna pitanja, naročito pitanje radničko — da reši hrvatsko pitanje jednim bratskim sporazumom, ili ako to odmah ne ide, da to pitanje odloži bez boli za ikoga, da podvrgne temeljitoj reviziji sve naše trgovinske ugovore sa stranim državama, da posvećuje najveću pažnju našim manjinama gde god se one nalazile, našim manjinama pod Italijom i u Koruškoj pod Austrijom i u Madarskoj, srpskim manjinama oko Temišvara i oko Soluna. Jer, gospodo, mi nismo stomilionska nacija i mi moramo da podignemo svaku jagodu našeg življa u inostranstvu.

Nadalje, treba da se prikupe naše koloniste u velikom svetu i da se povežu što više sa materom zemljom. Najglavnije je, da se udari novi smer celokupnom našem javnom mišljenju u pravcu apsolutnog i tvrdog jugoslovenskog nacionalnog egoizma i pregnuća sa razmakom sviju naših energija. Tako će Kraljevina Jugoslavija na dan punoletstva Nj. V. Kralja Petra biti moderno uređena, jedinstvena, zdrava i moćna država sa zadovoljnim stanovništvom.

Gospodo narodni poslanici, ja verujem da će takav čovek doći, jer verujem u permanentnost onih sila koje su Kraljevinu Jugoslaviju stvorile.

Glasaću protivu budžeta dvanaestina, jer u današnjoj Vladi ne vidim jemstva za sprovođenje politike 6 januara. (Pljeskanje na levici).

Potpretседnik Franjo Markić: Ima reč izvestilac manjine narodni poslanik g. Nikola Kabalin.

Izvestilac manjine Nikola Kabalin: Gospodo narodni poslanici, kao izvestilac manjine, slobodan sam da dadem jedan kratak rezime razloga radi kojih smo glasali protiv ovog budžeta.

Što se tiče cifarskog dela budžeta, postavljali su naši govornici prigovor, pre svega, da su se podnele dvanaestine, a, s druge strane, da je sastav budžeta nepregledan, da je porazbacan, da ne odgovara stvarnim potrebama naroda i da ima u njemu deficita, dakle da nije uravnotežen. Vlada se je branila da ona nije imala vremena da donese budžet, a ipak je neosporno, da je g. Ministar finansija, koji je bio u istom Ministarstvu i za vreme ministროvanja g. dra Stojadinovića, mogao i imao mogućnosti da spremi predlog budžeta. Da budžet ne odgovara stvarnim potrebama naroda najbolje dokazuje činjenica, da je u Finansijskom odboru i po nama primljen, pored budžeta Ministarstva vojske i mornarice, i budžet Ministarstva poljoprivrede i Ministarstva socijalne politike, s motivacijom: da bi Finansijski odbor samo povećao stavke toga dela budžeta, kad bi bio u mogućnosti.

Rasprava o budžetu, kakogod izgledalo na prvi mah da se otešla, po našem mišljenju ipak je bila prekratka. Ko je vodio raspravu o budžetima i u drugim telima i u malim samoupravnim jedinicama, vrlo dobro zna šta znači rasprava temeljita i sa poznavanjem predmeta jednog budžeta. Ako se uzme da naš budžet iznaša ekvivalentni deo od osam dvanaestina kod budžeta od preko 10 milijardi, onda je sigurno da je ovo deset dana što smo mi proboravili u Finansijskom odboru i ova dva dana što ovde raspravljamo budžet, neosporno prekratko vreme, da bi se taj budžet mogao svestranom promotriti, oceniti i eventualno ispraviti. Kraljevska vlada ne samo da to nije uvidela, nego je u Finansijskom odboru pokušala da ga reši u ciglo 2—3 dana. I trebali smo dati jedan otpor, a ja sa radošću konstatujem da smo tu svi mi bili jednaki, i sa leve i sa desne strane i da kažemo:

da je potrebno da se budžet raspravi temeljito, u koliko nam to vreme dopušta, jer i nama sa strane manjine nije bilo stalo do toga da zemlja ostane 1 avgusta bez budžeta. Radi toga je i naša kritika u Finansijskom odboru bila stvarna, i to su nam priznali svi, ne samo Pretsedništvo finansijskog odbora, nego i ministri, koji su slušali naša izlaganja. I za ovo je dokaz to, što smo mi glasali kod Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja i Ministarstva poljoprivrede u prilog vladinog predloga, i to samo radi toga jer taj deo budžeta nismo mogli povisiti.

Ja se ne bih želeo upuštati u privrednu politiku Vlade općenitu, sa razloga što su svi predgovornici, pa čak i iz većine, ta pitanja dosta dotakli. Ono što sam već spomenuo, sigurno je to: da Vlada kroz ovaj budžet nije nikako vodila dovoljno računa o širokim slojevima naroda. Sve one partije, sve one stavke gde su imali biti dotirani krajevi, staleži koji čine široku bazu našeg naroda, nisu dovoljno dotirani, a krajevi, staleži i društvene vrste koje su više stajali — te su bolje prošle.

Za jedan od najboljih dokaza navešću primera radi pitanje osnovnih škola. Predlog budžeta predviđeo je svega 3 miliona dinara za podizanje osnovnih škola. Ako uzmemo da jedna osnovna škola stoji prosečno 300.000 dinara, onda se vidi kako je to jedna iščezavajuća malena cifra za našu zemlju. Ja sam imao prilike da budem u jednoj samoupravnoj jedinici koja je imala 125 opština, i mi smo dali jedne godine preko 5 i po miliona, a jedne godine preko 7 miliona dinara za osnovne škole. Ako uzmete da u našoj državi ima 3.500 do 4.000 opština, onda povucite zaključak, da li je cifra od 3 miliona dovoljna.

Isto to bi se moglo kazati i o drugim budžetima gde se radi o potrebama naroda. Tendencija predloga o budžetskim dvanaestinama u upoređenju prema budžetskom predlogu od 1934/35, na osnovu koga je i radena, išla je unatrag. Kod slučaja održavanja morskih luka bilo je predviđeno 5 miliona dinara, a predlog budžeta snizio je to na 3 miliona. Zahvaljujući susretljivosti g. Ministra finansija, što mu ovde priznajem, mi smo uspeli ne samo da je dignemo na 5 miliona nego da je i povisimo na 10 miliona.

Imam da stavim još jedan prigovor Kraljevskoj vladi, i to u pogledu poslaničkih amandmana. Prema mojoj informaciji podneseno je putem Narodne skupštine Finansijskom odboru oko 200 poslaničkih amandmana. Ja se, naravno, ne mogu upuštati u razmatranje da li su ti amandmani bili doista i opravdani i da li je željama koje su bile u njima izražene, trebalo udovoljiti ili ne, s razloga, jer ti amandmani nisu nama ni pročitani. Ali jedno naušalno odbijanje amandmana bez rasprave, to ne ide, jer su u svemu bili primljeni dva-tri amandmana značajnije vrednosti, a svi drugi su odbijeni. Baš radi toga što nisu bili raspravljani ti amandmani, mi nismo mogli dobiti ni pravi uvid koje su potrebe pojedinih krajeva najhitnije, koje bi trebalo kroz budžet sprovesti. Ima doduše, priznajem, u budžetskim dvanaestinama, kao što i u Finansijskim zakonima našim, jedna heriditarna pogreška, a to je da je on postao jedan omnibus zakon. Kroz njega se menjaju svi zakoni tako, da se kao što lepo reče jedan pravnik u Finansijskom odboru: nijedan pravnik ne može više snaći. Na svaki način bi trebalo da Kraljevske vlade izbegavaju ovaj način donošenja zakona, jer će nastati u našem zakonodavstvu pravi haos. Ove okolnosti upotrebila je Kraljevska vlada da na neki način dade znati da Skupštini nije potrebno da mnogo radi. To je dalo

povoda da kroz taj zakon ona nije tražila, kao što se pre tražilo, da se donesu samo uredbe kojima se imaju sprovoditi zakoni, nego je tražila preinake, ozakonjenja novih zakona kako političkih tako i onih privrednog značaja.

Iako je u lanjskom budžetu bilo predviđeno ovlašćenje za zakone privrednog karaktera, ipak se Vlada poslužila ove godine tom praksom i tražila je ovlašćenje političke prirode. Dok razumem da se ovlašćenja privredne prirode, pogotovu u današnje vreme kad se kinematografskom brzinom odvija privredni život jer je potrebno da se stanovite mere preko noći sprovedu u život, tako ne razumem da se traži to za političke zakone. Mnogi predgovornici i sa jedne i sa druge strane dovoljno su tretirali ovo pitanje. Ja bih ga hteo samo da rezimiram. Pitanje političkih ovlašćenja, koje je prvobitno bilo vrlo generalno, ograničila je kasnije Vlada na tri politička zakona: zakon o izbornom redu, zakon o štampi i zakon o zboru i dogovoru. Ja držim da je od svih govornika najbolje ukazao na teške posledice davanje ovakvog ovlašćenja naš drug Vasilije Trbić kad je potsetio na nedavnu prošlost u našoj parlamentarnoj istoriji, da se ta ovlašćenja nisu dala ni onda kad je bilo izvan svake sumnje da ta ovlašćenja neće biti zloupotrebljena. Vi znate, da ne samo u zemljama koje nemaju Ustava, kao što je primerec Engleska, gde sve počiva na praksi, da i zemljama sa Ustavom pored pisanih zakonskih propisa imade i praksa izvesnu vrednost i kad postoji kakav manjak u zakonu, uvek se traži šta na to kaže praksa i nemojmo mi biti oni na koje će se pozivati naš kasniji politički život i da kaže: ta i ta Skupština dala je ovlašćenje i ono suvereno pravo koje joj daje zakon, dala je nepovlasno jednoj Vladi. Gospoda predgovornici tačno su kazali da i Ustav i Zakon o poslovnom redu po svome duhu zabranjuju davanje takvih ovlašćenja. U našem Ustavu tačno je precizirana razdeoba zakonodavne i upravne vlasti. Niko nama ne daje pravo da mi našu zakonodavnu vlast prenašamo za pitanja eminentne političke važnosti (Dr. B. Kaluderčić: Zar za privredna pitanja to ne stoji!) Za privredna pitanja, Gospodine Kaluderčiću, ja sam naveo razloge, jer to zahteva neophodna državna potreba, a kad možemo odglasati zakon od 10 milijardi u ovako kratko vreme, možemo izborni zakon da odglasamo isto tako brzo, a sigurno i brže nego što će doneti Vlada. Gospodo, to je jedno tako kapitalno pitanje da držim: nikakva obećanja niti deklaracije sa strane Kraljevske vlade u pogledu njezinih namera, nikakvih, stranački računi, nikakve lične simpatije i nikakvi lokalni interesi ne daju nama za pravo da glasamo za ova ovlašćenja. Daleko smo mi od toga da mi tvrdimo da ovi zakoni nisu potrebni. Daleko smo i od toga da se ne zalažemo za slobodu štampe, zbora i dogovora i za savremeni izborni zakon, ali hoćemo to mi da rešimo, a ne da se rešava po sugestijama sa strane.

Naš drug Đorđević kazao je, a ja bih se niemu priključno, da je sigurno da će ti zakoni koje bude sprovela Kraljevska vlada kroz svoj Odbor i njenu većinu, da će biti daleko više reakcionarniji nego kad bismo mi na istima saradivali.

Gospodo, interesantna je jedna okolnost da je Vlada, kroz svoju deklaraciju najavljujući zakone, htela da najavi nov duh, koji će da provejava kroz njezinu politiku, traži moderan izborni zakon, jer je ovaj sadašnji zastareo, a ne poštuje ni dosadašnje odredbe zakona da se taj predlog zakona kroz Skup-

štinu sprovede. Nagoveštavajući široku slobodu štampe, ona pravi smetnje i ne dozvoljava štampanje Mačekove izjave u kojoj se kritikuje rad Vladin i ne dozvoljava donošenje izveštaja sa sednica Finansijskog odbora. Mi smo tražili, gospodo, da se štampa pusti da prisustvuje našim sednicama, ali Vlada to nije dozvolila iz ne znam kakvih razloga. (Čuje se: nikad nije štampa prisustvovala sednicama Finansijskog odbora). Novinari kažu da su uvek bili prisutni. Rad Finansijskog odbora nije nikakva tajna i što se u njemu dešava, ja mislim, da treba da se da javnosti. Zbog toga što joj Vlada nije dozvolila prisustvo Odboru, štampa je jednostrano bila obaveštena, donošeni su govori pojedinaca, a donosilo se i ono što nije rečeno i suprotno od onoga što je kazano. Sad dolazi ono što je najlepše. Kad smo mi slali ispravke i tražili po današnjem Zakonu o štampi da ispravku donese, štampa to nije donela, ne zato što nije htela, nego zato što nije smela. Stoga, gospodo, ja vas pitam kakvu garanciju imamo za slobodu štampu, da će ova Vlada doneti liberalan zakon, kad i ovaj reakcionarni zakon o štampi neće Vlada da provada. Ne smeta ništa Kraljevskoj vladi da je kod tih izveštaja često bacana ljaga na naš obraz. Ja sam to izjavio i u Finansijskom odboru i sad i ovdje hoću da to ponovim, da ne može biti to dok mi kritikujemo politiku g. Mačeka, da nas oni prikazuju kao najveće hrvatoždere, a kad se mi založimo za materijalne interese naroda i hrvatskih krajeva, da to ne sme da dođe u novine. Svaka reč koja padne treba da izade u novinama, jer je to u državnom interesu. Ja verujem da g. Maček poznaje nas kao ispravne i poštene ljude i mnoge od nas i lično poznaje. Čuje se: Sigurno i tebe cenil!) Ceni me više nego mnoge od vas. Mene ceni g. Maček i to mi je poručeno. I kad to mi činimo, onda treba da se to barem toliko obelodani koliko i izveštaji o tome šta je g. Zuber radio u ovom odboru. Evo, gospodo, možda su takve stvari povod da se čine stanovita neraspoloženja prema Beogradu. Ovo su sitnice, gospodo, koje izgledaju tako na oko razlogom da se mnogo puta psovalo na Beograd, da se generaliziralo. Ja ovakav postupak koji je pokriven od strane Kraljevske vlade, odlučno osuđujem. Gospodo, što se tiče slobode zboru i dogovora, opet izgleda da Vlada jedno propagira a drugo se stvarno događa. Vlada je najavila jedan liberalni zakon o slobodi zboru i dogovora, ali tako da stvar odmah, još prije nego što se je izglasao ovaj budžet, da bude predstavljena kao neka nova era da se čine takve manifestacije koje su se tamo izrodile. Evo, gospodo, čemu vodi jedna mera koja se krivo protumači. Gospodo, treba jednom prestati sa tim da se kroz deklaracije daje nešto naslućivati, pa kad seljak siromašan pade na manifestacije da se sretne sa bajonetima i sa batinama. Gospodo, novine pišu, one nagoveštavaju druga vremena, kad seljak to poveruje naiđe na bajonete. Treba jednom s tim da se prestane. Ako ima ko da odgovara, nema onaj siromašan seljak nego onaj koji njega zavodi.

Ja ću vam ispričati jednu anegdotu g. Ljube Davidovića kada je on pre 2 godine pošao sa nekoliko drugova po Srbiji. On se tamo sastao sa starim partijskim drugovima i pitao je jednog: kako ste? Onaj seljak odgovori: zlo, čika Ljubo! Pa kako zlo? Eto, Vi meni pisali pismo, a ja odoh u zatvor, a vi se slobodno šetate. Eto, gospodo, takva je situacija u zemlji. Treba jednom da se zaštitite ti mali ljudi i da se ne dozvoli da se oni progone, nego da budu

proganjani oni koji su inicijatori tih postupaka koje oni izvode. (*Ministar bez portfelja Đura Janković: To se pod ovom Vladom nije dogodilo.*) A šta je bilo u Zagrebu?

Gospodo, nismo mi dakle protiv slobode? Mi svi slobodu tražimo, punu slobodu na svim poljima. A, gospodo, za one koji potkapaju ovu državu, treba upotrebiti svu silu zakona, ali ne samo protiv Hrvata nego i protiv radikala ako oni tako čine. (Smeh.) Jeste, jeste. Ako potkapaju državu i protiv radikala. (Žagor.) Nema ni tu monopola!

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo poslanici, pustite govornika da govori. Izvolite nastaviti govor.

Nikola Kabalin (nastavlja): Kraljevska vlada donela je u svojoj deklaraciji možda, da tako kažem, jednu malu neukusnost, da je kazala da niko nema monopol na čuvanje Jugoslavije, a ja kažem da niko nema monopol vlasti u ovoj državi. I to je jedan od razloga zašto Hrvati nisu zadovoljni.

Gospodo, dolaskom ove Vlade raspisale su se novine, Vladi vrlo bliske, o stvaranju dvaju frontova: na jednoj strani radikali, na drugoj Radićevci. (Jedan glas: A treći?) Nema trećeg, treće ne dozvoljavaju. Nacionalna jugoslovenska manjina ima da čuti, imaće po sistemu g. Santoa da dolazi u Parlament. Jer, gospodo, protiv takvog grupisanja ja se najodlučnije ograđujem. Razumljivo je, ako bi se provela jedna takva razdeoba radikala i Radićevaca, da bi Radićevci bili u manjini. Ja se, kao Hrvat, bunim protiv toga.

Gospodo, ova je država stvorena na principu narodnom, kako su ga zvali onda, i ova država nikad ne bi tako lako bila stvorena ugovorima o miru, da se nisu naše najbolje glave umorile dokazujući, da smo jedan narod. Zato ova država ima svoj raison d'être samo na bazi narodnog jedinstva. (Žagor i međusobna objašnjavanja.) Gospodine predsedniče, molio bi vas da me zaštitite od g.g. poslanika.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo poslanici, nemojte voditi međusobnu diskusiju.

Nikola Kabalin (nastavlja): Gospodo, ovu državu mogu da održe samo Jugosloveni, ovu državu može da održi samo jugoslovenstvo, ali, gospodo, ne jugoslovenstvo na papiru i u deklaracijama, nego tome jugoslovenstvu treba dati sadržaja. Mi smo s tom devizom pošli u izbore, i mi smo se ubili dokazujući, da ćemo tako politiku voditi. Tako je bilo u deklaraciji vlade g. Jevtića, i mi na tome i ostajemo.

Gospodo, ja sam na nizu zborova citirao jednoga od najvećih jugoslovenskih ideologa, pok. Skerlića, koji je kazao, da treba prestati sa državno-pravnim pitanjima u vođenju politike našeg naroda, jer kaže on, dok se oni političari svadaju, da je naš jezik hrvatski ili srpski, dotle i šumadijski seljak i zagorski seljak, i dalmatinski težak na tome istom jeziku vapiju za hlebom. (Pljeskanje na levici).

Gospodo, treba s tim jedanput da se prestane. I, gospodo, ako mi ne damo tome jugoslovenstvu jedan sadržaj, onda je šteta da smo se uopšte ujedinili. Narod to od nas traži, narod to od nas očekuje i baš zato, jer se u deklaraciji Kraljevske vlade ne vidi da će poći tim smerom, radi toga mi nemamo poverenja u njezinu politiku. Jedan opozicioni političar rekao je na jednome zboru, na kome je sa nekom osobitom radošću istakao, da je bio primljen

od g. Predsednika današnje vlade i kazao je da je narod gladan slobode. Ja mislim, da taj gospodin malo, slabo poznaje narod, da je on gladan kruha, a ne slobode. (Pljeskanje na levici).

Zato, gospodo, treba da izradujemo privredni program, kao što je to imala u namisli Vlada g. Jevtića.

I zato smo mi išli na izbore i zato smo mi nju podupreli. Samo na taj način možemo mi da stišamo ovaj narod, samo ovim putem, a ne sa političkim zakonima od kojih narod nema ništa.

Gospodo, neosporno je da država ima da dobije budžet 1 avgusta i mi bi bili prvi koji bi smatrali svojom dužnošću da damo državi budžet. Ali gospodo, mi nemamo poverenja, da će ova Vlada da provede one smernice koje su naznačene bile u pređašnjim programima Kraljevskih vlada. Nadalje držim, da je ona malo otstupila i od političkog programa na kome smo mi došli i ako to iz deklaracije nije sasvim jasno. Radi toga, gospodo, a i radi toga što traži od nas ovlašćenja, mi ćemo glasati protivu ovog budžeta.

Gospodo, nas deli od glasanja par časova. Vi nas možete nadglasati ali upozoravam vas još jednom, da vi time povređujete Ustav i jedan pozitivni zakon. Gospodo, vi možete pobediti na glasanju ali na tezgi morala, mi ćemo prevagnuti, a taj kamen morala duboko će biti uzidan u zgradu ove Jugoslavije, da će pisati pokolenja da je bilo ljudi koji se nisu dali ničim skrhati.

Ja u ime manjine izjavljujem da ću glasati protivu ovog budžeta. (Pljeskanje na levici).

Потпредседник Фрањо Маркић: Објављујем да је листа говорника у генералној дебати исцрпљена.

Пошто данашња седница траје перманентно од 8 часова у јутро, то ја са вашим пристанком одређујем кратак одмор.

Молим госпoду народне посланике, да се не разилазе.

Наставак седнице објавићу посебним звонењем.

(После одмора)

Претседник Стеван Ђирић: Госпoдо народни посланици, настављамо седницу. Реч има Претседник Краљевске владе Госпoдин др. Милан М. Стојадиновић.

Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан М. Стојадиновић: (Бурно плескање код већине) Госпoдо народни посланици, пре свега желим да вам се захвалим на пажњи, са којом сте пратили ову дебату о буџетским дванаестинама.

Моја је дужност да у име Краљевске владе одговорим на учињене примедбе. Разуме се само на примедбе, које се тичу овога закона о предложеним буџетским дванаестинама. Отуда нека ми је дозвољено да се на првом месту оградим од оних говора, који су се дотicali високих фактора државних или оних институција државних које се не смеју увлачити ни у какве дебате. (Гласови: Тако је!) Исто тако ја не могу улазити ни у расправе о постанку и саставу ове Владе, како је то чинио главни говорник Скупштинске мањине, г. др. Баричевић. (Повици: Тако је!) Заведен својим реторством, дајући широког маха својој машти, г. Баричевић је дао једну слику, која је да-

леко од стварности и од истине. Најзад, госпoдо, ја се морам најодлучније оградити од неукусних напада на моју личност. Један од госпoде народних посланика сматрао је за умесно да чита извесне нападе, који су против мене били лансирани у извесним револверским листовима 1924 године, тј. пре 11 година, али који су били још тада не само демантовани, него чији су писци били, по мојој тужби, суђени и осуђени од редовних судова као најобичнији клеветници. (Бурно одобравање) Ја дакле желим да одговорим само на учињене примедбе, које су се чуле у погледу законског предлога о дванаестинама. Те примедбе у главном су двојаке. Једне се односе на финансијску страну овог законског предлога, а друге на његову политичку страну.

У финансиском погледу главни аргуменат, који су госпoда из мањине истицали, како у своме писаном извештају, тако и својим говорима, био је тај да је ово један „раскошни буџет дванаестина“. Другим речима, Влади се пребацује, да она није била довољно штедљива у одмеравању кредита, да није са народним новцем поступала као добар домаћин. Било је говорника, који су чак рекли и то, како је Влада додала читаву милијарду динара нових кредита, како смо дошли до једног буџета од 15 милијарди и томе слично.

Као финансијер по струци, ја сам навикао на прецизирање и стога молим, да ми госпoда из мањине не замере, што желим да њихове тврдње доведем у праве границе стварности. (Гласови са левике: Да чујемо).

Државни буџет за 1934/35 износио је 10 милијарди 171 милион динара. Ми смо тај буџет дванаестинама продужили: једанпут за четири месеца, а сада још за осам месеци, али ако смо додали извесне суме накнадних и ванредних кредита, то смо ми у исто време извесне кредите и брисали и тако данас наш државни буџет за 1935/36 годину са свима накнадним и ванредним кредитима износи 10 милијарди 265 милиона, тј. свега за 94 милиона динара више, него претходне године. Као што видите, госпoдо ми смо далеко хвала Богу, и сувише далеко од овде помињаних 15 милијарди буџета и једне милијарде повећања!

Нешто мало повећања код расхода, као што поменух, ипак је било. Министар финансија вам је рекао на чему и због чега, али вас ја питам: је ли раскоп је ли то луксуз, када се буџет повећава због новог кредита од 3 милиона динара за довршење већ започетих народних школа у целој држави? Је ли то луксуз када се обезбеђује годишњи кредит од 23 милиона динара за 2.000 нових учитеља основних школа? Је ли то луксуз, када се хоће да закључи један зајам од 50 милиона динара за снабдевање водом оних крајева где народ воде нема? (Бурно плескање) Је ли то луксуз, кад се у ово доба мутне међународне ситуације у Европи одваја један кредит од 50 милиона динара за нашу храбру војску? (Бурно плескање и усклици: Живела војска!)

Ако су вам ти и њима слични издатци неки раскоп и неки луксуз, онда, госпoдо, ја вам са задовољством изјављујем, да за такво луксузирање Краљевска влада прима на себе сву моралну одговорност, пред вама и пред народом. (Бурно плескање и усклици: Тако је!)

Говорници против овог законског предлога нису дакле били у праву, када су критиковали ви-

сину тражених кредита. Али су они према Влади били још неправичнији, када су прећуткивали смањење земљарине за једну трећину и укидање фамозног § 7 код пореза на течевину. (Пљескање) Када Министар финансија долази пред Народну скупштину и изјављује сам, да су порески терети достигли свој максимум, да их у овој досадашњој висини народ исувише тешко подноси и да је извесне пореске олакшице неминовно и неопходно потребно одмах спровести, када садашњи Министар финансија дакле са таквим предлозима овде долази, онда је то само један доказ више, да Краљевска влада има потпуно разумевање и потпуно схватање за народне потребе и народне жеље.

То су главни моменти са финансиске тачке гледишта. Остаје да одговорим још на приговоре политичког карактера.

Критикована су овлашћења, која Влада тражи за доношење три политичка закона. Рекло се овде, да је то абдикација Парламента на своја најсветија права. (Гласови на левици: Тако је!) Поменути је реч и „политичко самоубиство Народне скупштине”. (Гласови на левици: То је тачно!) Крупне су то речи, господо, али ако прегледамо парламентарно-политичку историју света нарочито од почетка европског рата па до данас, видећемо, да су оваква овлашћења врло честа појава у свима државама, и видећемо, да су и парламентарна пракса, као и правна теорија професора Универзитета, усвојиле могућност овакве делегације власти, која не значи у ствари ништа друго, него остављање Влади, да она извесна одређена питања, у одређеном року регулише, док врховну контролу Парламенат ипак за себе резервише. Вама је свакако позната борба, која је недавно вођена у Сједињеним Америчким државама, а која се борба пре неколико недеља водила и у Француској. И тамо је било речи о специјалним овлашћењима, па је у обе ове државе огроман део народа усвојио и одобрио могућност таквих овлашћења. Ако је, господо, то тако у најдемократскијим државама на свету, онда зашто да не може бити тако у нашој држави? Неки су говорници поменули: „Па Влада има овлашћења за економске законе. То можемо дати, али не смемо дати овлашћење за политичке законе”. У Француској, господо, Министарски савет је добио прошлог месеца овлашћење, да путем уредба заштити франак, а ви сте, господо, јуче и онамад могли да читате како изгледају те уредбе. Као што је сам Претседник Француске владе изјавио, те Владине мере — у интересу општем — намећу жртве целом француском народу. Тим мерама су чак повећани и порески терети грађана, а ако има кога светог права парламента”, то је свакако право одобравања прихода, јер је од тога права у ствари и постао парламентаризам, прво у Енглеској, па онда у другим државама. И када је Парламенат Француске републике такво овлашћење могао да даде, без бојазни да ће извршити „политичко самоубиство”, онда, господо, и наш Парламенат може мирне савести то исто учинити. (Гласови код већине: Тако је! — Један глас: Али је одбио овлашћења за политичке законе!) Г. колега Јанковићу, кад сте били у кабинету Ви сте друкчије о тим питањима мислили. Немојте ме много вући за језик! — (Бурно пљескање код већине). Ово у толико пре, што ми тражимо овлашћење, не да сами, већ да у споразуму са нарочитим одборима Народнег претставништва донесемо три зако-

на, којима нећемо тражити од народа никакве нове порезе нити му ограничавати грађанске слободе, већ да, напротив, спремимо законе, који ће више одговарати данашњим жељама и данашњим потребама народним. (Бурно пљескање код већине и узвици: Живео! Тако је!) Уосталом пошто се објаве и ступе на снагу, те уредбе са законском снагом ипак долазе на коначно одобрење и ратификацију од стране Народне скупштине и Сената. (Бурно пљескање код већине и усклици: Живео!)

Изборни закон показао је своју вредност прошлих избора. Данас је о њему већ формирано мишљење целог народа и оно је једнодушно против постојећег изборног закона. (Општи усклици: То је тачно. — Гласови са левице: У томе смо сложни!) О томе факту Краљевска влада мора да води рачуна у своме будућем раду. Да се добије путем избора Народна скупштина, није међутим довољан сам изборни закон. Са њиме су у најтешњој вези Закон о штампи и о зборовима, договорима и удружењима. Ми смо и без новог закона увели један слободнији режим у погледу штампе. (Глас са левице: Тачно је, али само за себе!) Реч је о штампи написаној малим словом, а не о „Штампи” са великим словом почетним! (Бурно пљескање код већине). Исти је случај и са зборовима и договорима. Додуше у оба случаја примењује се постојећи закон. Али да се добије једна добра Народна скупштина, поред изборног закона, потребно је и формирање политичких партија. (Др. Јанко Баричевић: То значи да ова није добра!) И ова је добра, али је боље — боље од доброга! Много су се уплашила господа на левици, Она мисле да ја имам изборни мандат у цепу. Немам га! Само радни мандат. (Повици: Знамо да немате). Ја ћу вас утешити: немам га. Само радни мандат!

Господо, изборну борбу не сме више да прими само полициски апарат на своја плећа, борећи се било за владине кандидате, било против неких од њих или противу опозиције. (Бурно пљескање код већине). У будуће изборну борбу треба да у своје руке прихвате на закону основане велике грађанске и политичке формације. (Повици: Тако је!) Стварањем тих великих партија не руши се државно и народно јединство, већ на против њиме се оно само учвршћује и појачава. (Бурно пљескање код већине и повици: Тако је! Тако је!) Ја сам био прошле године у Сједињеним Америчким државама, и, између осталог, студирао сам и питање политичких партија. Ево шта кажу сами Американци о свом партиском систему. Сједињење Америчке државе су састављене од великог броја разних народа, раса, језика и вера. На огромној територији, која је већа од целе Европе, живи данас 125 милиона душа. А шта је највише допринело националном и државном јединству у тој држави? Систем двеју великих партија које су се смењивале на власти, а које су обухватиле целу државну територију а у себи мешале све вере, све професије, све народности! (Др. Јанко Баричевић: Радикали и ко други?) Да тога није било у Америци би парламенат лично — то је мишљење које сам тамо чуо — парламенат амерички лично би на парламенат по којне предратне Аустрије где је свака народност, свака покрајина имала своје политичке групе, што другим речима значи да би парламенат био инструменат који би државу гурао у пропаст. И то, господо, што сам чуо и видео у Америци, то ме је

још више утврдило у исправност оне одредбе нашег Устава где стоји да „не може бити удруживања на верској или племенској или регионалној основи у партијско политичке сврхе”. (Опште бурно и дуготрајно плескање и одобравање. — Др. Јанко Баричевић: А шта веле г. др. Корошец и г. др. Спахо?) Г. др. Корошец, Министар унутрашњих послова и г. др. Спахо, Министар саобраћаја потпуно су сагласни са овим што ја овде говорим, (Живо и дуготрајно одобравање) јер Претседник владе говори у име целе Краљевске владе. (Поновно одобравање и плескање) а Краљевска влада је уверена, господо, да су само велике партије достојне тог имена и да само велике политичке партије могу бити од користи за нашу државу и за наш народ. (Општи повици: Тако је! Живео!) Али, господо, желећи стварање великих политичких партија, Краљевска влада међутим не жели да се директно меша у образовање тих партија. Ми не желимо да стварамо партије одозго, ми остављамо самоме народу, остављамо вама политичким људима из народа да томе послу приступите кад и како сами за сходно нађете, разуме се у границама закона. (Дуготрајно плескање, одобравање и повици: Тако је! Живео!)

Радећи тако, Краљевска влада верује да најбоље одговара своме задатку, који у унутрашњој политици значи једну жељу за проширавањем базе на којој почива ауторитет државе и жељу за стишавањем и примиривањем и прикупљањем свих конструктивних снага народних за добро и напредак Краљевине Југославије. (Бурно плескање и повици: Живео!)

За доношење ових закона, који треба да допринесу политичком сређивању и потпуној унутрашњој консолидацији земље, Краљевској влади треба нешто мало времена, али јој нарочито треба још много више једног политичког примирја у земљи. (Бурно плескање и повици: Тако је!) Нема сумње, да има нажалост код нас таквих елемената, који ову консолидацију не желе. Нема сумње да има и таквих елемената, који сваку јавну манифестацију желе да претворе у неред. (Повици: Тако је!) Ипак, огроман део нашег народа, како оног, који је заступљен овде у Народној скупштини, тако и оног, ја сам у то уверен, који је заступљен и у опозицији ван парламента, има разлога и интереса, да Југославија пође бољим путем. (Бурно плескање код већине и повици: Тако је!)

Има закона, које треба мењати и за које смо ми спремни да извршимо потребне измене — као што сам већ рекао — у духу и по жељама народним, али докле год ти закони постоје и докле год се они редовним путем не промене — они морају бити поштовани од свију и од сваког. (Бурно плескање и повици: Тако је!) Један ауторитет власти мора постојати у свакој држави и влада се неће устезати и од најоштријих мера, само да се тај ауторитет одржи и сачува. (Бурно плескање и повици: Тако је!) Потребно је то можда рећи баш у овој нашој новоуведеној, слободоумној ери, те да не би било разочарања ни на којој страни. Ако влада у своме раду, која има за циљ стишавање и примиривање и нормализирање, наиђе на разумевање у свима крајевима и код свих слојева народа — нема сумње да ће од тога бити користи за све. Дисциплиновани народ има права да очекује слободу у најширем обиму. Не буде ли те самодисци-

плине, не буду ли правилно схваћене слободе, које је влада већ у знатној мери дала — ми не можемо сносити одговорност, ако процес нормализирања не пође ни оним путем, ни оним темпом, како влада то у истини и искрено жели. Ја чиним стога апел на све оне, који себе називају пријатељима реда и напретка, који себе називају пријатељима народа и пријатељима слободе, да нас помогну својим понашањем и држањем и својим радом, те да успемо на путу, који треба Југославију да одведе једној лепшој и бољој будућности! (Бурно плескање и повици: Тако је!)

Господо народни посланици, гласајући за предложене дванаестине, ви ћете са своје стране положити један нов камен — темељац у тој згради наше заједничке лепше будућности. (Бурно и дуготрајно плескање код већине и повици: Живео! — Др. Драгутин Јанковић: Молим Вас, господине претседниче, за реч ради личног објашњења).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, § 41 Пословника даје право господи народним посланицима, да се послуже говором у сврху личног објашњења. Али тај исти параграф изричито каже, да се тим правом не може користити онај, који је изазвао говорника, да о њему говори. (Плескање код већине и усклици: Тако је!) У овом случају је очигледно то по среди, јер декларација односно говор г. Претседника Краљевске владе није садржавао ничије име, него ако је г. Претседник владе народном посланику г. Јанковићу на једну упадицу одговорио, био је принуђен да то учини баш зато, што га је г. Јанковић прекинуо у говору. (Плескање код већине. Др. Драгутин Јанковић: Нисам ја ту упадицу учинио, него неко иза мене!)

Тиме господо, завршен је претрес о законском предлогу буџетских дванаестина за месеце: август, септембар, октобар, новембар и децембар 1935 и јануар, фебруар и март 1936 године и накнадним и ванредним кредитима уз буџетске дванаестине за месеце: април, мај, јуни и јули 1935 и уз буџет државних расхода и прихода 1934/35 године.

Прелазимо према томе после завршеног претреса на гласање у начелу. По § 95 Пословника гласаће се поименично. Господа народни посланици, који примају овај законски предлог гласаће „за”, а који га одбијају гласаће са „против”. Молим Господина секретара да почне са прозивком.

Секретар Милан Баџак прозива посланике да гласају и они су гласали овако:

Гласали су „за”: Алексић Коста, Антић Боровоје Д., Антонијевић Душан, Аранђеловић Јован, Арежина Миљкан, Аћимовић Јордан др., Баџак Милан Љ., Белинић Винко, Бешировић Димитрије, Блажић Милан, Богавац Петар П., Божиновић Љубомир, Божић Јакша, Борисављевић Страхиња, Бренчич Михаел, Брујић Јован С., Буторка Александар др., Васић Тихомир, Вебле Андреј др., Веселиновић Милорад др., Видец Антон, Влатковић Петар, Врбић Велимир, Вујасиновић Вук др., Гавриловић Никола, Гавриловић Ото, Гајић Павле, Гајић Радомир, Гајшек Карло, Галогача Петар, Георгијевић Јоца М., Голубовић Милан, Горњак Винко, Грба Милован др., Дамић Драган др., Димитријевић Живојин, Димитријевић Љутица др., Димитријевић Мита, Димитријевић Стојадин, Димић Радослав М., Добершек Карл, Добровић Милан, Добросављевић Бранко Д., Дургутовић Муста-

фа И., Ђуровић Данило, Ђуровић Михаило, Ерге-
говац Богдан, Живадиновић Борисав П., Живко-
вић Тодор М., Зејнел-бег Ибрахим Страцимир, Зу-
бер Никола, Зупанчић Фран, Иванишевић Петар,
Ивековић Богдан др., Ибрахим-пашић Абдулах,
Илић Вељко др., Исаковић Миливоје Ђ., Јанковић
Десмир, Јанковић Стеван, Јанчић Иван др., Ја-
њић Војислав др., Јовановић Василије др., Јова-
новић Јован, Јовановић Љубомир, Јовановић Ни-
кола, Јовичић Радоје, Јојић Велимир, Јоксимовић
Зарија, Јоксимовић Угрин, Јуриша Иван др., Ка-
зимировић Владимир П., Кадић Алија, Каламати-
јевић Михаило Р., Калуђерчић Бранко др., Гавран
Капетановић Исметбег, Кашанин Јоцо, Кашпер Ми-
хаило др., Керсник Антон, Клар Франц др., Кне-
жевић Богољуб, Ковач Анте Љ., Кожул Марко др.,
Коман Албин, Коце Јуре, др., Косић Мирко др.,
Косовић Петар Р., Краљевић Драган др., Крафт
Стеван др., Крстић Михаило В., Крстић Стојан Ст.,
Кузељевић Сретен, Куленовић Џафербег др., Ку-
лишић Шиме др., Кумануди Коста др., Куртовић
Шукрија, Курсулић Велимир В., Лазаревић Милан,
Лазаревић Милован, Лазаревић Никон, Лазаревић
Тодор др., Ловренчић Иван др., Лукаревић Михаило
Т., Марјанац Симо, Маркић Фрањо, Марковић
Ђорђе др., Марковић Миленко др., Марцикић Ми-
лоје Т., Матица Павао, Махник Артур, Мијић Ми-
лан Ђ., Мијовић Александар др., Мијушковић
Лука, Микашиновић Ђорђе М., Милетић Вјекослав
др., Милинчић Богдан Ј., Милошевић Душан С.,
Милошевић Радивоје, Милутиновић Милинко Р.,
Миљуш Бранко др., Мирковић Димитрије С., Миш-
кулин Миле др., Мравље Милан, Мурадбашић Ос-
ман, Недељковић Урош, Ненадић Војислав, Ники-
товић Часлав др., Николић Бранко др., Николић
Живко Ј., Николић Славко, Нићифоровић Спаса,
Новаковић Нико др., Новаковић Стјепан, Патрно-
гић Хаџи-Љуба, Пауновић Бранко, Певец Рудолф,
Пејин Гојко Ж., Пеливановић Малић, Перовић Ду-
шан, Перовић Милан Р., Петровић Богдан, Пинте-
ровић Милован др., Плесковић Рудолф, Поврено-
вић Матија К., Поздерац Нурија, Поповић Аћим С.,
Поповић Душан, Поповић Коста др., Поповић Ми-
хаило др., Поповић Новица М., Поповић Светислав
др., Предован Крсто, Прека Никола, Радојичић Да-
нило В., Рајаковић Милоје М., Рамадановић Рама-
дан Ф., Режек Јосип др., Риђановић Мухамед др.,
Ружичић Марко В., Санто Гавро др., Симић Сте-
ван, Сладојевић Чедомир П., Сокић Момчило, Со-
коловић Никола, Спасовић Вукашин, Станковић
Александар, Станковић Светозар, Станковић Све-
толик С., Стефановић Игњат Б., Стијић Милан др.,
Стојадиновић Драгомир, Стојадиновић Михаило,
Стојисављевић Петар, Стошовић Добривоје, Сто-
шић Стаменко, Суботић Душан, Тасић Светозар С.,
Тешић Максим, Тодоровић Бранислав А., Томаше-
вић Жарко, Тонић Тодор Р., Трпковић Ставра Т.,
Ђурић Стеван (претседава), Хаџи-Ристић Спира,
Хорват Фрањо, Цветић Јосип, Црљић Лазар, Чап-
љић Рагиб, Чвркић Војко Р., Чејовић Ђуро, Чола-
ковић Крста, Шакић Иван, Шемров Фран др., Ши-
јак Никола др., Шушић Живко.

Гласали су „против”: Ђурић Боривоје М., Ла-
зић Војислав.

Отсутни: Аврамовић Лука, Арнаутовић Дам-
јан, Аћимовић Велимир Ж., Ауер Људевит др.,
Банић Милан, Баричевић Јанко др., Бенко Јосип,
Бећировић-Воца Шериф, Божић Милан, Бошковић
Михаило, Бранковић Ђорђе др., Бубић Стеван др.,
Будимир Симо Ђ., Величковић Миладин Б., Вујић

Димитрије, Вукановић Српко др., Вукићевић Ми-
лан, Вучетић Радисав, Гађиновић Војислав Ј., Гла-
винић Милан др., Глишић Миленко, Грђић Ристо
В., Давинић Брана, Даниловић Живко Ј., Дачић
Александар М., Димитријевић Коста, Динић Тана-
сије Ђ., Дошен Војислав др., Дошен Мирко др.,
Ђорђевић Војислав В., Ђурић Симо, Живковић Ра-
досав Т., Загорац Јово, Захарић Чедомир И., Зел-
ковић Бошко Н., Зечевић Секула, Ивановић Дра-
гољуб, Иванчевић Душан, Јанжековић Иван, Јан-
ковић Драгутин др., Јевремовић Драгољуб др.,
Јевтић Богољуб Д., Јевтић Ђорђе, Јевтић Живо-
тије, Јеличић Цветко, Јовановић Ђорђе др., Каба-
лин Никола, Кајић Мијо А., Калембер Бранко др.,
Каћански Стеван, Којић Драгутин С. др., Комнено-
вић Мирко, Костренчић Лука, Крстић Симо, Ку-
њашић Јоахим, Курилић Милан Ј., Куртовић
Војко, Лазаревић Александар М., Ленарчић Стан-
ко, Лукачић Августин, Љешевић Михаило К., Ма-
кар Дако, Мastroвић Анте, Микић Сава Ј., Мила-
новић Живота, Милијановић Велимир, Миловано-
вић Драгомир М., Милошевић Душан Р., Михаило-
вић Тодор, Михаиловић Илија П., Мхорич Иван,
Мулалић Мустафа, Нановић Радивоје, Ненадовић
Јован Б., Николић Милован Ђ., Новачан Антон др.,
Пантић Љубомир, Патшровић Манфред, Пејкић
Чедомир А., Перић Миливоје Ђ., Петковић Милан,
Петковић Растко, Поповић Велимир М., Поповић
Живојин др., Поповић Живко, Прекоршек Иван,
Прељубовић Мухамед, Протић Јеремија П., Рагко-
вић Бранко Т., Рафаиловић Живојин, Рафаиловић
Миливоје, Рашковић Милош др., Рашовић Милош
М., Рогић Јосип др., Савић Обрен, Сарић Ибрахим,
Секулић Милан др., Сокић Милоје, Стајић Урош
др., Степанов Миливој, Стојадиновић Драгиша,
Тишма Владимир, Тодоровић Тодор С., Томић
Бранко, Томић Јеврем, Трбић Василије, Турк Рај-
ко, Ђумавић Хусејин, Урошевић Мирко Ил., Фи-
зир Виктор, Фукс Рико др., Хасанбеговић Авдо др.,
Хафизадић Сулејман др., Хочевар Станко, Цветко-
вић Драгиша, Широла Брнас Антон, Шошки
Лука др.

(После гласања)

Претседник Стеван Ђурић: Изволите, господо
народни посланици, чути резултат гласања. Гла-
сало је свега 192 посланика, и то 190 „за”, а 2
„против”.

Према томе објављујем да је законски пред-
лог о буџетским дванаестинама за месеце: август,
септембар, октобар, новембар и децембар 1935 и
јануар, фебруар и март 1936 године и накнадним
и ванредним кредитима уз буџетске дванаестине
за месеце: април, мај, јуни и јули 1935 и уз буџет
државних расхода и прихода 1934/35 године усво-
јен у начелу. (Бурно плескање код већине).

Господо народни посланици, предлажем да да-
нашњу седницу закључимо, а на дневни ред на-
редне седнице да ставимо претрес у појединостима
о законском предлогу о буџетским дванаестинама
и накнадним и ванредним кредитима уз буџетске
дванаестине, чији је претрес у начелу данас завршен.

Пристаје ли Скупштина на тај дневни ред?
(Пристаје).

Како Скупштина пристаје, то за дневни ред
истичем претрес у појединостима о истом закон-
ском предлогу, — а седницу заказујем за сутра
тачно у 8 часова изјутра.

Седница је завршена у 7.15.